

Samverkan för fred

Den rättsliga regleringen

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

1995:53

Betänkande av Utredningen (Fö 1994:05) om
rättsliga förhållanden i samband med försvarets
fredsfrämjande samarbete med andra länder

Samverkan för fred

Den rättsliga regleringen

SOU

1995:53

Betänkande av Utredningen (Fö 1994:05) om
rättsliga förhållanden i samband med försvarets
fredsfrämjande samarbete med andra länder

Ref ka

Occ

Sou

Statens offentliga utredningar

1995:53

Försvarsdepartementet

Samverkan för fred

Den rättsliga regleringen

Betänkande av Utredningen (Fö 1994:05) om
rättsliga förhållanden i samband med försvarets
fredsfrämjande samarbete med andra länder
Stockholm 1995

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:

Regeringskansliets förvaltningskontor
Arkiv- och informationsenheten
103 33 Stockholm
Fax: 08-790 09 86
Telefon: 08-763 24 81

Till statsrådet och chefen för
Försvarsdepartementet

Vid sammanträde den 10 november 1994 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att kartlägga rättsliga förhållanden m.m. i samband med försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder. Utredaren skulle även lämna förslag om vilka frågor av rättslig natur som Sverige bör söka reglera i avtal med andra länder och vidare lämna en redogörelse för de författningsändringar som skulle behövas med anledning av sådana avtal.

Chefen för Försvarsdepartementet, statsrådet Peterson, förordnade den 14 november 1994 hovrättslagmannen Rolf Holmquist att vara särskild utredare. Samtidigt förordnades som experter översten Peter Grunditz, departementssekreteraren Johanna Gårdmark och kammar-rättsassessorn Lisbeth Petersson. Hovrättsassessorn Magnus Ulriksson förordnades att vara utredningens sekreterare.

Utredningen om rättsliga förhållanden m.m. i samband med försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder får härmed överlämna betänkandet Samverkan för fred - den rättsliga regleringen. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i maj 1995

Rolf Holmquist

/Magnus Ulriksson

Innehåll

1	Sammanfattning	8
2	Författningsförslag	11
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för freds- bevarande verksamhet	11
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall	13
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.	14
2.4	Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)	15
2.5	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.	16
3	Inledning	17
3.1	Försvarets internationalisering	17
3.2	Utredningsuppdraget	19
3.3	Avgränsning av uppdraget	20
3.4	Genomförandet av uppdraget	22
3.5	Disposition	24

4 Försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder	26
4.1 FN:s fredsbevarande operationer	26
4.1.1 Allmänt	26
4.1.2 FN:s mall för SOFA	28
4.2 Övrigt samarbete inom ramen för FN	30
4.2.1 Gulfkriget	30
4.2.2 Nordcon Tuzla	31
4.2.3 Övrigt	32
4.3 Samarbetet inom OSSE	33
4.3.1 Organisationen och dess uppgifter	33
4.3.2 Rombeslutet	35
4.4 Partnerskap för fred	36
4.4.1 Bakgrund	36
4.4.2 Svensk målsättning	38
4.4.3 Deltagande i övningar, seminarier m.m.	39
4.4.4 Nästa fas: Defence Planning and Review Procedures	40
4.4.5 Rättslig reglering	41
4.4.6 Nato:s SOFA	42
4.5 Suveränitetsstödet till de baltiska staterna	48
4.5.1 Omfattningen av stödet	48
4.5.2 Memorandum of understanding	49
4.5.3 Övriga avtal	50
4.6 EU och VEU	50
4.7 Civilt samarbete	51
 5 Ingående av internationella överenskommelser	 55
5.1 Folkrättens bestämmelser	 55

5.2 Nationella regler	57
5.2.1 Regeringen ingår internationella överenskommelser	57
5.2.2 Riksdagens godkännande	59
5.2.3 Myndigheters internationella överenskommelser	61
5.2.4 Överlåtelse av beslutanderätt	62

6 Innehållet i tillämplig svensk lag vid internationellt samarbete	63
6.1 Inledning	63
6.2 Brott	64
6.2.1 Brott i Sverige	65
6.2.2 Brott utomlands	66
6.2.3 Rättskraft	69
6.2.4 Förutsättningar för åtal i Sverige	70
6.2.5 Nordiskt samarbete	73
6.3 Immunitet och privilegier	73
6.4 Skadestånd	75
6.4.1 Internationell privaträtt	75
6.4.2 Arbetsgivaransvar	77
6.4.3 Skadeståndsbeloppens storlek	78
6.5 In- och utförsel av varor och materiel	78
6.5.1 EG	78
6.5.2 Krigsmateriel	80
6.5.3 Vapen	82
6.6 Beskattning	83
6.6.1 Inkomstskatt	83
6.6.2 Dubbelbeskattningsavtal	85
6.6.3 Mervärdesskatt	85
6.6.4 Punktskatter	88

6.6.5 Sociala avgifter	92
6.7 Sekretess	93
6.7.1 Offentlighetsprincipen	93
6.7.2 Utrikessekretess	94
6.7.3 Försvarssekretess	96
6.7.4 Kommersiell sekretess	96
6.7.5 Säkerhetsskyddsavtal	97
6.7.6 Hälso- och sjukvårdssekretess	98
6.8 Hälso- och sjukvård samt försäkringar	99
6.8.1 Hälso- och sjukvård till personer inom EES-området	99
6.8.2 Hälso- och sjukvård till personer utanför EES-området	104
6.8.3 Försäkringar i Sverige	105
6.9 Miljöskydd	110
6.9.1 Miljöskyddslagen	110
6.9.2 Miljöskadelagen	111

7 Gällande bestämmelser för sändande av svenska militära förband utomlands och för mottagande av utländska militära förband i Sverige	113
7.1 Svenska förband utomlands	113
7.2 Utländska militära förband i Sverige	116
7.2.1 Allmänt	116
7.2.2 Tillträdesförrordningen	117
7.2.3 IKFN-förrordningen	118
7.2.4 Förrordningen om utländska besök vid Försvarsmakten och Försvarets materielverk	119
7.2.5 Utbildning inför den nordiska FN-bataljonen i f.d.	

Jugoslavien	119
-----------------------	-----

8 Förslag till internationella överenskommelser

och ändringar i svensk rätt	121
8.1 Inledning	121
8.1.1 Statusavtal	121
8.1.2 Partnerskap för fred	122
8.1.3 Konstitutionell nivå	123
8.2 Straffrättslig jurisdiktion	125
8.2.1 Internationell överenskommelse	125
8.2.2 Svensk rätt	128
8.3 Skadestånd	130
8.3.1 Internationell överenskommelse	130
8.3.2 Svensk rätt	133
8.4 In- och utförsel av materiel m.m.	134
8.4.1 Internationell överenskommelse	134
8.4.2 Svensk rätt	136
8.5 Gränspassage m.m. för personal	138
8.5.1 Internationell överenskommelse	138
8.5.2 Svensk rätt	139
8.6 Beskattning	141
8.6.1 Internationell överenskommelse	141
8.6.2 Svensk rätt	143
8.7 Sekretess	144
8.7.1 Internationell överenskommelse	144
8.7.2 Svensk rätt	145
8.8 Hälso- och sjukvård	147
8.8.1 Internationell överenskommelse	147
8.8.2 Svensk rätt	148

8.9	Befäls- och tillrättavisningsrätt	148
8.9.1	Internationell överenskommelse	148
8.9.2	Svensk rätt	150
8.10	Bärande av uniform	153
8.11	Säkerhetsbestämmelser för vapen och övrig utrustning	154
8.12	Tillträde till områden för övning m.m.	155
8.12.1	Internationell överenskommelse	155
8.12.2	Svensk rätt	156
8.13	Körkort, förarbevis och särskilda vägtrafikbestämmelser	158
8.13.1	Internationell överenskommelse	158
8.13.2	Svensk rätt	160
8.14	Miljöfrågor	161
8.15	Personalvård	162
8.16	Lösning av tvister	163
8.17	Särskilda civila frågor	164
8.18	Förhandlingsarbetet	167
9	Nationella rättsliga frågor	170
10	Kostnader	172
11	Författningskommentarer	174
11.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet	174
11.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall	177
11.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:217) om	

skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. . . .	179
11.4 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)	180
12 Bilagor	183
12.1 Kommittédirektiv (Dir. 1994:122)	183
12.2 FN:s modellavtal för SOFA i version på engelska	188
12.3 Nato:s SOFA, artiklarna 1-17 i version på engelska	212
12.4 Annex C to Memorandum of Understanding concerning the cooperation on the Formation of a Baltic Peacekeeping Battalion	240
12.5 Exempel på svensk deklaration inför internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet	247
12.6 Sammanställning över rätten till sjukvårdsförmåner i andra länder	255

1 Sammanfattning

Utredningen om rättsliga förhållanden m.m. i samband med försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder har haft till uppdrag (Dir. 1994:122) att kartlägga de olika frågor om rättslig status för personal, ansvar och skadestånd m.m. som kan uppkomma vid sådant samarbete i Sverige eller utomlands. Utredningen skall lämna förslag om vilka frågor av rättslig natur som Sverige bör söka reglera i avtal med andra länder och vidare lämna en redogörelse för de ändringar av lagar och andra författningar som skulle behövas med anledning av sådana avtal.

Det svenska försvaret har sedan många år deltagit i det fredsfrämjande samarbetet inom FN. De rättsliga frågorna om status för personal m.m. inom organisationen är reglerade genom olika konventioner om immunitet och privilegier. Vid FN:s fredsbevarande insatser finns bestämmelser om detta i ett särskilt avtal mellan FN och det land inom vars territorium insatsen sker. Bakgrunden till utredningsuppdraget är således inte främst Sveriges deltagande i FN-arbetet utan snarare behovet av rättslig reglering med anledning av Sveriges anslutning under 1994 till Nato:s program Partnerskap för fred. Vidare träffade de nordiska och baltiska staterna samt Storbritannien i september 1994 en överenskommelse om upprättande av en baltisk bataljon för fredsbevarande verksamhet. Utredningens kartläggningsuppgift har således huvudsakligen avsett de behov som kan finnas inom dessa senare

områden. På grund av den oklarhet som råder inom den internationella rätten om immunitet och privilegier för markbundna styrkor som befinner sig i ett främmande land för exempelvis övning, föreslår vi att samtliga förekommande rättsliga frågor regleras i avtal mellan de inblandade länderna. Sådana frågor är straffrättslig jurisdiktion, skadeståndsansvar, in- och utförsel av materiel, gränspassage för personal, beskattning, hälso- och sjukvård m.m.

För att Sverige skall kunna uppfylla åtaganden i ett sådant allmänt internationellt avtal om bl.a. rättslig status för personal fordras ändringar i svensk författning. Detta gäller främst frågorna om straffrättslig immunitet och om skadestånd. Vi förslår därför i betänkandet ändringar i bl.a. lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall. Eftersom ett sådant internationellt statusavtal fordrar ändringar i svensk lag måste överenskommelsen godkännas av riksdagen. Detta innebär att det är nödvändigt med god framförhållning inför de kommande övningarna inom exempelvis Partnerskap för fred. För vinnande av tid kan emellertid riksdagsbehandlingen påbörjas beträffande lagförslagen samtidigt som förhandlingsarbetet pågår. Riksdagen kan även besluta om lagförslagen innan förhandlingsarbetet är avslutat. Detta förutsätter naturligtvis att överenskommelsens innehåll inte förväntas avvika från våra förslag i något väsentligt avseende. En sådan överenskommelse måste dock ändå godkännas av riksdagen, eftersom överenskommelsen gäller ämnen som riksdagen enligt regeringsformen skall besluta om. I betänkandet redovisas även gällande rättsläge i avsaknad av ett internationellt statusavtal.

I begreppet försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder inryms också det internationella civila samarbetet om bl.a. räddningstjänst och humanitära insatser. Partnerskap för fred och

suveränitetsstödet till de baltiska staterna innehåller inte bara militärt samarbete utan även ett betydelsefullt civilt program. Behovet av en rättslig reglering finns även inom detta civila område. De konventioner som i dag finns, exempelvis konventionen om bistånd i händelse av en kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen, täcker endast delvis det utvidgade internationella civila samarbetet. Vi har emellertid kunnat konstatera att de frågor som behöver regleras rättsligt i allmänhet inte är specifikt militära. Bestämmelser om straffrättslig jurisdiktion, skadestånd, beskattning, hälso- och sjukvård etc. behövs både inom militärt och civilt samarbete. Vi lämnar därför inte några förslag som särskilt tar sikte på det civila samarbetet. Det får i stället bli en uppgift i det kommande förhandlingsarbetet att formulera bestämmelserna så att de kan få en allmän tillämpning.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet skall införas två nya paragrafer, 4 och 5 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Om en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist här i landet i Sverige medverkar i sådan utbildning för fredsbevarande verksamhet som avses i denna lag, skall staten i stället för den utländska personen ersätta skada som uppkommer i samband med utbildningen

och för vilken den utländska personen annars skulle ha varit skadeståndsskyldig enligt svensk lag. Staten skall dock inte ersätta sådan skada hos den utländska personen.

Staten skall ersätta den utländska personen för skada som inte har samband med utbildningen, om skadan har uppkommit genom vållande i Sverige och skadevållaren inte var någon som befann sig i Sverige med anledning av utbildningen. Staten får kräva tillbaka ersättningen av den som vållat skadan.

5 §

Bestämmelser om immunitet och privilegier i vissa fall i samband med sådan utbildning som avses i denna lag finns i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om im- munitet och privilegier i vissa fall

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall¹ skall införas en ny paragraf, 7 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Främmande stats personal, som deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete i enlighet med ett avtal som är i kraft i förhållande till Sverige, åtnjuter immunitet och privilegier i den utsträckning som anges i avtalet.

Denna lag träder i kraft den

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. skall införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

Vad som sägs i denna lag om Försvarsmakten skall också avse en främmande stats militära styrka som här i landet deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Vid tillämpningen av lagen på en sådan utländsk försvarsmakts verksamhet får dock inte för bevakning av skyddsobjekt anlitas personal ur den utländska försvarsmakten.

Denna lag träder i kraft den

2.4 Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)

Härigenom föreskrivs att 44 § vapenlagen (1973:1176)² skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag äger ej tillämpning på staten.

Föreslagen lydelse

44 §

Denna lag gäller inte staten. Regeringen får besluta att lagen inte skall gälla för en främmande stats militära styrka, som besöker Sverige inom ramen för internationellt samarbete i fredsbevarande verksamhet.

Denna lag träder i kraft den

2.5 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. skall införas en ny paragraf, 1 a §, av följande lydelse.

1 a § Beslut som rör verksamheten hos en sådan främmande stats militära styrka som avses 2 a § lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. skall fattas av Försvarsmakten, om inte beslutet enligt denna förordning skall fattas av länsstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft den

3 Inledning

3.1 Försvarets internationalisering

I Europa har förutsättningarna för ett utvecklat och fördjupat samarbete mellan länderna på senare år ändrats i flera hänseenden. Stora omvälvningar har ägt rum sedan först det forna östblocket frigjort sig från det sovjetiska inflytandet och sedan därefter Sovjetstaten själv upplösts. Den ekonomiska och politiska integrationsprocessen i Europa har också gått vidare i ökad takt. Avvecklingen av de tidigare motsättningar mellan Öst- och Västeuropa har gett ökade möjligheter till internationellt samarbete. För svenskt vidkommande har detta medfört möjligheter att i större utsträckning än tidigare aktivt delta i de ansträngningar som görs för att lösa internationella konflikter och mildra det mänskliga lidandet i sådana situationer. Internationellt samarbete för fred, frihet, demokrati, marknadsekonomi och respekt för mänskliga rättigheter är grunden för den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken.

Med anledning av det förändrade säkerhetspolitiska läget i Europa har det svenska militära försvaret kommit att i ökad utsträckning samarbeta med andra länder inom främst fredsbevarande verksamhet samt genom övningar och annan utbildning för sådan verksamhet. Inom det civila området ökar sådant samarbete främst

såvitt avser humanitära insatser och räddningstjänst. Vid det internationella samarbetet aktualiseras särskilt inom den militära delen frågor om rättslig status för personal, in- och utförsel av materiel m.m. Inom det civila området är sådana frågor i en del fall redan traktaträttsligt reglerade.

De rättsliga frågorna aktualiseras såväl vid svenska insatser i andra länder som vid utländska besök i olika sammanhang i Sverige. Internationell praxis är att rättsliga frågor m.m. regleras genom avtal mellan de samarbetande länderna. Ett sådant avtal, ett s.k. Status of Forces Agreement (SOFA), gäller t.ex. mellan Nato-länderna. Även för Sveriges del ökar nu behovet av att träffa avtal av detta slag.

Sedan länge sker fredsbevarande insatser i främmande länder genom att Sverige ställer resurser till främst Förenta Nationernas (FN) förfogande. Insatserna sker i samverkan både med mottagarlandet och med andra deltagande länder. Rättsliga förhållanden m.m. regleras i dessa fall genom avtal mellan FN och de länder där insatser sker. Även sådana avtal betecknas SOFA. Insatserna har på senare tid ofta blivit mer komplicerade och riskfyllda. Därför har, utöver själva insatserna, även förberedelser behövt genomföras i form av gemensamma övningar mellan deltagande länders fredsbevarande styrkor. Därvid har Sverige och andra länder, hittills endast nordiska, samövat med personal, materiel och förband både i och utanför Sverige. Denna verksamhet täcks inte av FN:s SOFA och har ännu endast i begränsad utsträckning reglerats mellan länderna.

Regeringen anmälde våren 1994 till riksdagen (skr. 1993/94:207) sin avsikt att acceptera Nato:s inbjudan om ett s.k. Partnerskap för fred. Riksdagen framförde inga erinringar mot detta (bet.

1993/94:UU18, rskr. 1993/94:288). Riksdagen antog senare en lag (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet (prop. 1993/94:244, bet. 1993/94:FöU12, rskr. 1993/94:385). Regeringen beslutade därefter i augusti 1994 att godkänna ett program för Sveriges deltagande i Partnerskap för fred. Som en följd av dessa beslut ges svensk personal med svensk materiel möjlighet att medverka i övningar och annan utbildning i andra länder avseende fredsbevarande verksamhet, räddningstjänst, humanitära insatser och vad man i övrigt kan komma överens om. Sådan verksamhet med deltagande från andra länder kan i framtiden komma att förläggas till Sverige. Sverige deltog under hösten 1994 utomlands i övningar i fredsbevarande verksamhet. Under våren 1995 anordnas här i landet utbildning inom ramen för Partnerskap för fred. I regel saknas ännu avtal om rättsliga förhållanden m.m. i dessa sammanhang.

Även i övrigt sker militär samverkan med andra länder, t.ex. inom ramen för det så kallade suveränitetsstödet till de baltiska staterna. I ett fall som gäller stöd till uppbyggnad av en gemensam baltisk bataljon för fredsbevarande verksamhet har en överenskomelse undertecknats i september 1994 med berörda stater om bl.a. rättsliga frågor.

3.2 Utredningsuppdraget

Mot bakgrund av den redovisade internationaliseringen av

försvaret har utredningen tillsatts¹ med uppdrag att kartlägga i vilka avseenden som rättsliga frågor kan behöva regleras vid de typer av internationellt samarbete som angetts. Kartläggningen skall omfatta bl.a. frågor om befälsrätt, jurisdiktion vid och utom tjänsteutövning, skadestånd och försäkringar, tull och beskattning, immunitet och sekretess. Utredningen skall beakta såväl det fallet att Sverige deltar i ett fredsfrämjande samarbete utomlands som den situationen att andra länder deltar i sådant samarbete i Sverige. Utredningen skall lämna förslag till vad Sverige bör söka reglera i avtal med andra länder samt vidare redogöra för de ändringar i lagar och andra författningar som kan behövas med anledning av att Sverige ingår sådana avtal. Uppdraget innebär vidare att fastställa i vad mån det i övrigt kan komma att krävas några lagstiftningsåtgärder för att det i Sverige skall kunna anordnas övningar inom ramen för denna form av internationellt samarbete.

Uppdraget avser i första hand militärt fredsfrämjande samarbete med andra länder men också, i tillämpliga delar och om tillfredsställande lösningar i dag saknas, civilt internationellt samarbete inom angränsande områden såsom humanitär verksamhet och räddningstjänst.

3.3 Avgränsning av uppdraget

Den på senare tid snabba utvecklingen mot ett ökat internationellt samarbete för försvaret har medfört att de rättsliga frågeställ-

¹ Dir. 1994:122, se bilaga 1.

ningar som verksamheten aktualiserar ännu inte har behandlats i ett sammanhang. Utredningen har därför uppfattat sitt uppdrag så att betänkandet skall vara så utförligt att det kan användas som en vägledning för den som i framtiden kommer i kontakt med dessa frågor. Betänkandet skall även kunna vara till hjälp inför förhandlingar med andra länder om bl.a. statusavtal för den deltagande personalen.

Av utredningens direktiv framgår att en av huvuduppgifterna är att kartlägga de olika rättsliga frågor som kan uppstå vid försvarets fredsfrämjande samarbete, i Sverige eller utomlands, med andra länder. Vidare talas i direktiven om svenska insatser utomlands och utländska insatser i Sverige. I begreppet "fredsfrämjande samarbete" inryms de traditionella fredsbevarande insatserna inom ramen för FN men även viss s.k. fredsframtvingande verksamhet. Således fick riksdagen godkänna att Sverige ställde en väpnad styrka till FN:s förfogande inom ramen för UNPROFOR i f.d. Jugoslavien (prop. 1992/93:254, bet. 1992/93:UU35, rskr. 1992/93:429; se även avsnitt 4.1). I begreppet inryms vidare de civilia insatserna inom FN samt den övnings- och utbildningsverksamhet som har ägt rum inom ramen för Partnerskap för fred.

Mot bakgrund av de angivna syftena med utredningen och efter klarlägganden under hand från Försvarsdepartementet har utredningen sammanfattat sitt uppdrag enligt följande:

1. Utredningen skall kartlägga de rättsliga frågor som behöver regleras i samband med militärt fredsfrämjande samarbete mellan Sverige och andra länder. Sådana frågor är jurisdiktion vid och utom tjänsteutövning, immunitet, skadestånd, tull, beskattning, immunitet, befälsrätt, sekretess, försäkring och sjukvård m.m. Med militärt fredsfrämjande samarbete avses i första hand övningar med

svensk trupp utomlands och övningar med utländsk trupp i Sverige.

2. Utredningen skall lämna förslag till vad Sverige behöver reglera i folkrättsliga avtal med anledning av samarbetet.

3. Utredningen skall lämna förslag till författningsändringar som utredningen bedömer behöver göras, om Sverige ingår aktuella avtal med andra länder. I direktiven uppmärksammas särskilt den situationen att utländsk trupp övar i Sverige.

4. Slutligen skall utredningen kartlägga de rättsliga frågor som behöver regleras i samband med civilt internationellt samarbete beträffande räddningstjänst och humanitära insatser. Om tillfredställande lösningar saknas skall förslag lämnas till nya avtal och författningsändringar.

3.4 Genomförandet av uppdraget

Med hänsyn främst till den korta utredningstiden har det varit nödvändigt att fördela arbetsuppgifterna inom utredningen. Experterna har till stor del bidragit till de bedömningar som görs i betänkandet. Detta skrivs därför i vi - form.

Utredningsarbetet inleddes med en inventering av de områden där försvaret har fredsfrämjande samarbete med andra länder. Inventeringen avsåg även de olika internationella avtal som finns inom dessa områden och som bedömdes vara relevanta. Vidare var det nödvändigt att tidigt få del av den erfarenhet som finns inom främst Försvarsmakten av de rättsliga frågeställningarna i det internationella samarbetet. I detta syfte besökte vi i ett inledande skede Försvarsmaktens internationella centrum, Swedint, i Södertälje. Vidare sammanträffade utredningen med Försvarsmaktens pro-

jektledare för de övningar som hållits inom Partnerskap för fred under hösten 1994 med svenskt deltagande.

Härefter övergick utredningsarbetet i en mer detaljmässig kartläggning av de aktuella internationella avtalen på området, främst Nato:s SOFA. Samtidigt inhämtades information om hur frågeställningarna reglerats i Danmark. Studiebesök gjordes under en dag vid Försvarsministeriet i Köpenhamn. Danmark valdes med hänsyn till vår likartade rättsliga kultur, att landet är medlem av både EU och Nato samt med hänsyn till att Sverige och Danmark ingår i den nordiska kontingenten, Nordcon Tuzla, i f.d. Jugoslavi-en och har samövat inför insatsen. Danmark är även en aktiv deltagare inom Partnerskap för fred. Vi har också hållit oss orienterade om regleringen av de rättsliga frågorna inom Partnerskap för fred. Härvid har konstaterats att denna reglering inte kommer att vara avslutad innan utredningen skall avge sitt betänkande. Nato har bjudit in till ett seminarium på försommaren 1995 om bl.a. de rättsliga frågeställningar som kan uppstå inom samarbetet. Det har då bedömts som värdefullt att den svenska kartläggningen på området är avslutad innan det är aktuellt med konkreta förhandlingar med staterna inom Partnerskap för fred om regleringen.

Under avslutningen av vårt arbete har vi samrått med utredningen (Fö 1995:02) om civila insatser för internationell katastrof- och flyktinghjälp (Dir. 1995:3).

3.5 Disposition

Betänkandet är disponerat på följande sätt. Först behandlas de områden där försvaret har fredsfrämjande samarbete med andra länder samt tillämpliga internationella avtal inom dessa områden (kapitel 4). Därefter redovisas vissa grundläggande rättsliga förutsättningar för det internationella samarbetet, nämligen ingående av internationella överenskommelser, tillämplig svensk lag samt gällande svenska bestämmelser för sändande av svenska militära förband utomlands samt för mottagande av utländska militära förband i Sverige (kapitel 5 - 7). I kapitel 8 beskrivs de rättsliga frågor som vi bedömer behöver regleras i internationella överenskommelser. I samma kapitel bedöms behovet av eventuella följdändringar i svensk rätt med anledning av sådana överenskommelser. De rättsliga frågor som bör regleras nationellt inför ett sändande av militära eller civila styrkor utomlands beskrivs i kapitel 9. Avslutningsvis bedöms de kostnader som kan uppstå för svenska staten med anledning av en rättslig reglering av det aktuella internationella samarbetet (kapitel 10). Författningsförslagen kommenteras i kapitel 11.

Utöver utredningens direktiv har vi valt att bilägga de engelska versionerna av FN:s modellavtal för SOFA, Nato:s SOFA i aktuella delar samt en bilaga till det memorandum of understanding (MoU) som ingicks av Danmark, Finland, Norge, Sverige och Storbritannien samt de baltiska staterna i september 1994 i Köpenhamn om skapandet av en baltisk bataljon för fredsbevarande verksamhet. Vidare bifogas ett exempel på en ensidig svensk deklaration avseende rättsliga frågor inför en internationell övning i Sverige. Deklarationen är skriven för att klarlägga militära frågor

men kan efter lämplig anpassning användas även inför en civil övning. Den sista bilagan är en sammanställning över rätten till sjukvårdsförmåner i andra länder.

4 Försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder

4.1 FN:s fredsbevarande operationer

4.1.1 Allmänt

Fredsbevarande operationer var inte förutsedda när Förenta Nationerna (FN) tillkom i juni 1945 och finns därför inte reglerade i FN-stadgan. Den ursprungliga tanken, inskriven i bl.a. stadgans kapitel VII, var att FN skulle fungera som en organisation för kollektiv säkerhet, där hot mot fred och säkerhet skulle bemötas gemensamt av medlemmarna under säkerhetsrådets ledning. Detta blockerades dock snart av rivaliteten mellan supermakterna under det kalla kriget.

Fredsbevarande operationer i FN:s regi uppstod ur ambitionen - främst personifierad av Dag Hammarskjöld - att FN trots dödläget borde kunna agera för att lösa eller hantera konflikter där så var möjligt. De första operationerna byggde på kreativa tolkningar av FN-stadgans kapitel VI om fredlig lösning av tvister och har med tiden utvecklats till en praxis som i bland har kallats stadgans "kapitel VI och en halv".

Utvecklingen mot denna praxis har gått stegvis sedan 1948, då FN:s första observatörsmision UNTSO sattes upp i mellanöstern. Den första fredsbevarande insatsen med trupp (UNEF) kom till stånd år 1956 för att övervaka trupptillbakadragandet från Suez och den därpå följande vapenvilan. I Kongo 1960-64 och på Cypern 1964 gjordes fredsbevarande insatser med mer ambitiösa målsättningar, för att bl.a. hantera och dämpa pågående inomstatliga konflikter med etnisk grund. I Kongo förekom omfattande stridsinsatser vilket gjorde frågan om FN:s roll i relation till det kalla krigets spelregler kontroversiell.

Från Kongokrisen och fram till 1989 stod utvecklingen av FN-insatserna relativt stilla. På grund av det kalla kriget förändrades inte operationerna eller deras mandat utan bestod i regel av övervakning av buffertområden eller demilitariserade zoner. När sedan det kalla kriget avtog under slutet av 1980-talet inleddes en ny fas i utvecklingen med multifunktionella insatser och allt mer komplicerade mandat.

Från UNTSO år 1948 har det fram till i dag genomförts eller påbörjats ett trettiootal fredsbevarande operationer i FN:s regi. För Sverige har deltagandet i dessa operationer alltid varit en hörnsten i utrikes- och säkerhetspolitiken. Sverige har därför sedan år 1948 och därefter deltagit i flertalet av operationerna. Förutom Kongo är insatserna med bataljoner i mellanöstern, på Cypern och i Libanon de kvantitativt mest omfattande. Sammantaget har över 60 000 svenskar gjort någon form av FN-tjänst. I dagsläget deltar Sverige med knappt 1 300 personer fördelade på sju missioner varav ca 1 100 tjänstgör inom UNPROFOR i f.d Jugoslavien. Deltagandet i denna operation är därmed en av de mer omfattande svenska insatserna genom åren.

4.1.2 FN:s mall för SOFA

När FN-staterna deltar i en fredsbevarande operation regleras de rättsliga förhållandena genom ett s.k. Status-of-forces agreement (SOFA) mellan FN och den stat inom vars territorium insatsen sker. FN har år 1989, med ledning av tidigare och då gällande avtal samt med ledning av praxis utarbetat en mall för SOFA. Den innehåller 10 artiklar med sammanlagt 60 punkter. Här följer en kortfattad beskrivning av innehållet i mallen (jfr bilaga 2).

Artikel 1 - 4

Artiklarna 1-3 innehåller definitioner och regler för tillämpligheten av avtalet samt av konventionen om immunitet och privilegier för FN. Artikel 4 innehåller övegripande bestämmelser om den rättsliga statusen för FN-styrkan (p. 6-7), bestämmelser om FN-flaggan och om märkning av fordon (p. 8-9), bestämmelser om kommunikationsutrustning m.m. för FN-styrkan (p. 10-11) samt bestämmelser om frihet för FN-styrkan att röra sig och transportera sin utrustning inom värdlandets territorium (p. 12-14). I p. 15 fastställs att den fredsbevarande styrkan har status, privilegier och immunitet i enlighet antingen med avtalet eller med konventionen om immunitet och privilegier för FN. Vidare ges detaljerade regler om tullfrihet m.m. för FN-styrkans utrustning etc.

Artikel 5 och 6

Artikel 5 innehåller regler som ger FN-styrkan tillgång till markområden och byggnader för staber, förläggningar etc (p. 16-

19). I p. 20 finns regler om inköp av varor och om undantag från skyldighet att betala försäljningsskatter. I artikeln finns även bestämmelser om anställning av personal och om valuta (p. 22-23).

Artikel 6 (p. 24-50) innehåller de betydelsefulla reglerna om det rättsliga förhållandet mellan FN-personalen och värdlandet. Vissa högre FN-tjänstemän har diplomatisk immunitet (p. 24) medan andra har privilegier och immunitet i enlighet med konventionen om immunitet och privilegier för FN (p. 25-26). Militär personal i de olika ländernas kontingenter har immunitet och privilegier enligt regler i SOFA:n (p. 27). Punkterna 28-30 innehåller bestämmelser om undantag för FN-styrkan från inkomstbeskattning och tull i värdlandet. FN-personalen kan fritt resa in och ut ur värdlandet och omfattas inte av pass- och viseringsregler (p. 32-34). Personalen måste dock ha ett speciellt id-kort (p. 35-36). I p. 37 finns regler om bärande av uniform och vapen. FN-personalens nationella körkort gäller även i värdlandet (p. 38-39). FN-styrkans militärpolis har rätt att tillfälligt frihetsberöva den militära personalen samt att hålla denna i häkte (p. 40-43). Värdlandet skall samarbeta med militärpolisen vid utredningen av brott (p. 44-45). Värdlandet har ingen jurisdiktion över den militära FN-personalen. Rätten att lagföra en FN-soldat tillkommer endast dennes hemland (p. 46-48). Värdlandet har emellertid under vissa förutsättningar domsrätt över FN-personalen i civilprocesser, som har sin grund i händelser utom tjänsten (p. 49). Om en FN-soldat avlider tas denne om hand av FN-styrkan (p. 50).

Artikel 7 - 10

I artikel 7 finns bestämmelser om reglering av tvister mellan staterna. Enligt p. 51 skall skadestandsprocesser där värdlandet inte har domsrätt avgöras av en särskild kommission. De avslutande artiklarna 8-10 innehåller föreskrifter om kompletterande avtal, om förbindelser mellan FN och värdlandet samt om ikraftträdande av avtalet.

4.2 Övrigt samarbete inom ramen för FN

4.2.1 Gulfkriget

Utöver de fredsbevarande operationerna har det under åren förekommit att medlemsstater kunnat företa väpnade insatser som varit sanktionerade av FN. Sveriges bidrag med sjukvårdsinsatser i Koreakriget åren 1950 - 53 och under Gulfkriget år 1991 är exempel på svenskt deltagande i sådana internationella operationer utanför FN:s direkta regi. Gulfkriget hade sin upprinnelse i konflikten mellan Irak och Kuwait. FN gav uppdrag åt de stater som samarbetade med Kuwait att använda våld för att åstadkomma ett irakiskt tillbakadragande från kuwaitiskt territorium. FN uppmanade medlemsstaterna att på lämpligt sätt stödja operationerna. Sverige ställde då en sjukhusenhet med personal till den brittiska regeringens förfogande i Saudiarabien.

Mellan Sverige och Storbritannien träffades ett samförståndsav-

tal, ett s.k. Memorandum of understanding (MoU), angående befäls- och ledningsförhållanden samt om underhåll och understöd till det i Saudiarabien upprättade fältsjukhuset. Avtalet bestod av sammanlagt 18 punkter. Enligt p. 2 stod sjukhuset under svenskt befäl men med taktisk ledning delegerad till den brittiska sjukvårdsledningen inom stridsområdet. Storbritannien tillhandahöll kostnadsfritt blod, förband och andra medicinska förnödenheter (p. 5) samt reservdelar (p. 7). Parterna avstod från att framställa eventuella skadeståndskrav mot varandra (p. 15). Krav från tredje man skulle handläggas i samråd mellan parterna (p. 15).

4.2.2 Nordcon Tuzla

Inför upprättandet av den gemensamma nordiska kontingenten i Bosnien-Hercegovina (NORDCON TUZLA) ingicks ett särskilt samarbetsavtal mellan Sverige, Norge och Danmark (Fö dnr. 94/1456/SI). Avtalet består av 16 artiklar jämte tre bilagor, s.k. annex. Innebörden av avtalet finns angiven i art. 3 som stadgar att avtalet reglerar ansvaret för organisation, utbildning, transport till och upprättande av NORDCON TUZLA samt vidmakthållande av kontingenten så länge den gemensamma insatsen pågår. I art. 5 anges de tre ländernas olika styrkebidrag till kontingenten. Danmark bidrar med bl.a. ett stridsvagnskompani, Norge med ett sjukvårdskompani samt helikoptrar och Sverige med en mekaniserad skyttebataljon. Befälsförhållandena för de olika enheterna anges i art. 6. Enligt art. 9 är handläggningen av disciplinärenden en nationell angelägenhet. Nationella bestämmelser gäller för respektive lands personal. Regler för ersättningskrav finns i artikel 10. Utgångspunkten är att varje land skall begära ersättning av FN

för skador enligt gällande FN-regler för olika slags utrustning. Länderna har inte rätt att kräva ersättning av varandra, såvitt inte skadan uppstått genom uppsåt eller grov oaktsamhet. Vidare fastställs att varje land har fullt ersättningsansvar mot den egna personalen. Länderna har inte rätt att rikta ersättningsanspråk mot varandra eller mot medlemmar i respektive styrkor (art. 10.3).

Beträffande ersättningen för skador som uppstår under den gemensamma utbildningen inför insatserna hänvisas till bestämmelser i annex B. Där stadgas att värdlandet kostnadsfritt skall ställa övningsplats och utbildningsanordningar till förfogande samt att eventuell skada skall betalas av användaren. Värdlandet upplåter gratis inkvartering på militär anläggning och användaren betalar för eventuella skador som kan upptäckas vid återlämnandet. I art. 10.5 finns bestämmelser om ersättning till tredje man för skador som uppstått i samband med transporter till utbildning. Ersättningskraven behandlas av värdlandet enligt dess regler. Ersättningen betalas av det land vars person vållat skadan.

4.2.3 Övrigt

FN:s säkerhetsråd antog i december 1992 enhälligt en resolution som gav medlemsstaterna mandat att samarbeta i en militär operation i syfte att med alla erforderliga medel skapa säkra förhållanden för humanitära biståndsinsatser i Somalia. Säkerhetsrådets beslut fattades enligt bestämmelserna i FN-stadgans kap. 7 och innebär en uppmaning att vidta åtgärder för att återställa internationell fred och säkerhet. Beslutet var bindande för medlemsstaterna och innebär användande av militära tvångsinsatser. Regeringen beslutade om ett svenskt deltagande med sjukhus-

kompani i Somalia. Kompaniet ansågs inte vara en väpnad styrka i regeringsformens mening varför riksdagens godkännade inte erfordrades (se vidare avsnitt 7.1). I enlighet med beslut i FN:s säkerhetsråd övertog FN i maj 1993 ansvaret för insatsen i Somalia under namnet UNOSOM. Det svenska deltagandet avvecklades vid årsskiftet 1993/94. Det upprättades aldrig något särskilt MoU mellan länderna om de rättsliga förhållandena under insatsen i Somalia. Ett sådant avtal bedömdes inte vara erforderligt.

Försvarsmakten anordnar sedan många år utbildning av utländska officerare och specialister i fredsbevarande verksamhet vid Swedint i Södertälje. Det ingås emellertid i vanliga fall inga särskilda avtal om de rättsliga frågor som kan uppstå under kurserna. Beträffande kursen "Train the Trainers" vid Swedint i april 1995 föreslog dock FN att kursdeltagarna skulle ha immunitet och privilegier i enlighet med konventionen den 13 februari 1946 om immunitet och privilegier för FN.

När Försvarsmakten genomför transportflygningar på uppdrag av FN ingås normalt inte heller några avtal om de rättsliga förhållandena.

4.3 Samarbetet inom OSSE

4.3.1 Organisationen och dess uppgifter

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) inledde sitt arbete i Helsingfors år 1975. Den omfattar alla stater i Europa och i det tidigare Sovjetunionen samt USA och Kanada. Inom ESK

har det på senare år skett en utveckling mot fastare institutionella strukturer. Konferensen har därför nyligen bytt namn till Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE). Huvuduppgiften för OSSE är att förhindra uppkomsten av nya konflikter inom organisationens område. I den konfliktförebyggande och krishanterande verksamheten läggs särskild vikt vid att utveckla OSSE:s förmåga att samarbeta genom fredsbevarande insatser med styrkor från länder utanför konflikten. Vid toppmötet i december 1994 i Budapest beslutades att organisationen skulle fortsätta planeringen för en fredsbevarande insats i Nagorno-Karabach.

Sverige deltar med en delegation vid organisationens kontor i Wien samt med observatörer i olika s.k. missioner om sanktionsövervakning.

Staterna inom OSSE har nyligen antagit det s.k. Wiendokument 94 (WD 94) om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Dokumentet innebär bl.a. att staterna åtar sig att årligen utbyta information om sina militära styrkor. Lämnade uppgifter skall kunna verifieras. Större övningar skall föränmås och kan kontrolleras av övriga stater. En sådan inspektion har förekommit i Sverige. Sverige inspekterade en övning i Polen under hösten 1994. Personalen har diplomatisk status enligt Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser. WD 94 är en förnyad version av ett motsvarande dokument från år 1992 (WD 92).

En s.k. folkrättsligt bindande internationell överenskommelse inom OSSE är CFE-avtalet (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe), som handlar om rustningskontroll av konventionella stridskrafter. Sverige är dock inte part i detta avtal.

4.3.2 Rombeslutet

Vid det fjärde rådsmötet inom OSSE i Rom 1993 beslutades om institutionernas rättskapacitet samt om immunitet och privilegier för bl.a. personalen. Här följer en kortfattad beskrivning av innehållet i beslutet.

Beslutet består av 18 punkter, där den första punkten handlar om institutionernas rättskapacitet, punkterna 2-16 om immunitet och privilegier samt punkterna 17-18 om id-kort inom OSSE.

I punkterna 4-10 finns bestämmelser om immunitet för OSSE:s institutioner. Enligt p. 12 skall de deltagande staternas representanter åtnjuta viss immunitet och vissa privilegier medan de fullgör sina uppgifter och under resor till och från mötet. Representanterna åtnjuter bl.a. immunitet mot rättsligt förfarande till följd av åtgärder vidtagna i tjänsten.

Punkterna 13-14 innehåller bestämmelser om OSSE-tjänstemännens immunitet och privilegier. Även tjänstemännen åtnjuter immunitet mot rättsliga förfaranden till följd av åtgärder som vidtagits i tjänsten. Tjänstemännen undantas från socialförsäkrings-systemet i värdlandet, om de i stället omfattas av socialförsäkringsrätten i hemlandet eller är medlemmar i ett frivilligt försäkringssystem med tillräckliga förmåner.

I punkterna 15-16 finns detaljerade regler om immunitet och privilegier för de personer som på uppdrag av OSSE deltar i övervaknings- och rapportörsgrupper eller övriga s.k. missioner som beslutas av OSSE. Dessa regler motsvarar i stort de som gäller för personer som arbetar på uppdrag av FN.

Sverige har genomfört rådsbeslutet genom lagen (1994:716) om rättslig ställning för institutioner inom Konferensen om säkerhet

och samarbete i Europa (ESK) samt genom införandet av en ny paragraf, 2 b §, i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

4.4 Partnerskap för fred

4.4.1 Bakgrund

Vid Nato-staternas toppmöte i januari 1994 inbjöds medlemsländerna i det Nordatlantiska samarbetsrådet (NACC) samt andra OSSE-stater "som kan och vill bidra" till ett nytt, praktiskt inriktat samarbetsprogram kallat Partnerskap för fred. Syftet med initiativet var mångfacetterat. Det fanns starka önskemål från flera länder i Central- och Östeuropa om att bli medlemmar i Nato. Genom ett Partnerskap för fred ville Nato ge det militära samarbetet med de f.d. Warszawapaktsstaterna ett mer konkret innehåll och på så sätt tills vidare undvika att ta ställning till frågan om nya medlemmar. Samtidigt var det viktigt att inte utesluta någon. Vidare växte behovet av fredsbevarande operationer och Partnerskap för fred var ett sätt att förbättra de inbjudna staternas möjligheter att samarbeta med Nato i sådana insatser.

Den totala omfattning av programmet för Partnerskap för fred har fastlagts i ett s.k. ramdokument ("Framework document") som var bifogat Nato-staternas inbjudan. Enligt ramdokumentet syftar programmet till

- att underlätta öppenheten i nationella försvars-, planerings- och budgetprocesser,

- att säkerställa demokratiskt kontroll av försvarsmakter,
- att upprätthålla förmågan och beredskapen att, efter vederbörliga konstitutionella hänsyn, bidra till operationer under FN:s be-
myndigande och/eller OSSE:s ansvar,
- att utveckla samarbetsinriktade militära relationer med Nato
innebärande gemensam planering, utbildning och övning för att
stärka förmågan att genomföra operationer på det fredsbevarande
området, räddningsinsatser, insatser på det humanitära området och
på andra områden som parterna kan enas om samt,
- att på längre sikt utveckla stridskrafter som har större förmåga att
samverka med stridskrafter från Atlantpaktens medlemstater.

Ramdokumentet anger vidare vissa grundläggande principer för samarbetet med utgångspunkt i folkrättens, FN-stadgans och OSSE:s principer. Dokumentet innehåller inga åtaganden om insatser från någon stats sida. Utgångspunkten för och inriktningen av en enskild stats medverkan inom Partnerskap för fred anges av varje deltagande stat i ett s.k. presentationsdokument ("Presentation document"). I detta dokument beskrivs de former av samarbete som landet vill delta i samt de resurser som det är berett att erbjuda för detta ändamål. Varje land bekostar i princip sin egen medverkan.

Eftersom Partnerskap för fred sålunda syftar till att bl.a. effektivisera framtida fredsbevarande operationer, säkerställa demokratisk kontroll av väpnande styrkor och främja en ökad öppenhet i försvarplanering ansåg Sverige sig tillhöra just de länder som kunde och var villiga att bidra till programmet. Regeringen anmälde i en skrivelse till riksdagen i mars 1994 sin avsikt att Sverige skulle delta i Partnerskap för fred. Utrikesutskottet instämde i regeringens bedömning och hemställde att skrivelsen

skulle läggas till handlingarna. Efter en riksdagsdebatt präglad av stor enighet biföll riksdagen vad utskottet hemställt (se avsnitt 3.1). Regeringen beslutade därefter att Sverige skulle medverka i Partnerskap för fred. Ramdokument undertecknades av Sverige och Finland i maj 1994. I samband med undertecknandet överlämnades det svenska presentationsdokumentet där utgångspunkten för och inriktningen av den svenska medverkan i Partnerskap för fred definieras. Ett 25-tal stater har nu anslutit sig till samarbetet.

4.4.2 Svensk målsättning

Ett övergripande och långsiktigt mål för Sveriges deltagande i Partnerskap för fred är att aktivt bidra till skapandet av en ny säkerhetsordning i Europa. Enligt presentationsdokumentet är Sverige därför berett att bidra med sin erfarenhet på det fredsbevarande området och andra områden som t.ex. räddningstjänstverksamhet. Sverige vill härigenom stärka förmågan att genomföra gemensamma operationer inom dessa områden hos partnerstaterna. Sverige ser det som ett tillfälle att genom verksamheten inom Partnerskap för fred kunna förbättra sin egen kapacitet att samverka med andra partnerstater och att utveckla rutiner för säkrare och mer effektiva fredsbevarande operationer. Sverige erbjuder kurser rörande planering och genomförande av fredsbevarande operationer och humanitära insatser. Utbildningen för genomförande av fredsbevarande operationer kan också innefatta gemensamma övningar med andra länder för att förbättra förmågan att delta i operationer som kan komma att beslutas av FN eller OSSE. Sverige är också berett att bidra till ansträngningarna att öka öppenheten i de nationella försvars-, planerings- och budgetprocesserna samt till att

säkra den demokratiska kontrollen över stridskrafterna i Central- och Östeuropa.

Det svenska samarbetet konkretiseras i ett individuellt partnerskapsprogram (IPP) mellan Sverige på den ena sidan och Nato-staterna på den andra. Programmet kommer att omförhandlas årligen. Det IPP som är gällande för tillfället godkändes av regeringen i augusti 1994. I programmet identifieras de områden inom vilka Sverige vill samarbeta för att uppnå en bättre samverkan i fredsbevarande operationer. Grundläggande för Partnerskap för fred är att varje enskild stat bestämmer inom vilka områden och på vilket sätt den är beredd att samarbeta.

4.4.3 Deltagande i övningar, seminarier m.m.

Sverige deltog under hösten 1994 i två övningar inom Partnerskap för fred, Cooperative Venture och Cooperative Spirit. Cooperative Venture var en marinövning och ägde rum första veckan i oktober längs Norges atlantkust och i Skagerrack. Sverige deltog med fyra fartyg och en helikopter. Övningen syftade till att träna uppgifter som kan bli aktuella i fredsbevarande operationer, t. ex. sanktionsövervakning. Cooperative Spirit ägde rum i slutet av oktober i Holland. Till den övningen sände Sverige ett kombinerat kompani, bestående av en jägarpluton från K4, en kustjägarpluton från KA1 och en närskyddspluton från F15. Det huvudsakliga syftet med Cooperative Spirit var att bidra till utvecklandet av en gemensam syn på hur förband ska uppträda i fredsbevarande operationer.

I jämförelse med de andra partnerstaterna är Sverige en stor bidragsgivare till programmet för Partnerskap för fred. Under

budgetåret 1994/95 anordnas sammanlagt sju kurser i Sverige. Ansvariga myndigheter för de olika kurser som Sverige erbjuder inom ramen för Partnerskap för fred är Försvarsmakten, Militärhögskolan, Förvarshögskolan och Statens räddningsverk. Genom att inbjuda till kurser vill Sverige bidra med bl.a. erfarenhet av och syn på fredsbevarande operationer, uppfattning om ledarskap och etik samt erfarenhet från humanitära insatser.

Sveriges medverkan i Partnerskap för fred har även medfört deltagande i ett stort antal arbetsgrupper, seminarier, kurser där aktuella områden diskuteras. Det individuella partnerskapsprogrammet är styrande för vilka aktiviteter Sverige skall delta i.

4.4.4 Nästa fas: Defence Planning and Review Procedures

I januari 1995 inleddes en ny delprocess inom Partnerskap för fred som benämns Defence Planning and Review Procedures och som syftar till att öka möjligheten till samverkan mellan Nato- och partnerstyrkor (interoperabiliteten). Genom denna planerings- och översynsprocess vill Nato skapa en grund för att identifiera och bedöma de styrkor och resurser som länderna inom Partnerskap för fred kan komma att tillhandahålla för multinationella fredsbevarande övningar, annan utbildning och insatser tillsammans med Nato-styrkor. Sverige har för avsikt att delta i processen under perioden 1995-96 i den utsträckning som motiveras av vårt intresse att främja en effektiv samverkan för fredsbevarande verksamhet, räddningstjänst och humanitära insatser.

4.4.5 Rättslig reglering

Inom ramen för samarbetet inom Partnerskap för fred saknas ännu överenskommelser mellan staterna om de rättsliga förhållandena vid gemensamma övningar och annan utbildning. Nato har emellertid tagit initiativ till en reglering av dessa förhållanden och har bl.a. bjudit in de deltagande staterna till ett seminarium om de rättsliga aspekterna på samarbetet (se vidare avsnitt 8.1).

Mellan staterna inom Nato gäller dock sedan år 1951 ett "Status of Forces Agreement" (SOFA), vilket är ett avtal som reglerar den rättsliga statusen för ett Nato-lands styrkor när de befinner sig ett annat Nato-lands territorium. Under en övning inom Partnerskap för fred gäller således detta avtal mellan Nato-länderna. Nato:s SOFA beskrivs ytterligare nedan.

Inför övningen Cooperative Spirit 94 träffades aldrig något avtal i formell mening. Den holländska staten utfärdade i stället en deklaration beträffande de viktigaste rättsliga frågeställningarna. Det svenska Försvarsdepartementet lät meddela att Sverige accepterade deklarationen samt tillade - som det uttrycktes - att svenska staten tog på sig ansvaret för brottsliga handlingar i tjänsten av svensk personal. Svenska staten förbehöll sig även domsrätten i sådana fall.

Den holländska deklarationen innehöll 6 artiklar. I artikel 3 fastställdes att Nato:s SOFA skulle gälla mellan Nato-staterna. Artikel 4 reglerade förhållandena för deltagarna från stater utanför Nato. Enligt art. 4 b hade dessa deltagare rätt att medföra vapen och ammunition in på holländskt territorium. Holländska staten tog på sig ansvaret för eventuella tredjemanskador, oavsett om dessa hade uppkommit i eller utom tjänsten (art. 4 d). I händelse av grov

vårdslöshet eller uppsåt förbehöll sig dock Holland rätten att få återkräva ersättningen av den besökande staten. Enligt art. 4 g tillhandahöll holländska staten behövlig sjuk- och tandvård.

Under hösten 1994 hölls även i Danmark en övning inom Partnerskap för fred. I övningen, kallad Carbon Cap 1994, ingick deltagare från Danmark, Holland, Tyskland och Polen. Av dessa länder omfattades således inte Polen av Nato:s SOFA. Danska staten avgav därför en deklaration till Polen om de rättsliga förhållandena. Deklarationen innehöll de mest centrala momenten efter förbild från Nato:s SOFA. Polen hade dock inte rätt att medföra vapen och ammunition till Danmark. Danmark avstod från straffrättslig jurisdiktion enligt den danska militära strafflagen. Vidare avstod Danmark från eventuella ersättningskrav mot Polen för skador på personal eller statens egendom under övningen. Enligt deklarationen gjorde Polen motsvarande avstående. Beträffande tredjemansskador orsakade av den polska personalen under tjänsteövning åtog sig Danmark att reglera sådana skador i förhållande till den skadelidande. Danmark hade rätt att återkräva halva beloppet av den polska staten. Den polska personalen hade rätt till samma tand- och sjukvård som den danska militära personalen.

4.4.6 Nato:s SOFA

I London år 1951 undertecknade medlemsstaterna inom Nato (North Atlantic Treaty Organization; Belgien, Kanada, Danmark, Frankrike, Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Storbritannien och USA) en överenskommelse som reglerar den rättsliga statusen för ett lands styrkor när de befinner

sig inom ett annat Nato-lands territorium. Avtalet är inte bara tillämpligt när sådana styrkor stationeras och övar i ett annat Nato-land utan även när personal transiteras genom ett Nato-land. Det förutsätts även att avtalet skall tillämpas vid flottbesök inom ramen för Nato-samarbetet. Avtalet består av totalt 20 artiklar. Här följer en kortfattad redogörelse för dessa (jfr bilaga 3)².

Artikel 1 - 6

Artikel 1 innehåller definitioner av begrepp som förekommer i avtalet, t.ex. styrka, sändande stat och mottagande stat. Artikel 2 slår fast att den främmande truppen skall respektera den mottagande statens lagar och att deltagarna i truppen skall avhålla sig från bl.a. politisk verksamhet. I artikel 3 finns regler om undantag från bl.a. pass- och viseringstvång för den främmande truppen. Vidare finns regler om hemsändande av främmande soldater från mottagarlandet. Artikel 4 stadgar att körkort som utfärdats i den sändande staten skall godkännas även i den mottagande staten. Enligt artikel 5 skall den främmande truppen normalt bära uniform i den mottagande staten. Den främmande truppen har rätt att bära vapen inom den mottagande statens territorium (artikel 6).

Artikel 7

Artikel 7 innehåller de betydelsefulla reglerna om straffrättslig

² Avtalet är närmare kommenterat i "Status of military forces under current international law" av Serge Lazareff (A.W. Sijthoff/Leyden, 1971).

jurisdiktion över de som ingår i den främmande styrkan. Artikeln utgår från att det finns särskilda militära straffbestämmelser. Utgångspunkten för regleringen är att staterna har jurisdiktion i enlighet med respektive stats lagstiftning. Det finns dock bestämmelser som anger att den sändande eller mottagande staten har exklusiv jurisdiktion. Den sändande statens militära myndigheter har sådan jurisdiktion beträffande brott som är straffbara enligt den statens militärlagstiftning men som inte är straffbara i mottagarlandet. Den mottagande staten har exklusiv jurisdiktion i den omvända situationen.

Vidare finns regler för det fall att båda staterna har jurisdiktion. Den sändande staten har jurisdiktionsrätt vid brott, som begåtts av en person som ingår i truppen, mot den statens egendom, säkerhet eller styrkor. Vidare har den sändande staten jurisdiktionsrätt beträffande en sådan person, för brott som har begåtts under utövning av tjänsten. Enligt uppgift från Försvarsministeriet i Danmark skall begreppet "under utövning av tjänsten" tolkas restriktivt. Den mottagande staten har företrädesrätt till jurisdiktion i alla andra fall. Artikel 7 innehåller även bestämmelser för samarbete mellan staterna i frågor om utredning och verkställighet. Enligt p. 7 (a) får den sändande staten inte verkställa ett dödsstraff i den mottagande staten om den staten saknar sådant straff för det aktuella brottet. Det finns vidare regler om s.k. rättskraft och om rättssäkerhet under processen.

Artikel 8

Artikel 8 innehåller detaljerade bestämmelser för regleringen av skadeståndsanspråk. Artikeln är uppdelad i 10 punkter, där 1-5 p.

avser skador under utövning av tjänsten. I 1 p. finns bestämmelser om skador på offentligt ägd egendom som används under Nato-övning. Huvudregeln är att ingen av staterna är ersättningsskyldig mot den andra för skador som uppkommer på sådan egendom. Punkt 2 innehåller regler om skador på annan offentligt ägd egendom. Ersättningskrav för sådana skador avgörs av en skiljeman enligt bestämmelser i avtalet. Ersättning utgår dock inte för skador som understiger ett visst angivet belopp. Enligt punkt 4 avstår staterna från krav mot varandra för personskador och dödsfall. Personalens rätt till ersättning i sådana fall bestäms av nationella regler. Om den främmande truppen orsakar skada för tredje man kan denne yrka ersättning vid det egna landets domstolar enligt de regler som är tillämpliga om skadan skulle ha orsakats av den mottagande statens väpnade styrkor (5 p.). Den mottagande staten utbetalar ersättningen till den skadelidande tredje mannen. Avgörandet är bindande för den sändande staten. Enligt särskilda regler om avräkning mellan staterna kan den sändande staten få svara för högst 75 % av skadeståndet. Det finns även regler för avräkning då flera stater har varit inblandade i den skadebringande handlingen. Frågan om avräkning mellan staterna kan i vissa situationer hänskjutas till avgörande av det Nordatlantiska rådet.

I punkt 6 finns bestämmelser om reglering av ersättningskrav på grund av handlingar utanför tjänsten. Den skadelidande skall framställa sitt krav till den mottagande staten som fastställer eventuell ersättning enligt den egna lagstiftningen. Därefter underrättas den sändande staten som avgör om betalning skall ske "ex gratia". Om den skadelidande accepterar beloppet sker utbetalningen av den sändande staten. Enligt uppgift från Försvarsministeriet i Danmark

förekommer det dock att den mottagande staten i vissa fall förskotterar ersättningen till den skadelidande. Bestämmelserna i punkt 6 utesluter inte den skadelidande från att rikta ett anspråk direkt mot den person som kan anses vara vållande till skadan.

Artikel 9 - 10

Artikel 9 innehåller bestämmelser om villkoren för vistelsen i värdlandet. Bestämmelserna avser bl.a. inköp av varor, anställningar, sjukvård och mervärdesskatt. Enligt art. 9 p. 5 kan den främmande styrkans personal få sjuk- och tandvård på samma villkor som mottagarlandets personal, om sådan vård inte kan anordnas tillfredställande där styrkan är stationerad. I Danmark innebär denna bestämmelse att den utländska personalen kan få betala självriskén om 20 % i sjukförsäkringen. Den främmande styrkan undantas inte från att betala mervärdesskatt vid köp av varor eller tjänster. Artikel 10 stadgar att den främmande truppen inte skall anses som bosatt i värdlandet när det gäller betalning av skatt som utgår på grund av viss bosättning. Personalen betalar inte skatt i mottagarlandet beträffande den lön som utbetalas av avsändarstaten.

Artikel 11 - 12

Artikel 11 och 12 innehåller tullbestämmelser. Huvudregeln är att den främmande truppen lyder under den mottagande statens lagstiftning. Det påpekas särskilt (art. 11 p. 1) att tullmyndigheterna i den mottagande staten har rätt att visitera den främmande personalen, undersöka deras bagage och ta egendom i beslag.

Fordon och annan utrustning för tjänsten får dock tas in i och ut från värdlandet utan tull. Den främmande styrkan skall upprätta ett särskilt intyg beträffande sådan utrustning. Intyget skall uppvisas för tullmyndigheten i den mottagande staten (p. 2-4, 8). Den främmande truppen får även ta in och föra ut viss personlig utrustning samt möbler och bilar utan att betala tull (p. 5-6, 8). Enligt art. 11 p. 11 skall mottagarlandet ordna så att drivmedel och oljor för bl.a. tjänstefordonen kan levereras tull- och skattefritt till den främmande styrkan. Bestämmelserna i art. 11 gäller även vid transitering av styrkor genom ett Nato-lands territorium. En sådan stat betraktas då som en mottagande stat. Artikel 12 innehåller bestämmelser som riktar sig till tullmyndigheterna i den mottagande staten.

Artikel 13 - 20

I artikel 13 ges bestämmelser om samarbete mellan staterna när det gäller visst utredningsarbete. Artikel 14 innehåller valutaregler. Den sändande och mottagande staten kan utfärda särskilda valutaregler för den främmande styrkan. Artikel 15 stadgar att avtalet, som huvudregel, skall gälla även om fientligheter riktas mot Nato-staterna. Enligt artikel 16 skall tvister om tolkningen och tillämpningen av avtalet lösas genom förhandlingar mellan staterna. Tvister kan också hänskjutas till Nordatlantiska rådet (NAC). Rådet kan även på begäran revidera artiklar i avtalet (artikel 17). Artikel 18 innehåller ratifikationsbestämmelser. Regler om uppsägning av avtalet finns i artikel 19. I den avslutande artikeln (20) finns bestämmelser om utsträckning av avtalets territoriella tillämpning.

4.5 Suveränitetsstödet till de baltiska staterna

4.5.1 Omfattningen av stödet

Regeringen beslutade i december 1991 om det s.k. suveränitetsstödet till de baltiska staterna. Det ansågs angeläget att bistå de baltiska staterna i deras strävanden att stärka sin suveränitet, inre säkerhet och stabilitet. Sverige bidrar med utbildning av militär personal från de baltiska staterna samt till uppbyggnad av kompetens beträffande bl.a. kustbevakning, tull, räddningstjänst och sjösäkerhet. Sverige medverkar även vid skapandet av en gemensam baltisk bataljon för fredsbevarande verksamhet. Överenskommelse härom ingicks mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige vid det nordiska försvarsministermötet i Visby i juni 1994. Därefter har även Storbritannien anslutit sig till projektet. Inriktningen är att den baltiska bataljonen skall kunna delta i en fredsbevarande operation tidigast hösten 1997. Inom ramen för utbildningen av baltiska officerare får dessa komma till de nordiska staterna för bl.a. stabs- och observatörsutbildning. Svenska officerare tjänstgör även i de baltiska staterna. Vidare skall baltiska officerare besöka olika staber vid den nordiska kontingenten i Bosnien.

Utöver utbildning av baltiska officerare är Försvarsmakten även ansvarig för rövning av minor utanför hamnen Paldiski i Estland. Hamnen är en f.d. sovjetisk flottbas och skall användas av Estland för handelssjöfart. Utöver minrövning bidrar Sverige med ut-

prickning m.m. genom Sjöfartsverket. Arbetet inleds i maj 1995.

4.5.2 Memorandum of understanding

För reglering av bl.a. de rättsliga förhållandena när nordisk eller brittisk personal befinner sig i en baltisk stat för utbildning av den baltiska bataljonen för fredsbevarande verksamhet, träffades i Köpenhamn i september 1994 ett s.k. Memorandum of understanding (MoU). Avtalet påminner i de grundläggande dragen om Nato:s SOFA men är inte så utförligt. Här följer en redogörelse för de mest väsentliga avvikelserna (jfr bilaga 4).

MoU:t består av sammanlagt 18 punkter. I punkt 2 finns efter mönster från Nato:s SOFA vissa definitioner. Med "sändande stat" avses de understödjande staterna, dvs. Danmark, Finland, Norge, Sverige och Storbritannien. I punkterna 5-8 finns bestämmelser om jurisdiktion. Enligt p.6 skall den sändande staten och den baltiska staten gemensamt bestämma vilken stat som skall ha jurisdiktion i händelse av att det blir aktuellt med en straff- eller civilprocess mot någon ur den sändande statens personal. Det finns dock en presumtion för att vad som orsakats under tjänsteutövning skall avgöras av den sändande staten. Ett straff som ådömts i den baltiska staten skall kunna verkställas i den sändande staten (p. 7).

I punkterna 9-11 finns särskilda regler om skadeståndsanspråk. I likhet med Nato-avtalet regleras tredjemansskador, orsakade i tjänsten, av den baltiska staten. Den sändande staten kan bli skyldig att betala 50 % av skadeståndet (p. 10). Däremot skall tredjemansskador som är orsakade utom tjänsten av den sändande statens personal regleras av den staten, s.k. ex-gratia ersättning (p. 11).

Punkt 16 stadgar ett generellt undantag för den sändande statens personal att betala skatter och avgifter i den baltiska staten. Enligt p. 18 skall den sändande statens personal bära giltigt pass och visum om sådant erfordras.

4.5.3 Övriga avtal

Ett särskilt MoU har ingåtts inför besöket av baltisk personal vid den nordiska bataljonen i Bosnien (Fö dnr 95/319/SI). Det är emellertid inte avsett att den baltiska personalen skall ingå i den kontingent som de besöker. De rättsliga förhållandena för balterna kommer därför till viss del även att bestämmas inom ramen för FN.

Inför röjningen av minor utanför hamnen Paldiski i Estland har ett samförståndsavtal ingåtts mellan Sverige och Estland om de rättsliga förhållandena (Fö dnr 95/799/SI).

4.6 EU och VEU

Genom medlemskapet i EU kommer Sverige att delta i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP). Innehållet i denna är tänkt att fastställas vid EU:s översynskonferens år 1996. Sverige har emellertid redan observatörer i EG:s övervakningsmission i f.d. Jugoslavien (ECMM).

Den Västeuropeiska Unionen, VEU, är bl.a. ett forum för säkerhetspolitisk dialog mellan länderna i Väst-, Central- och Östeuropa. Lokaliserad till London förde Unionen länge en slumrande tillvaro

i skymundan av Nato. Denna situation kom att ändras på 1980-talet genom bl.a. Maastrichtavtalet. I detta avtal beslöts att VEU skall vara en del av utvecklingen mot en europeisk union samt att VEU skall ansvara för genomförandet av EU:s beslut på det säkerhetspolitiska området. I samband med Maastrichtmötet inbjöds också EU-medlemmar som stod utanför VEU att medverka som observatörer.

Enligt den s.k. Petersbergsdeklarationen från år 1992 skall VEU aktivt stödja bl.a. FN:s och OSSE:s konfliktlösende, fredsbevarande och fredsskapande operationer. Sverige deltar som observatör i VEU.

VEU har i dagsläget inga egna militära styrkor. Sådana kan emellertid komma att avdelas från medlemsländerna för bl.a. fredsbevarande insatser i VEU-regi.

Varken inom EU eller VEU förekommer avtal om de rättsliga förhållandena när ett lands militära förband vistas i ett annat land. Däremot har vissa länder bilateralt samarbete i dessa frågor, exempelvis den gemensamma fransk-tyska brigaden i södra Tyskland.

4.7 Civilt samarbete

FN

Under senare år har intresset ökat för en utveckling av det internationella samarbetet på bl.a. räddningstjänstområdet. FN:s humanitära insatser kan vara kopplade till de fredsbevarande opera-

tionerna. Således bistod Sverige UNHCR från juni 1992 till juni 1994 med olika förnödenhetstransporter i f.d. Jugoslavien. Sverige har även på begäran från UNHCR uppfört bostäder på olika platser i Bosnien. Under Gulfkriget utdelade Sverige, på uppdrag av UNWRA, skyddsmasker till befolkningen i Gaza och på Västbanken. De svenska insatserna genomförs vanligen av Statens räddningsverk. Räddningsverket kan samarbeta med enheten Swedrelief inom Swedint.

Partnerskap för fred

Samarbetet inom Partnerskap för fred har också en civil sida. Sverige har genom det individuella partnerskapsprogrammet åtagit sig att genomföra utbildning i planering och genomförande av bl.a. räddningsinsatser. Utbildningen äger rum vid räddningskolan i Revinge under våren 1995.

Suveränitetsstödet till de baltiska staterna

Suveränitetsstödet till de baltiska staterna innefattar även uppbyggnad av vitala civila samhällsfunktioner som kustbevakning, tull- och polisväsende samt räddningstjänst. Sverige bidrar med utbildning och materiel, exempelvis patrullbåtar.

EU

Genom EU-medlemskapet kommer Sverige att ingå i katastrofhjälpsamarbetet inom den Europeiska Unionen. Samarbetet bedrivs inom "The European Community Humanitarian Office" (ECHO).

Konventioner

Det internationella samarbetet på bl.a. räddningstjänstens område syftar till att underlätta bistånd mellan stater vid olyckshändelser. Inom det internationella atomenergiorganet (IAEA) har därför en konvention om bistånd i händelse av en kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen utarbetats. Konventionen har undertecknats och ratificerats av Sverige. Vidare har Danmark, Finland, Norge och Sverige utarbetat och godkänt ett s.k. ramavtal om samarbete över territorialgränserna i syfte att vid olyckshändelser hindra eller begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Inom FN:s sjöfartsorganisation (IMO) har utarbetats en internationell konvention om insatser och samarbete vid förorening genom olja (OPRC-konventionen). Sverige har ratificerat även denna konvention.

Ramavtalet och de två konventionerna finns återgivna i regeringens prop. 1990/91:180 med anledning av Sveriges tillträde till tre internationella överenskommelser rörande räddningstjänst. I konventionen om bistånd i händelse av en kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen finns detaljerade bestämmelser bl.a. om ledning och kontroll, om privilegier, immuniteter och lättnader för personalen, om transitering av personal, utrustning och egendom samt om skadeståndskrav. Med anledning av Sveriges tillträde till konventionen genomfördes nödvändiga ändringar och tillägg i den svenska lagstiftningen, bl.a. räddningstjänstlagen (1986:1102), lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, sekretesslagen (1980:100) och den då gällande lagen (1987:1069) om tullfrihet m.m.

De rättsliga förhållandena vid civila humanitära FN-insatser

regleras genom SOFA. Härutöver förekommer inga särskilda avtal beträffande det internationella humanitära samarbetet. Inför kurserna inom Partnerskap för fred vid räddningsskolan i Revinge under våren 1995 har Sverige inte för avsikt att ingå något speciellt samarbetsavtal rörande den rättsliga statusen för deltagarna från andra länder. Det görs således inga undantag från vanliga pass- och tullregler eller från internationella straffrätts- och skadeståndsregler.

5 Ingående av internationella överenskommelser

Vid handläggningen i Sverige av ärenden om ingående av internationella överenskommelser måste beaktas både den allmänna folkrättens bestämmelser och nationella regler.

5.1 Folkrättens bestämmelser

Wienkonventionen om traktaträtten antogs år 1969 och trädde i kraft år 1980. Den har hittills ratificerats av 52 stater, däribland Sverige. Konventionen avser endast överenskommelser mellan stater. För att reglera överenskommelser mellan stater och internationella organisationer antogs i Wien år 1986 ytterligare en konvention. Denna har ännu inte trätt i kraft.

Trots att endast 52 stater har ratificerat 1969 års Wienkonvention och att 1986 års Wienkonvention ännu inte trätt i kraft tillmäts de stor betydelse i Sverige vid ingåendet av internationella överenskommelser, eftersom konventionerna i hög utsträckning utgör uppteckningar av den allmänna folkrättens regler.

Överenskommelser förekommer under flera olika benämningar.

Det är dock inte benämningen som är avgörande för en överenskommelses rättsliga status, utan överenskommelsens innebörd, dvs. om den innehåller bindande åtaganden eller inte. Vanliga benämningar på internationella överenskommelser är konvention, avtal, överenskommelse, Agreed Minutes, protokoll och Memorandum of Understanding. Både muntliga och skriftliga överenskommelser är folkrättsligt giltiga, även om Wienkonventionernas regler endast omfattar skriftliga överenskommelser.

Det finns olika sätt för en stat att uttrycka sitt samtycke till att vara bunden av en överenskommelse. Detta kan ske genom att en behörig person undertecknar överenskommelsen eller genom att staterna utväxlar handlingar som utgör en överenskommelse. Det förra är vanligt beträffande multilaterala överenskommelser som deponeras hos ett land eller en organisation. Det senare är vanligt när det rör sig om bilaterala överenskommelser. Bundenheten kan också uttryckas genom överlämnande av en handling som uttrycker att överenskommelsen ratificeras, godtas, godkänns eller att staten ansluter sig till eller ansöker om anslutning till överenskommelsen. Av en internationell överenskommelse bör därför alltid framgå hur en stat blir bunden av överenskommelsen.

En vanlig utformning av bestämmelser om bundenhet, särskilt av multilaterala överenskommelser, är att det vid undertecknande av överenskommelsen görs förbehåll för att undertecknandet skall följas av ratifikation. I bilaterala sammanhang är det vanligt att överenskommelsen ingås genom undertecknande och att det för ikraftträdande krävs att parterna informerar varandra om att alla nationella åtgärder som är nödvändiga för att överenskommelsen skall träda i kraft har vidtagits.

När det är fråga om överenskommelser av mindre vikt före-

kommer det att staterna blir bundna genom att noter utväxlas mellan ambassadören och utrikesministern i ett av länderna. Ett avtal som på detta sätt har ingåtts genom skriftväxling har samma folkrättsliga status som ett avtal som har undertecknats av parterna.

När man talar om att "parterna" undertecknar en internationell överenskommelse, syftar man på Wienkonventionens bestämmelser om fullmakter. Statschefer, regeringschefer och utrikesministrar anses i kraft av sin ställning företräda sin stat i alla åtgärder i samband med ingående av internationella överenskommelser. Om någon annan skall uttrycka statens samtycke till att vara bunden av en överenskommelse krävs att han kan förete en fullmakt eller att det av de berörda staternas praxis framgår att de hade för avsikt att anse att den personen företräder staten. Det senare har ansetts vara fallet när de nordiska länderna ingår överenskommelser. Sådana överenskommelser undertecknas normalt av det statsråd under vars departement ärendet hör utan att statsrådet har utrustats med fullmakt. I Sverige utfärdar utrikesministern den fullmakt som behövs, sedan regeringen beslutat att en överenskommelse skall ingås.

5.2 Nationella regler

5.2.1 Regeringen ingår internationella överenskommelser

Uppgiften att företräda Sverige i internationella förhandlingar

ankommer på regeringen. Att statsledningen har sådan behörighet följer av folkrättsliga principer. I 1 kap 6 § regeringsformen (RF) anges att "regeringen styr riket" och någon ytterligare regel skulle egentligen inte behövas i detta ämne. Däremot finns det i Sverige bestämmelser som anger begränsningar för regeringens företräderskap.

Genom reglerna i 10 kap. RF garanteras riksdagens inflytande över viktigare utrikespolitiska avgöranden. Flera av bestämmelserna i kapitlet är inriktade på att regeringen skall vara förhindrad att ställa riksdagen inför fullbordat faktum i detta avseende.

I 10 kap. 1 § RF anges att överenskommelser med annan stat eller med mellanfolklig organisation ingås av regeringen. Mellanfolkliga organisationer i RF:s mening är bara de organisationer som är rättssubjekt enligt folkrätten. Detta gäller t.ex. samman slutningar av stater.

Att det är regeringen som ingår överenskommelsen innebär bl.a. att Sveriges regering skall anges som avtalspart och undertecknandet skall i normalfallet ske för Sveriges regering.

I många andra länder kan statschefen, ett departement eller en minister ingå en internationell överenskommelse som blir bindande för staten, vilket alltså inte är möjligt i Sverige. Detta är ett förhållande som kan leda till problem vid utarbetandet av internationella överenskommelser. Sverige accepterar andra länders bestämmelser om vem som har rätt att vara den svenska regeringens motpart. Således kan ett avtal ingås mellan den svenska regeringen och ett ministerium i ett annat land. Vanligen anges regeringen som part på den svenska sidan, men man kan också acceptera att det står Konungariket Sverige eller bara Sverige. Däremot kan inte accepteras att ett svenskt departement eller ett

svenskt statsråd anges som avtalspart.

5.2.2 Riksdagens godkännande

Enligt 10 kap. 2 § RF får regeringen inte ingå en bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen förutsätter att lag ändras eller upphävs eller att ny lag stiftas eller om den i övrigt gäller ett ämne som riksdagen skall besluta om, exempelvis genom att bevilja nya anslag. Också en överenskommelse som är av större vikt skall godkännas av riksdagen. Regeringen får i det senare fallet underlåta att inhämta riksdagens yttrande, om rikets säkerhet kräver det. I sådant fall skall regeringen i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås.

Det är i regel möjligt att genom vanlig tolkning avgöra om en överenskommelse ryms inom gällande lag eller om den kräver lagändringar. I normalfallet är det också möjligt att ta ställning till om en överenskommelse medför några nya utgifter för Sverige. Dessa bedömningar skall göras inom det departement som har huvudansvaret för förhandlingarna.

Svaret på frågan om en överenskommelse skall godkännas av riksdagen är många gånger avgörande för vilka bestämmelser om bundenhet och ikraftträdande som avtalet måste innehålla. Ett riksdagsgodkännande av en överenskommelse tar totalt sett många månader i anspråk medan ett regeringsbeslut kan beredas på några veckor. Det är därför viktigt att bedömningen om en överenskommelse kräver riksdagsbehandling sker på ett tidigt stadium.

Frågan om behovet av lagstiftningsåtgärder och därmed sammanhängande krav på riksdagsbehandling, kan särskilt

diskuteras när det gäller en typ av avtal som har kommit att kallas ramavtal. Dessa avtal utmärks av att det i själva avtalet oftast inte uttalas mer än att parterna skall samarbeta på vissa områden och att samarbetet skall ha vissa angivna former. Vidare anges i ramavtalen att det angivna samarbetet skall beslutas i särskilda avtal som innehåller detaljerna för olika projekt. Det har i dessa sammanhang hävdats att ramavtalen inte behöver behandlas av riksdagen trots att de är en bindande internationella överenskommelser och trots att det har varit fullt klart att de åsyftade efterkommande särskilda avtalen skulle kräva såväl anslagsbeslut som lagstiftningsåtgärder.

Denna bedömning kan ifrågasättas. En av grundtankarna bakom 10 kap. RF är, som tidigare nämnts, att regeringen om möjligt skall vara förhindrad att ställa riksdagen inför fullbordat faktum. Konsekvenserna av den ovan nämnda bedömningen är att regeringen, när de efterföljande överenskommelserna föreläggs riksdagen för godkännande, i viss mån redan har bundit riksdagen. Om riksdagen skulle avslå regeringens hemställan om godkännande av följdavtal kommer Sverige att bryta mot intentionerna i ramavtalet. Redan ett ramavtal borde därför godkännas av riksdagen.

Riksdagens godkännande behöver inte inhämtas, om det riksdagsbeslut som krävs redan är fattat. Som exempel kan man tänka sig att riksdagen har anslagit medel för ett visst i grova drag beskrivet ändamål. När departementet inleder förhandlingar, om ett avtal som faller inom detta område, kan man också besluta att de av riksdagen anslagna medlen skall täcka de kostnader som överenskommelsen föranleder. Detta måste främst avse fall där en överenskommelse föranleder en engångskostnad eller där överenskommelsen omfattar en begränsad tidsperiod.

Kravet på riksdagsbehandling i vissa fall hindrar inte att

regeringen ingår preliminära överenskommelser, t.ex. genom att underteckna en överenskommelse med förbehåll för ratifikation.

I 10 kap. 2 § tredje stycket RF anges att om en överenskommelse är av större vikt, skall den godkännas av riksdagen. Detta avgörs av regeringen under konstitutionellt ansvar. Det är inte angett vilken typ av överenskommelse som avses. Riksdagsbehandlingen kan ersättas av överläggning i utrikesnämnden om rikets intresse kräver det. Detta syftar enligt uttalanden i motiven (KU 1973:26 s. 66) dels på fall då prövningen brådskar, dels på fall som på grund av internationella hänsyn inte bör komma till allmänhetens kännedom. Om sådana fall föreligger avgörs också av regeringen under konstitutionellt ansvar.

5.2.3 Myndigheters internationella överenskommelser

Enligt 10 kap. 3 § RF får regeringen uppdra åt förvaltningsmyndighet att ingå internationell överenskommelse som inte kräver medverkan av riksdagen eller utrikesnämnden. Förutsättningen är alltså uttrycklig delegation. Denna kan gälla en viss angiven fråga men kan också utformas generellt. Det kan ges i en förordning, i myndighetens instruktion eller i ett särskilt regeringsbeslut. Kravet på bemyndigande gäller endast offentligrättsliga överenskommelser, dvs. avtal som endast kan ingås av stater och som får folkrättsliga verkningar. Det är ytterst staten som ansvarar för att åtagandena i dessa överenskommelser efterlevs. Regeringen måste därför ha överblick över de avtal som binder Sverige.

Av 10 kap. 8 § RF framgår vidare att chefen för Utrikes-

departementet (UD) skall hållas underrättad, när fråga som är av betydelse för förhållandet till annan stat eller mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet. Denna bestämmelse är särskilt viktig att iaktta när frågan om en internationell överenskommelse handläggs hos en myndighet som lyder under ett annat departement än UD. Inom regeringskansliet finns bestämmelser om s.k. gemensam beredning av ärenden mellan de olika departementen. Regeln i 10 kap 8 § RF medför att ärenden om internationella överenskommelser alltid skall beredas gemensamt med UD.

5.2.4 Överlåtelse av beslutanderätt

Beslutanderätt som enligt regeringsformen tillkommer riksdagen, regeringen eller annat i regeringsformen angivet organ kan i begränsad omfattning överlåtas till en mellanfolklig organisation för fredligt samarbete eller en mellanfolklig domstol. Överlåtelsen skall ske i samma former som krävs för stiftande av grundlag eller, om detta inte kan avvaktas, genom ett beslut med viss majoritet.

Den som för svenska regeringens räkning deltar i förhandlingar som kan innebära att beslutanderätt på detta sätt överläts, måste alltså vara medveten om att detta är tillåtet endast i begränsad omfattning och innefattar en beslutsprocedur som tar lång tid.

6 Innehållet i tillämplig svensk lag vid internationellt samarbete.

6.1 Inledning

Varje stat har i princip rätt att efter eget gottfinnande upprätthålla de rättsregler och utöva den makt den önskar inom sitt eget territorium. Detta är ett uttryck för den folkrättsliga territorialitetsprincipen, enligt vilken staterna har jurisdiktion över gärningar som är begångna inom den egna statens territorium. Det internationella regelsystemet kan dock innehålla avsteg från denna princip i olika hänseenden, exempelvis reglerna om straffrättslig immunitet. Sådan immunitet medför begränsningar i staternas rätt att utöva domsrätt eller att använda sig av tvång inom det egna territoriet.

Begränsningarna kan hänföra sig till vissa personer eller föremål eller till särskilda områden. Immunitet i denna mening anses tillkomma bl.a. statsöverhuvuden och ackrediterad diplomatisk personal. Främmande örlogsfartyg och dess besättning åtnjuter normalt också immunitet. Det är vidare vanligt att vistelsestaten inte gör gällande straffanspråk vid överträdelser av ordningsförelsekaraktär i land i samband med flottbesök och liknande. Det

är emellertid oklart om immunitet gäller även för andra militära styrkor när de befinner sig inom ett främmande lands territorium. I de fall där avtal slutits mellan staterna är det dock vanligt att sändarstaten behåller jurisdiktionsrätten i fråga om brott i tjänsten. Vid allvarliga kränkningar av en stats suveränitet (spioneri etc.) kan den straffrättsliga immuniteten vara förverkad.

Andra begränsningar av territorialitetsprincipen kan följa av konventioner som ingås av länderna. Välkända exempel är FN:s konventioner om medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Innehållet i den sistnämnda konventionen anses dessutom var en del av gemenskapsrätten inom EU. Den Europeiska gemenskapens regelverk innefattar väsentliga begränsningar för medlemsstaterna att efter eget gottfinnande ställa upp nationella bestämmelser inom de områden som avses med bl.a. det s.k. Romfördraget.

I Sverige gäller således svensk rätt. I detta kapitel lämnas därför en beskrivning av innehållet i denna i några relevanta delar. Där EG-rätten har kommit att bli en del av rättssystemet i Sverige har detta beaktats.

6.2 Brott

Detta avsnitt behandlar särskilt de frågeställningar som kan uppkomma vid försvarets samarbete med andra länder. För en mer allmän framställning beträffande innehållet i svensk strafflag i internationella sammanhang hänvisas till bl.a. Kommentarer till Brottsbalken I, Nils Beckman m.fl., 5:e uppl. (BrB I) samt till

departementspromemorian Folkrätt och straffansvar, Ds Ju 1984:6.

6.2.1 Brott i Sverige

Bestämmelser om tillämpligheten av svensk strafflag i internationella sammanhang finns huvudsakligen i 2 kap. brottsbalken (BrB). Angående brott som begåtts i Sverige stadgas i 2 kap. 1 § BrB, att det i sådana fall skall dömas efter svensk lag och vid svensk domstol. Denna regel gäller oavsett gärningsmannens nationalitet. Enligt 2 kap. 7 § BrB skall emellertid i fråga om svensk lags tillämplighet och svensk domstols behörighet iaktas de begränsningar som följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser eller, enligt vad därom är särskilt stadgat, av överenskommelse med främmande makt. Detta innebär att sådan straffrättslig immunitet som följer av folkrätten skall iaktas direkt vid tillämpningen av svensk rätt i svenska domstolar.

I lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall anges att immunitet och privilegier för internationella organ och personer med anknytning till dessa organ skall medges i enlighet med avtal eller stadga som är i kraft i förhållande till Sverige. De relevanta bestämmelserna redovisas dock inte i lagen utan ges ut i Sveriges internationella överenskommelser (SÖ). Där återfinns alltså de närmare bestämmelserna om immunitet och privilegier. Angående lagen om immunitet och privilegier i vissa fall, se vidare avsnitt 6.3.

Ytterligare begränsningar beträffande svensk domsrätt över brott begångna i Sverige framgår av lagen (1953:770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar. Lagen anger bl.a. att om utlänningar som internerats då riket är i

krig misstänks för brott, skall vid rättsligt förfarande med anledning därav samt vid påföljds ådömande och verkställande iakttas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

6.2.2 Brotts utomlands

Beträffande brott som begåtts utanför Sverige finns bestämmelser i 2 kap. 2 - 3 a §§ BrB. Huvudregeln är att svenska medborgare även i sådana fall skall dömas enligt svensk lag vid svensk domstol. Enligt 2 kap. 2 § andra stycket BrB gäller emellertid ett krav på dubbel straffbarhet, dvs. att gärningen skall vara straffbar även enligt lagen på gärningsorten. Kravet på dubbel straffbarhet gäller dock inte för bl.a. den som är anställd i den särskilda utlandstyrkan inom Försvarsmakten eller om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver, 2 kap. 3 § 3 och 7 punkten BrB.

När personal ur utlandsstyrkan inom Försvarsmakten tjänstgör utomlands efter begäran från Förenta nationerna (FN), lyder de under svensk lag och svensk domsrätt föreligger. De stater som ställer personal till FN:s förfogande har i allmänhet förbundit sig att utöva en bestämd och effektiv domsrätt beträffande varje brott eller förseelse som kan begås av en medlem av respektive stats kontingent. Sverige har en exklusiv straffrättslig kompetens beträffande svensk personal i FN-tjänst. Överenskommelse träffas nämligen mellan FN och det land där den fredsbevarande operationen äger rum om att FN-personalen i brottmål inte skall bli underkastad någon annan domsrätt än sitt hemlands (jfr avsnitt 4.1). Denna kompetens är inte begränsad på något sätt, utan gäller

varhelst i värdlandet ett brott begås och även om det inte sker direkt i tjänsten. De svenska bestämmelser som blir tillämpliga är bl.a. reglerna i brottsbalken samt vad som föreskrivs om förseelser i lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän. Den sistnämnda lagen är enligt dess 2 § 7 p. tillämplig på anställda i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten, när de tjänstgör utomlands. Den 1 juli 1995 ersätts lagen om disciplinförseelser av krigsmän av lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. Även den lagen kommer att vara tillämplig på anställda i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten, när de tjänstgör utomlands (lagens 1 § 5 p.).

I 2 kap. 3 § 1 och 2 p. BrB finns, i förevarande sammanhang, ytterligare betydelsefulla undantag från begränsningen av den svenska kompetensen enligt 2 §. Enligt 1 p. görs nämligen undantag för brott som har begåtts på ett svenskt fartyg eller luftfartyg eller för brott som har begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på ett sådant fartyg. I dessa fall kan det således alltid dömas efter svensk lag och vid svensk domstol. I 2 p. görs vidare undantag för brott som har begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig. Om brottet förövats av någon annan på ett sådant område, faller det dock under den svenska kompetensen endast om avdelningen befann sig på området för annat ändamål än övning. Bestämmelsen i 2 p. är en kodifiering av ett folkrättsligt erkänt undantag från territorialitetsprincipen. En regel med motsvarande innehåll fanns intagen redan i den tidigare gällande strafflagen från år 1948. Enligt de senaste motivuttalandena (prop. 1985/86:9 s. 125) är bestämmelsen avsedd att bli tillämplig huvudsakligen under krigsförhållanden. Det finns

emellertid inget som hindrar att den tillämpas även i fredstid när enheter ur Försvarsmakten befinner sig utomlands för övning inom ramen för exempelvis Partnerskap för fred. Då har Sverige dock inte jurisdiktion beträffande brott som har begåtts av någon som inte tillhör Försvarsmakten, om gärningen är straffri på gärningsorten.

Enligt 2 kap. 3 a § BrB skall även i andra fall än vad som framgår av 1-3 §§ dömas för brott efter svensk lag och vid svensk domstol i enlighet med vad som föreskrivs i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott. Till grund för lagen ligger Europarådets konvention år 1972 om överförande av lagföring i brottmål, den s.k. lagföringskonventionen. Lagen innebär att Sverige hos stat som har tillträtt konventionen kan göra framställning om överförande av lagföring för brott mot svensk lag. Sådana stater har även möjlighet att göra motsvarande framställning till Sverige. Syftet med lagföringskonventionen är att medlemsstaterna skall ha möjlighet att i varje särskilt fall förlägga lagföringen för ett brott till den stat där det med hänsyn till samtliga omständigheter framstår som mest ändamålsenligt att lagföringen äger rum.

I fråga om trafikbrott gäller inte lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott i förhållande till en stat som har tillträtt Europarådets konvention år 1964 om straff för vägtrafikbrott, den s.k. trafikbrottskonventionen. Syftet med den konventionen är att trafikbrott som har begåtts av en trafikant vid tillfällig vistelse utanför hemlandet effektivt och smidigt skall kunna beivras. En sådan vägtrafikant hinner ju oftast lämna det land där trafikbrottet har begåtts innan det är aktuellt med lagföringen. På begäran av konventionsstat, där trafikbrott har

begåtts, är konventionsstat, där gärningsmannen har sitt hemvist, därför skyldig att pröva frågan om lagföring för brottet. I samband med Sveriges tillträde till trafikbrottskonventionen antogs lagen (1971:965) om straff för trafikbrott som har begått utomlands. Enligt lagens 1 § skall samtliga bestämmelser i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott gälla även i fråga om gärning som har begåtts utomlands.

6.2.3 Rättskraft

En svensk dom i ett brottmål har s.k. rättskraft. Detta innebär att när tiden för överklagande av domen har gått ut, får den dömde inte åtalas på nytt för samma gärning (30 kap. 9 § rättegångsbalken). Denna bestämmelse gäller i princip inte för utländska domar. Det finns emellertid vissa undantag som innebär att den utländska domen tillerkänns rättskraft i Sverige. Regler härom finns i 2 kap. 5 a § BrB. Om ansvar för en brottslig gärning har prövats genom en dom i det land där gärningen begicks eller i en främmande stat som tillträtt lagföringskonventionen eller Europarådets konvention år 1970 om brottmålsdoms internationella rättsverkningar (brottmålsdomskonventionen), får den dömde inte i Sverige lagföras för samma gärning, om han exempelvis har frikänts från ansvar i den utländska domen (5 a § första stycket 1 p.). Vidare gäller enligt 38 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom att om verkställighet skall ske i Sverige av en påföljd som ådömts någon utomlands, så får åtal inte väckas i Sverige för den gärning som påföljden avser.

Om den utländska domen inte tillerkänns rättskraft och den

dömde således på nytt blir dömd i Sverige för samma gärning skall emellertid vid bestämmande av påföljden skälig hänsyn tas till vad denne undergått i det andra landet (2 kap. 6 § BrB).

6.2.4 Förutsättningar för åtal i Sverige

I internationella sammanhang föreligger i bland både svensk och utländsk jurisdiktion beträffande en viss gärning. Det har därför ansetts att det, efter en bedömning av förhållandena i det enskilda fallet, skall avgöras om de svenska myndigheterna skall göra bruk av den kompetens som de har enligt reglerna i 2 kap. 1 - 3 §§ BrB. Regler härom finns i 2 kap. 5, 5 a och 7 a §§. Enligt 5 § första stycket får åtal inte väckas för vissa fall av brott som begåtts i Sverige på utländska fartyg och luftfartyg utan att förordnande om åtal har meddelats av regeringen eller den regeringen bemyndigat. I andra stycket finns bestämmelser om brott som begåtts utomlands. Sådana brott ligger enligt 2 och 3 §§ i stor utsträckning under den svenska kompetensen. Huvudregeln är emellertid att åtal för sådana brott får väckas endast efter särskilt förordnande. I vissa fall får dock åtal väckas utan sådant förordnande. Det gäller bl.a. brott som begåtts på svensk fartyg eller luftfartyg, brott av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig, brott vid tjänstgöring utomlands av någon som är anställd i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten eller brott som begåtts i något annat nordiskt land.

I 5 a § tredje stycket finns en åtalsregel som anknyter till lagrummets övriga regler om rättskraft. Där finns nämligen en generell bestämmelse om krav på åtalsförordnande av regeringen eller den regeringen bemyndigat därtill i fall då fråga om ansvar

för gärningen har prövats genom dom meddelad i främmande stat men hinder mot lagföring inte föreligger på grund av bestämmelserna i första och andra styckena.

Med hänvisning till 2 kap. 5 och 5 a §§ BrB har regeringen i förordningen (1993:1476) med bemyndigande för Riksåklagaren att förordna om väckande av åtal i vissa fall lämnat sådant bemyndigande för Riksåklagaren.

Som en följd av incidenten med den sovjetiska ubåten U 137 hösten 1981 infördes regeln i 7 a § om att åtal för brott som begåtts av en utlänning i utövningen av tjänst eller uppdrag som innefattat allmän ställning hos annan stat eller mellanfolklig organisation, får väckas endast efter förordnande av regeringen. Bakgrunden till bestämmelsen är bl.a. att det i dessa fall kan bli fråga om svåra bedömningar av både folkrättslig och utrikespolitisk art som det bör ankomma på regeringen att göra. Genom regeln i 7 a § säkerställs att åtalsfrågan blir underställd regeringen för beslut.

Av bestämmelsen framgår att tjänsten eller uppdraget skall ha innefattat allmän ställning hos främmande makt. Militärer som bär uniform eller andra tjänstetecken är dock vanligtvis i allmän tjänst. Härutöver gäller att gärningen skall var begången i utövningen av tjänsten eller uppdraget. Härav följer att gärningar som inte typiskt är förbundna med de befogenheter och uppgifter som tillkommer funktionären faller utanför särregleringen. Denna avser endast handlande som ingår som ett led i själva utövningen av tjänsten. Åtal för en vårdslös färd med en tjänstebil eller för en misshandel på tjänsterummet av en underordnad eller en besökande kan således

ske utan särskilt beslut av regeringen³. Utformningen av bestämmelsen är i detta avseende i överensstämmelse med de krav som kan följa av ett eventuellt statusavtal med andra länder inför en övning i Sverige inom ramen för Partnerskap för fred. Så som nämnts i inledningen av detta kapitel är det vanligt att i sådana avtal sändarstaten behåller jurisdiktionsrätten i fråga om brott av sina egna medborgare under utövning av tjänsten. Denna jurisdiktionsrätt torde inte omfatta de nu nämnda exemplen där Sverige anser sig kunna åtala enligt svensk lag vid svensk domstol utan förordnade härom från regeringen (jfr huvudregeln i 2 kap. 1 § BrB). I sammanhanget erinras emellertid om att regeln om regeringens åtalsprövning i vissa fall inte utesluter att den misstänkte blir föremål för bl.a. förundersökning enligt bestämmelserna i rättegångsbalken. Det är dock avsett att regeringen i de aktuella situationerna snabbt skall informeras och att de ansvariga myndigheterna fortlöpande skall hålla sig underrättade om ärendets behandling inom regeringskansliet⁴.

³ BrB I s.119 samt prop. 1984/85:156 s. 13. I promemorian Folkrätt och straffansvar, där regeln första gången föreslogs, uttalas (s. 168) dock att bestämmelsen om åtalsförordnande bör ges en så extensiv tolkning att även förfaranden av nu angivet slag faller in under dess tillämpning, förutsatt att handlandet verkligen framstår som nära förbundet med den egentliga tjänsteutövningen. Vidare anges att om någon däremot kör en privat bil ovarsamt bör inte något åtalsförordnande krävas endast för att färden skett under tjänstetid eller för tjänsteförrättning.

⁴ BrB I s. 116f.

6.2.5 Nordiskt samarbete

Inom Norden förekommer ett långtgående samarbete inom det straffrättsliga området. År 1970 träffade de högsta åklagarmyndigheterna i Norden ett samarbetsavtal om lagföring för brott. Avtalet innebär i huvudsak⁵ att lagföring för ett brott i ett nordiskt land kan ske i ett annat nordiskt land, om den misstänkte är bosatt i detta land och gärningen är straffbar också där. Regeln gäller inte bara för nordiska medborgare. För svenskt vidkommande har förpliktelsen i avtalet i denna del tillgodosetts bl.a. genom bestämmelserna i 2 kap. 2 § första stycket 1 och 2 p. Av dessa lagrum följer att för brott som begåtts utom riket döms efter svensk lag och vid svensk domstol, om brottet begåtts av bl.a. en utlänning med hemvist i Sverige eller av den som är dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare och finns här.

6.3 Immunitet och privilegier

Av föregående avsnitt framgår att det i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall (immunitetslagen) finns bestämmelser om undantag från den svenska jurisdiktionen för bl.a. brott som begåtts i Sverige. Lagen innehåller fyra paragrafer där immunitet och privilegier är relaterade till Wienkonventionerna om diplomatiska respektive konsulära förbindelser samt till kon-

⁵ BrB I s. 67f.

ventionerna om immunitet och privilegier för personer som har vissa funktioner inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE). OSSE är inte en internationell organisation i folkrättslig mening.

Vidare innehåller lagen i 4 § den bestämmelse som anger att internationella organ och personer med anknytning till sådana organ som anges i en bilaga till lagen åtnjuter immunitet och privilegier i enlighet med vad som bestämts i en stadga eller ett avtal som är i kraft i förhållande till Sverige. Bilagan upptar f.n. 46 punkter. I och med att den utgör en del av lagen, krävs det beslut av riksdagen om listan skall utökas. Detta är en konsekvens av att bl.a. beskattningsbestämmelserna påverkas, vilket faller inom riksdagens kompetensområde enligt regeringsformen.

Om regeringen träffat avtal med en organisation som tagits upp i lagens bilaga, bemyndigas regeringen i 5 § att meddela föreskrifter om immunitet och privilegier för andra personer än sådana som anges i bilagan i den omfattning som behövs för att tillgodose organets syften. Detta kan förekomma när ett internationellt organ arrangerar t.ex. en kurs med internationellt deltagande i Sverige. Ett sådant avtal är aktuellt för FN:s Assistance Training Team Course vid Swedint i april 1995. Regeringens föreskrifter kan dock endast avse ämnen som anges i 8 kap. 7 § regeringsformen, bl.a. utlännings vistelse i riket och in- eller utförsel av varor. Vid lagens tillkomst ansågs en erinran härom obehövlig (prop. 1975/76:205 s. 22).

Den sista bestämmelsen i immunitetslagen avviker från de tidigare relaterade bestämmelserna, som alla anknyter till personkategorier fastslagna i internationella avtal. Enligt 6 § skall personal som ställs till förfogande av en biståndsgivande part enligt 1986 års

konvention om bistånd i händelse av kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen åtnjuta immunitet och privilegier. Nivån för immunitet och privilegier regleras i den nämnda konventionen. Bestämmelsen omfattar även den utrustning och egendom som förs in på en biståndsmottagares territorium i samband med en räddningsaktion.

Av den här lämnade redogörelsen för immunitetslagen framgår att den inte innehåller någon bestämmelse om immunitet och privilegier för utländska förband som befinner sig i Sverige för utbildning i fredsbevarande verksamhet.

6.4 Skadestånd

6.4.1 Internationell privaträtt

Frågan vilka regler som blir tillämpliga vid skadegörande handlingar med internationella inslag kan inte besvaras entydigt med utgångspunkt i den nationella lagstiftningen. Frågan får i stället avgöras enligt allmänna principer i den internationella privaträtten.

För svenskt vidkommande gäller som huvudregel att behörig domstol i tvistemål är den inom vilkens domkrets svaranden bor stadigvarande. Om målet gäller skadestånd, är också domstolen i den ort där den skadegörande handlingen företogs eller där skadan uppkom behörig. Denna regel gäller oberoende av skadevållarens medborgarskap.

En utländsk medborgare som under tillfällig vistelse här i landet

vållar en personskada kan alltså stämmas in av den skadelidande till domstolen i den ort där den skadegörande handlingen utfördes. Genom olika internationella avtal har säkerställts att svaranden kan delges domstolshandlingar såsom förelägganden, kallelser till förhandling etc. även om han inte längre är kvar i Sverige. På samma sätt har länderna också träffat överenskommelser som skall möjliggöra verkställighet av domar från ett annat land.

Av allmänna folkrättsliga grundsatser följer att en stat inte är skyldig att svara vid domstol i ett annat land. En talan mot en utländsk stat skall därför avvisas av domstolen utan att någon prövning av sakfrågan görs.

En domstol som enligt vad som redogjorts för i det föregående är behörig att pröva ett skadeståndsanspråk med internationella inslag - skadevållaren är t.ex. utländsk medborgare utan hemvist här i landet - måste också ta ställning till vilket lands skadeståndsregler som skall tillämpas på de olika momenten i målet. Vilken grad av oaktsamhet skall krävas för skadeståndsskyldighet, vad får skadeersättningen avse, vilka belopp skall bestämmas etc.? I vissa fall - främst när det rör sig om skadestånd i avtalsförhållanden eller när ansvarighetsförsäkringar kommer in i bilden - kan det finnas en uttrycklig överenskommelse om vilket lands lag som skall tillämpas på tvisten. I de flesta fall avgörs frågan enligt den internationella privaträttens icke lagreglerade principer. Dessa kan enkelt uttryckt sägas innebära att det vanligtvis är lagen i det land där den skadebringande handlingen företogs som skall tillämpas. Om en svensk medborgare skadar en annan svensk medborgare under vistelse utomlands, ligger det dock nära tillhands för en svensk domstol som skall pröva saken att tillämpa svensk rätt.

6.4.2 Arbetsgivaransvar

Även om skadeståndsrätten i västvärldens länder uppvisar åtskilliga gemensamma drag och det således ofta inte har någon avgörande betydelse vilket lands lag som tillämpas, kan det dock ibland föreligga väsentliga skillnader. I den svenska skadeståndslagen (1972:207) stadgas t.ex. att en arbetstagare är skadeståndsskyldig för skada som han vållar genom fel eller försummelse i tjänsten endast i den mån det föreligger synnerliga skäl med hänsyn till gärningens beskaffenhet m.m. (4 kap. 1 §). I stället läggs ansvaret i svensk rätt på arbetsgivaren för sådana skador.

Detta leder till att en utlänning som för sin arbetsgivares räkning utför arbete i Sverige och därvid genom försumlighet råkar åstadkomma en skada endast undantagsvis kan hållas personligen ansvarig för skadan. Det blir i stället hans arbetsgivare som har det skadeståndsrättsliga ansvaret. Om arbetsgivaren är en utländsk stat, kan arbetsgivaren över huvud taget inte stämmas in vid svensk domstol och göras betalningsskyldig. Den skadelidande får i sådana situationer vända sig mot skadevållaren personligen. Om han lyckas få en dom på skadestånd, kan det ändå visa sig att skadevållaren saknar förmåga att betala skadeståndet. Enligt en särskild bestämmelse i den svenska skadeståndslagen likställs bl.a. totalförsvarspliktiga som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring med arbetstagare vid tillämpningen av lagen (6 kap. 4 § i dess lydelse fr.o.m. den 1 juli 1995, SFS 1994:2065). Det är uppenbart att lagstiftaren haft endast svensk pliktpersonal i åtanke med bestämmelsen. Huruvida bestämmelsen kan tolkas så att den också omfattar pliktpersonal tillhörig ett annat lands försvarsmakt på övning här i landet är högst osäkert.

På motsvarande sätt kan en svensk som under vistelse utomlands råkar göra sig skyldig till en skadeståndsgrundande handling stämmas in till domstol i det landet. Han kan därvid inte räkna med att vara skyddad av den svenska skadeståndslagens begränsning av skadeståndsansvaret för anställda. Inte heller kan skadeståndsanspråket riktas mot den svenska staten för det fall att svenska staten är att betrakta som arbetsgivare för personen.

6.4.3 Skadeståndsbeloppens storlek

I västvärldens länder finns det även skillnader i synen på skadeståndsbeloppens storlek. Enligt gängse uppfattning har en skadelidande vid tillämpning av amerikansk rätt möjlighet att få skadestånd som är många gånger större än vid tillämpning av svensk rätt. Det anses också att svensk rätt ersätter mindre skador med förhållandevis höga belopp medan mera omfattande skador ger lägre ersättning än i jämförbara andra länder.

6.5 In- och utförsel av varor och materiel

6.5.1 EG

Den Europeiska gemenskapen (EG) är enligt artikel 9 i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen (Romfördraget) en tullunion. Detta innebär att tull och andra avgifter inte betalas då varor förs mellan länderna inom gemenska-

pen. Det föreligger således ingen tull- eller skattepliktig import av varor i ett sådant fall. Den nya tullagen (1994:1550) gäller därför endast i fråga om import från och export till ett land utanför EG (1 § tullagen). Varor som införts till gemenskapens tullområde från tredje land och som ännu inte övergått till fri omsättning kallas icke-gemenskapsvaror. Sådana varor befrias emellertid helt från importtullar, om de importeras till gemenskapens tullområde för tillfälligt bruk och därefter återutförs i oförändrat skick. Reglerna om temporär import återfinns i den s.k. tullkodexens artiklar 137 - 144 (rådets förordning /EEG/ nr 2913/92 av den 12 oktober 1992 om inrättandet av en tullkodex för gemenskapen) och i tillämpningskodexens artiklar 670 - 747 (kommissionens förordning /EEG/ nr 2454/93 av den 2 juli 1993 om tillämpningsföreskrifter för tullkodexen). Hel tullfrihet vid temporär import medges i de fall som är uppräknade i artiklarna. Här kan särskilt nämnas utrustning som skall användas vid katastrofer (art. 687 i tillämpningskodexen). Vidare kan temporär import med hel befrielse från importtullar beviljas för varor som importeras i en särskild situation som inte har någon ekonomisk betydelse (art. 688 i tillämpningskodexen).

Befrielse från importtullar vid temporär import beviljas av tullmyndigheten (i Sverige, Generaltullstyrelsen) efter ansökan som skall göras innan varan förs in i landet (art. 691). Det finns dock ett förenklat förfarande som innebär att en deklaration ges in till myndigheten. Mottagandet av deklarationen utgör då tillståndet. Förfarandet får dock endast användas i vissa angivna fall (art. 695). Utrustning för katastrofhjälp kan beviljas befrielse från importtullar genom förenklat förfarande.

Utöver de nu beskrivna bestämmelserna finns regler om befrielse

från import- och exporttullar för gemenskapen i rådets förordning (EEG) nr 918/83 av den 28 mars 1983 om upprättandet av ett gemenskapssystem för tullbefrielse. I förordningen finns undantag från tullar för olika slags personlig utrustning, vissa kapitalvaror, gåvor, varor i en resandes personliga bagage, flyttgods etc. Medlemsstaterna medges också rätt att föreskriva om tullfrihet för bl.a. diplomater och sådan personal som åtnjuter immunitet och privilegier i enlighet med internationella avtal. Sverige har unyttjat denna möjlighet och föreskrivit om tullfrihet för bl.a. dessa grupper i 4 § lagen (1994:1547) om tullfrihet m.m.

6.5.2 Krigsmateriel

I Sverige råder ett generellt förbud mot krigsmaterielexport sedan år 1918. Bestämmelser om förbud mot utförsel av krigsmateriel finns i lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel. Bestämmelserna är inte inriktade enbart på export utan omfattar alla former av utförsel.

Krigsmateriellagen innehåller inte några bestämmelser om införsel av krigsmateriel. Om krigsmaterielen utgör handeldvapen omfattas de dock av förbud mot införsel i vapenlagen (1973:1176).

Beslut om undantag från utförselförbudet fattas av regeringen. Vid denna prövning skall regeringen beakta riktlinjer för export som har redovisats i propositionen 1991/92:174 om en ny lag om krigsmateriel.

Ärendena handläggs inom Utrikesdepartementets handelsavdelning. I utförselärenden som inte är av större omfattning eller som i övrigt inte är av större vikt får frågan om tillstånd prövas av utrikeshandelsministern. I lagen preciseras inte vilka ärenden detta

gäller. Om utförsel skall ske till en känslig destination prövas ärendet alltid av regeringen. I ärenden som delegerats till statsrådet fattas besluten i s.k. departementsprotokoll.

Innebörden av krigsmateriellagens bestämmelser är att det krävs att ett utförseltillstånd kan företes för tullmyndigheten för att krigsmateriel skall kunna föras ut ur landet. Tullmyndigheten gör också stickprovskontroller för att övervaka att den materiel som förs ut motsvarar det givna tillståndet.

En övning i Sverige där utländska trupper deltar med egen materiel kräver alltså ett regeringsbeslut eller beslut av statsrådet för att materielen skall få föras ut ur Sverige. Motsvarande gäller för att en svensk trupp skall få föra ut materiel ur Sverige för en övning i ett annat land.

Medlemsstaterna inom EU har med hänvisning till artikel 223 i Romfördraget i praktiken undantagit krigsmateriel från EG:s regler. Sådan materiel omfattas därmed inte av det fria varuutbytet inom gemenskapen. Bestämmelser om import av krigsmateriel till Sverige från ett annat EU-land saknas dock i tullagen. I de situationer som är aktuella med anledning av försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder bör det dock inte bli fråga om varken tullar eller skatter för krigsmaterielen. Inom detta samarbete förekommer inte någon omsättning av sådan materiel. Denna förs mellan länderna för tillfälligt bruk. I ett sådant fall kan medges, enligt vad som anförts ovan, befrielse från importtullar vid import från ett land utanför EG. Tull- och skattskyldighet kan då inte föreligga om krigsmateriel skickas och tillfälligt brukas inom EG.

6.5.3 Vapen

Enligt 5 § vapenlagen (1973:1176) är huvudregeln att tillstånd krävs för såväl innehav av skjutvapen som införsel till Sverige av skjutvapen eller ammunition. Lagen äger dock inte tillämpning på staten (44 § vapenlagen). I 45 § vapenlagen görs vidare undantag från kravet på tillstånd för innehav av skjutvapen och behövlig ammunition som överlämnats från staten till bl.a. statlig tjänsteman eller person som tillhör det militära försvaret, räddningstjänsten eller polisväsendet om denne är skyldig att inneha vapnet för tjänsten (lydelse fr. o. m. den 1 juli 1995, SFS 1994:1730). Tillståndsfrågor prövas av polismyndigheten enligt 7 § vapenlagen. Beträffande tillstånd till införsel anges i 2 § 5 vapenförordningen (1974:123) att detta prövas av polismyndigheten i den ort där förtullning skall äga rum.

Införsel av skjutvapen eller ammunition får i vissa fall ske utan tillstånd. En enskild person får införa skjutvapen, som han är berättigad att i Sverige inneha för personligt bruk (16 § första stycket 1 vapenlagen). Med skjutvapen förstås enligt 1 § vapenlagen bl.a. ett vapen med vilket kulor, hagel, harpuner eller andra projektiler kan skjutas ut med hjälp av krutladdning, kolsyreladdning, komprimerad luft eller något annat liknande utskjutningsmedel.

Ett utländskt militärt förband som befinner sig i Sverige för att delta i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete omfattas av bestämmelserna i vapenlagen (jfr avsnitt 6.1) om förbandet medför tillståndspliktiga vapen. Det finns inget undantag i lagen för ett sådant förband. Vid sådan utbildning i Sverige fordras således tillstånd av polismyndigheten

för den utländska styrkan att till Sverige införa och här inneha skjutvapen och ammunition.

6.6 Beskattning

6.6.1 Inkomstskatt

Bestämmelser om skyldighet att betala inkomstskatt i Sverige finns i 53 § kommunalskattelagen (1928:379) (KSL) och i 6 § lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt (SIL). Huvudregeln är att fysisk person är skattskyldig för all inkomst, som förvärvats inom och utom riket, under den tid han varit bosatt här i riket. Under tid en fysisk person inte varit bosatt här i riket föreligger skattskyldighet bl.a. för inkomst av näringsverksamhet som hänför sig till fastighet eller fast driftställe här i riket och för inkomst av avyttring av vissa värdepapper. Reglerna om skyldighet att betala skatt i Sverige gäller oberoende av medborgarskap.

I anvisningspunkt 1 till 53 § KSL finns bestämmelser för när en person skall anses bosatt här i riket. Huvudregeln är att sådan bosättning föreligger för den som här har sitt egentliga bo och hemvist. Även den som utan att ha sitt hemvist i Sverige men som på annat sätt har väsentlig anknytning hit anses som bosatt här. Härvid beaktas svenskt medborgarskap, innehav av fastighet m.m.

Från skattskyldighet frikallas emellertid en här i riket bosatt person som under en anställning och vistelse på minst sex månader utomlands åtnjutit avlöning som beskattats i verksamhetslandet. För statligt anställda medges skattebefrielse även om avlöningen inte

beskattats i verksamhetslandet under förutsättning att anställningen och vistelsen utomlands varat minst ett år i samma land och fråga varit om tjänsteexport (54 § första stycket f KSL och anvisningspunkt 3 till 54 § KSL samt 7 § 11 mom. första stycket SIL).

Enligt 6 § SIL föreligger även skyldighet för svenska och utländska bolag att i angiven utsträckning betala skatt till svenska staten. Svenska bolag skall betala skatt för all inkomst som förvärvats av dem här i riket eller på utländsk ort. Utländska bolag och andra utländska juridiska personer än utländska bolag skall betala skatt för inkomst av näringsverksamhet som hänför sig till fastighet eller fast driftställe här i riket. Andra utländska juridiska personer än utländska bolag har dock rätt att i viss utsträckning göra avdrag för delägares inkomst.

Utöver dessa bestämmelser gäller lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta. Skattskyldiga enligt den lagen är fysiska personer som är bosatta utomlands och som uppbär skattepliktig inkomst enligt lagen. Det finns även regler om undantag från skatteplikt. Skatten skall betalas till staten och uppgår till 25 % av den skattepliktiga inkomsten. Skattepliktig inkomst enligt lagen är bl.a. avlöning som utgått av anställning eller uppdrag hos svenska staten samt avlöning som utgått av annan anställning eller annat uppdrag än hos svenska staten, i den mån inkomsten förvärvats genom verksamhet här i riket (5 § 1 och 2 p.).

Från skatteplikt enligt lagen undantas dock utomlands bosatt person för bl.a. avlöning som utgått av annan anställning eller annat uppdrag än hos svenska staten om mottagaren av inkomsten vistas här i riket under en tid som sammanlagt inte överstiger 183 dagar under en tolv månadersperiod och ersättningen betalas av arbetsgivare som inte har hemvist här i riket eller på deans vägnar

samt ersättningen inte belastar fast driftställe som arbetsgivaren har här i riket (6 § 1 p.).

Av de redovisade bestämmelserna följer att svensk försvarspersonal i normalfallet betalar inkomstskatt i Sverige om de tjänstgör utomlands en kortare tid samt att personal som är anställd av utländsk försvarsmakt inte betalar inkomstskatt i Sverige om de tjänstgör här en kortare tid.

6.6.2 Dubbelbeskattningsavtal

Olika länders bestämmelser om skattskyldighet kan medföra att en person skall betala skatt för sin inkomst i två länder. För undvikande av denna situation har Sverige ingått s.k. dubbelbeskattningsavtal med ett flertal andra länder. Av 72 § KSL och 20 § SIL följer att sådana avtal om uppdelning av beskattningsrätten mellan länderna skall gälla som undantag från de svenska skattereglerna. Den allmänna huvudregeln är att beskattningen skall ske i hemlandet. Avtalen återfinns i Svensk författningssamling under rubriken Dubbelbeskattning.

6.6.3 Mervärdesskatt

Mervärdesskatt skall betalas till svenska staten enligt bestämmelserna i mervärdesskattelagen (1994:200) (ML). Med anledning av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen har omfattande ändringar och tillägg gjorts i lagen (SFS 1994:1798). Enligt 1 kap. 1 § ML skall skatten betalas 1. vid skattepliktigt omsättning inom landet av varor och tjänster, 2. vid skattepliktigt gemenskapsinternt

förvärv av varor som är lös egendom, om inte omsättningen är gjord inom landet, eller 3. vid skattepliktig import av varor till landet.

Skattskyldig är bl.a. den som omsätter varan eller tjänsten eller den som vid import av varor är skyldig att betala skatt enligt 10 § tullagen (1994:1550) för den importerade varan (1 kap. 2 § ML). Vid import inträder skattskyldigheten vid den tidpunkt då varan skall anmälas till förtullning enligt bestämmelserna i tullagen (1 kap. 5 § ML). Med omsättning av en vara förstås att den överläts mot ersättning eller att den tas i anspråk genom uttag ur en viss verksamhet (2 kap. 1 § första stycket ML). Med omsättning av en tjänst förstås att den tillhandahålls mot ersättning eller att den tas i anspråk genom uttag ur en viss verksamhet (2 kap. 1 § andra stycket ML). Med import förstås att en vara förs in till Sverige från en plats utanför EG (2 kap. 1a § ML). Reglerna om omsättning av varor eller tjänster inom landet föranleder således vanligen skattskyldighet när någon köper en vara eller tjänst i Sverige, exempelvis när ett utländskt förband inköper förnödenheter under en övning som äger rum tillsammans med det svenska försvaret.

I 3 kap. 1 § ML finns huvudregeln att all omsättning av varor och tjänster samt import är skattepliktig, om inget annat anges i kapitlet. Är omsättningen av en vara undantagen från skatteplikt, så är även import av varan undantagen från skatteplikt. Några i förevarande sammanhang väsentliga undantag från skatteplikten är upplåtelse av nyttjanderätter till fastigheter (2 §), omsättning av tjänster som utgör sjukvård, tandvård eller social omsorg (4 §), omsättning av flygbensin och flygfotogen (23 §), import som medför frihet från skatt enligt lagen (1994:1551) om frihet från

skatt vid import (30 §) samt omsättning på fartyg eller luftfartyg inom EG av vissa varor för en resenärs personliga bruk (30 c §). Det sistnämnda undantaget gäller alkohol och tobak upp till en viss mängd.

Reglerna om gemenskapsinterna förvärv (2 a kap. ML) infördes med anledning av det svenska EU-medlemskapet. Ett sådant förvärv kan emellertid i normalfallet inte förekomma i de situationer som är aktuella i den förevarande utredningen. Gemenskapsinterna förvärv förutsätter nämligen att varor förvärvas mot ersättning (2 § 1 och 2 p.) eller att den som för över en vara mellan medlemsländerna bedriver yrkesmässig verksamhet (2 § 3 p.) eller att den som tar en vara i anspråk bedriver verksamhet som medför skattskyldighet här i landet (2 § 4 p.).

Frihet från skatt enligt lagen om frihet från skatt vid import, m.m. medges bl.a. när förutsättningar för hel frihet från tull vid temporär import föreligger (2 kap. 2 § tredje stycket). Vidare skall frihet från skatt medges för gemenskapsvaror som efter att ha förts ut från Sverige till tredje land, återinförs till landet utan att ha bearbetats under tiden de varit utförda från Sverige (2 kap. 5 § första stycket). Enligt lagens 3 kap. medges även frihet från skatt i vissa fall beträffande resandes import. Skattefriheten gäller dock endast för varor som medförs i det personliga bagaget och under förutsättning att importen inte är av kommersiell natur (3 kap. 1 § tredje stycket).

Sammanfattningsvis innebär reglerna om moms och tull att sådana skatter och avgifter inte utgår då varor och tjänster förs mellan länderna för annat ändamål än omsättning. Vidare utgår inte sådana skatter och avgifter beträffande icke-gemenskapsvaror som beviljats hel frihet från tull vid temporär import (se avsnitt 6.5).

Inköp som görs av utländska förband och enskilda soldater under exempelvis en övning i Sverige är belagda med mervärdesskatt (s.k. ingående skatt). Förbandet eller soldaten har dock inte möjlighet att göra avdrag för denna skatt eftersom de inte bedriver någon skattepliktig verksamhet i landet. I 10 kap. ML finns emellertid bestämmelser om rätt för vissa icke statskyldiga till återbetalning av ingående skatt. Återbetalning till andra än utländska företagare regleras i 5 - 8 §§. Rätt till återbetalning av sådan skatt har i vissa fall FN och dess fackorgan (5 §), utländska beskickningar och sådana internationella organisationer som avses i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall (6 §), medlemmar av den diplomatiska personalen vid utländska beskickningar i Sverige (7 § första stycket) samt medlemsstaters ombud vid en internationell organisation med säte i Sverige och personal hos en sådan organisation, om Sverige har träffat överenskommelse med en annan stat eller med en mellanfolklig organisation om detta (7 § andra stycket). I kapitlets 8 § finns ytterligare begränsningar i rätten till återbetalning.

Av dessa bestämmelser följer att ett utländskt militärt förband eller dess soldater inte har rätt till återbetalning av erlagd mervärdesskatt i Sverige enligt nu gällande regler. Motsvarande bör gälla om svensk trupp reser till ett annat EU-land för övning. Mervärdesskattebestämmelserna skall vara harmoniserade.

6.6.4 Punktskatter

Med punktskatter avses sådana indirekta skatter som tas ut vid produktion, import, tillhandahållande etc. av vissa varor och tjänster. I Sverige har sedan länge förekommit punktskatter på bl. a.

olja- och alkoholhaltiga drycker och tobaksvaror. Inom EG har en harmonisering skett av beskattningsförfarandet för sådana produkter och varor. Det finns emellertid inget hinder mot att länderna har andra punktskatter än de som omfattas av EG:s bestämmelser, förutsatt att skatterna är utformade på ett sådant sätt att de inte ger upphov till gränskontrollåtgärder.

EG-reglerna finns bl.a. i det s.k. cirkulationsdirektivet (rådets direktiv 92/12/EEG av den 25 februari 1992 om den generella ordningen för punktskattepliktiga produkter och om lagring, omsättning samt kontroll över dessa produkter). Skatteplikten uppstår i och med att varorna framställs inom EG eller genom att de införs till gemenskapen från tredje land. Undantag gäller dock för varor som är avsedda för bl.a. ambassader, konsulat och vissa internationella organisationer. Vidare gäller den s.k. suspensionsordningen som i princip innebär att beskattningskonsekvenserna inte inträder så länge varorna förflyttas i tidigare led än detaljstadiet. I sådana fall gäller att skattskyldigheten inträder när varan eller produkten blir tillgänglig för konsumtion. För skattepliktiga varor som privatpersoner medför för eget bruk från det ena medlemslandet till det andra gäller i huvudsak att skatten förfaller i det land där varorna har anskaffats.

Punktskatter för bränslen och elektrisk kraft skall betalas i Sverige enligt lagen (1994:1776) om skatt på energi. Utöver det allmänna cirkulationsdirektivet finns på detta område flera specialdirektiv (se prop. 1994/95:54 angående ny lag om skatt på energi, m.m.). Utgångspunkten för beskattningen av bränslen (oljor) är att olika skattesatser används beroende på inplacering av bränslet i miljöklasser. Flygbränslen som används vid yrkesmässig flygning är dock undantagna från beskattning. Ett sådant undantag

gäller även för vissa drivmedel till skepp eftersom dessa förmodas användas endast yrkesmässigt. En försäkran skall avges om detta. Myndigheter som Kustbevakningen och Försvarsmakten har möjlighet att genom ett dispensförfarande få använda lågbeskattad olja även i båtar.

De fordon som finns registrerade i det militära fordonsregistret använder samma högbeskattade drivmedel som andra personbilar, bussar etc. Det är emellertid avsett att försvaret skall kompenseras för detta genom en höjning av statsanslaget (prop. 1994/95:54 s. 62).

Gemenskapsrätten medför att skatt skall tas ut för bränslen som beskattats i ett annat EG-land men förs in till Sverige i avsikt att användas av någon för annat än privat ändamål. Den som fört in ett sådant bränsle är skattskyldig i Sverige enligt 4 kap. 1 § första stycket 4 lagen om skatt på energi. Innan transporten av bränslet från det andra EG-landet påbörjas, skall en redovisning lämnas till beskattningsmyndigheten (4 kap. 1 § tredje stycket samma lag). Skattskyldigheten inträder när bränslet förs in i Sverige (5 kap. 2 § 3 samma lag). Då skall en deklaration ges in till beskattningsmyndigheten (6 kap. 2 § andra stycket samma lag). Motsvarande skattskyldighet föreligger vid införsel till Sverige från ett land utanför EG (1 kap. 7 §, 4 kap 1 § första stycket 6 och 5 kap. 5 § lagen om skatt på energi). Privat införsel som sker på ovanliga sätt utlöser också skattskyldighet (4 kap. 11 § samma lag).

Av de redovisade bestämmelserna framgår att fordonsbränsle som förs över den svenska gränsen - för annat än privat ändamål och på ett normalt sätt - blir punktbeskattat med anledning av gränspassagen. Det finns f.n. inget undantag för bränsle som exempelvis förvaras i lastbilars fordonstankar för direkt för-

brukning. Däremot innehåller lagen regler om återbetalning av skatt (9 kap.). Beskattningsmyndigheten medger efter ansökan återbetalning av skatt beträffande bränslen som förvärvats av bl.a. utländska beskickningar, sådan internationell organisation, som avses i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall och diplomatisk personal (1 § första stycket). Medlemsstaters ombud vid en internationell organisation med säte i Sverige och personal hos en sådan organisation har också möjlighet att få skatten återbetald, om Sverige har träffat en överenskommelse med en annan stat eller med en mellanfolklig organisation om detta (1 § andra stycket). Reglerna om återbetalning av skatt på bensin i skepp och på bränsle i båt när fartyget inte har använts för privat ändamål finns i 9 kap. 3 §. Rätten till återbetalning i vissa fall av skatt som erlagts i Sverige i samband med gränspassage regleras i 9 kap. 10 - 11 §.

Den 23 mars 1995 beslutade emellertid regeringen att till riksdagen överlämna en proposition (prop. 1994/95:213) som innehåller förslag bl.a. till ändring i 4 kap. 1 § lagen om skatt på energi. Enligt den föreslagna lydelsen föreligger inte skattskyldighet för bränsle som förs in till Sverige 1. i normal bränsletank på motordrivet fordon eller till fordonet kopplad släpvagn som används yrkesmässigt om bränslet är avsett att användas i motor på fordonet eller släpvagnen under transporten, eller 2. under sådana omständigheter att förutsättningar skulle finnas att medge återbetalning av skatten enligt 9 kap. 1 §. Av den allmänna motiveeringen i propositionen (s. 47) framgår att bakgrunden till ändringen är ett ändringsdirektiv till rådets direktiv 92/81/EEG om harmonisering av strukturerna för punktskatter på mineraloljor.

6.6.5 Sociala avgifter

I avsnitt 6.8 om hälso- och sjukvård beskrivs rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. I förordningen regleras rätten till bl.a. sjukvård när en person förflyttar sig inom EU. Förordningen har emellertid också betydelse när det gäller sådana avgifter som tas ut för finansiering av system för social trygghet. Förordningens lagvalsregler, som pekar ut vilket lands lagstiftning en anställd skall vara omfattad av, är avgörande även för frågan i vilket land socialavgifter skall betalas. Sådana avgifter skall betalas i det land vars lagstiftning den anställde skall omfattas av. Det administrativa system som finns i Sverige för sociala avgifter och inkomstskatter och som innebär att avgifter debiteras och betalas på samma sätt som skatt kan således inte utan vidare ligga till grund för debitering av avgifter i de fall förordning 1408/71 är tillämplig.

Försvarets samarbete med andra länder torde huvudsakligen äga rum med personal som är statligt anställd. Av redogörelsen i avsnitt 6.8 framgår att sådan personal alltid omfattas av lagstiftningen i det land som gäller för den förvaltning som sysselsätter dem. Statligt anställda i Sverige som arbetar i andra länder skall kvarstå som försäkrade här i landet. För statligt anställda i andra länder gäller motsvarande bestämmelser. Försvarets samarbete med andra länder föranleder således i normalfallet inga problem beträffande betalning av sociala avgifter.

6.7 Sekretess

6.7.1 Offentlighetsprincipen

Den s.k. offentlighetsprincipen kan sägas bestå bl.a. av grundsatserna om allmänna handlingars offentlighet, de offentliga funktionärernas yttrandefrihet och meddelarfriheten.

Enligt 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) skall, till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning, varje svensk medborgare ha rätt att ta del av allmänna handlingar. En handling är allmän om den förvaras hos en myndighet eller är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndigheten (2 kap. 3 § första stycket TF). I 2 kap. TF finns vidare bestämmelser som anger när en handling anses inkommen till eller upprättad hos en myndighet. Det finns även regler om undantag som innebär att en handling som i och för sig är att betrakta som upprättad men ändå inte är att anse som allmän, exempelvis minnesanteckningar (9 §).

Rätten att ta del av allmänna handlingar får begränsas genom lag om det är påkallat med hänsyn till vissa intressen som är angivna i 2 kap. 2 § TF. Ett sådant intresse är rikets säkerhet eller dess förhållande till annan stat eller mellanfolklig organisation. Bestämmelser om denna s.k. utrikes- och försvarssekretess ges i 2 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen (1980:100). Vidare kan hänsyn till skyddet för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden utgöra grund för en begränsning av den enskildes rätt att ta del av allmänna handlingar. Sekretess med hänsyn till skyddet för sådana förhållanden regleras i 7, 8 och 9 kap. sekretesslagen. Efter bemyndigande i lag får regeringen genom förordning meddela närmare föreskrifter

om tillämpligheten av en begränsning i rätten att ta del av allmänna handlingar (2 kap. 2 § första och andra stycket TF).

Yttrandefriheten slås fast i bl.a. 2 kap 1 § regeringsformen där det stadgas att varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Denna frihet gäller som grundsats även för de tjänstemän som är verksamma hos det allmänna, samt omfattar även den information som dessa offentliga funktionärer har tillgång till.

Med meddelarfrihet avses rätten för var och en att, utom i vissa undantagsfall, lämna uppgifter i vilket ämne som helst för offentliggörande i tidningar, radio och andra media. Meddelarfriheten framgår av 1 kap. 1 § tredje stycket TF och av 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen. Denna friheten kan dock vara begränsad, exempelvis genom reglerna om tystnadsplikt för den som har tillgång till uppgifter för vilka sekretess gäller. I 16 kap. sekretesslagen anges föreskrifter om vissa tystnadsplikter som bryter principen om meddelarfrihet, bl.a. tystnadsplikt som följer av 2 kap. 1 § sekretesslagen (utrikessekretessen) såvitt avser uppgift vars röjande kan antas sätta rikets säkerhet i fara eller annars skada landet allvarligt.

6.7.2 Utrikessekretess

Sekretess gäller för uppgift som angår Sveriges förbindelser med annan stat eller i övrigt rör annan stat, mellanfolklig organisation, myndighet, medborgare eller juridisk person i annan stat eller statslös, om det kan antas att det stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet om uppgiften röjs.

Detta framgår av 2 kap. 1 § första stycket sekretesslagen i dess lydelse sedan den 1 januari 1995 (SFS 1994:1695). För regeringen och utrikesrepresentationen gällde tidigare i stället en presumtion för sekretess, dvs. den rättsliga utgångspunkten var att sekretess förelåg beträffande de aktuella uppgifterna. Ändringen är föranledd av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen och är ett uttryck för riksdagens och regeringens vilja att största möjliga öppenhet skall tillämpas (prop. 1994/95:112 s. 31). Regeringens tillämpning av den nya regeln förmodas bli vägledande också för myndigheternas tillämpning av utrikessekretessen.

Sekretess gäller inte för handlingen som sådan utan endast för de uppgifter som framgår av handlingen. Det finns således utrymme för att besluta om sekretess för en viss del av en handling.

Handlingar som kommer från andra stater eller mellanfolkliga organisationer, exempelvis Europeiska unionen, kan vara åsatta någon form av sekretessbeteckning. Även inom Nato förekommer sådana beteckningar. Vanliga beteckningar är "restricted", "confidential" och "secret". Dessa har i princip ingen betydelse för bedömningen av frågan om sekretess skall gälla i Sverige. Sekretessprövningen skall i varje särskilt fall göras enligt svensk lag. Uppgifter i handlingar som har någon av beteckningarna "confidential" eller "secret" orsakar som regel inte några praktiska sekretessproblem. Dessa handlingar innehåller nästan alltid uppgifter av sådan karaktär att ett offentliggörande av dem skulle skada förhållandet till annan stat eller mellanfolklig organisation. Beteckningen "restricted" är emellertid en relativt svag grad av sekretess och kan förekomma på de flesta handlingar. Beträffande sådana handlingar finns således ett betydande rättsligt utrymme för svensk öppenhet (jfr prop. 1994/95:112 s. 30). Vid sekretess-

prövningen i Sverige enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen måste emellertid beaktas den bedömning som gjorts i frågan utomlands.

6.7.3 Försvarssekretess

I 2 kap. 2 § sekretesslagen stadgas sekretess för uppgift som rör totalförsvaret, om det kan antas att det skadar landets försvar eller på annat sätt vållar fara för rikets säkerhet om uppgiften röjs. Försvarssekretessen gäller således för både det militära och det civila försvaret, exempelvis uppgifter om vapensystem och kommunikationsanläggningar men även uppgifter om planläggning och annan förberedelse av landets försvar. På samma sätt som beträffande utrikessekretessen gäller ett s.k. rakt skaderekvisit. Samhällets åtgärder för landets försvar skall inte undandras offentlighet i andra fall än då det verkligen är påkallat.

Meddelarfrihet råder endast i starkt begränsad omfattning på försvarssekretessens område. Enligt 7 kap. 3 § första stycket 1 p. TF föreligger inte meddelarfrihet i fråga om meddelanden som innebär att någon gör sig skyldig till bl.a. spioneri eller grov obehörig befattningsmed hemlig uppgift. Vid bedömning om brottet är grovt skall, enligt 19 kap. 8 § andra stycket brottsbalken, särskilt beaktas bl.a. om den brottslige röjde vad som på grund av allmän tjänst betrots honom.

6.7.4 Kommersiell sekretess

I 8 kap. sekretesslagen finns bestämmelser om sekretess i olika verksamheter med hänsyn främst till skyddet för enskilds ekono-

miska förhållanden. Med sådana förhållanden avses oftast affärs- eller driftförhållanden. Enligt 8 kap. 10 § gäller sekretess hos myndighet för uppgift om affärs- eller driftförhållanden för enskild som har trätt i affärsförbindelse med myndigheten, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs.

Enligt artikel 6 i konventionen om bistånd i händelse av en kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen (se avsnitt 4.7 ovan om civilt samarbete) förbinder sig den hjälpsökande och den hjälpende staten att skydda den förtroliga karaktären hos den konfidentiella information som de får tillgång till i samband med bistånd vid en kärnenergiolycka eller ett radioaktivt nödläge. Sådan information skall endast användas för det överenskomna biståndet. Med anledning av Sveriges tillträde till konventionen infördes därför ett tillägg i 8 kap. 18 § första stycket sekretesslagen, om att sekretess gäller för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats bl.a. i ärende om bistånd enligt den aktuella konventionen, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs (SFS 1991:1584). Här gäller således inte presumtion för sekretess utan ett rakt skaderekvisit.

I samband med tillträdet till konventionen föreskrevs inte någon meddelarfrihetsbrytande tystnadsplikt i 16 kap. 1 § 3 p. sekretesslagen.

6.7.5 Säkerhetsskyddsavtal

På senare år har den svenska försvarsindustrin utökat sitt internationella samarbete. Samarbetet har inneburit bl.a. att

materiel, komponenter och delsystem för det svenska försvaret har anskaffats utomlands. Överenskommelser har regelmässigt träffats mellan Sverige och andra länder om innehållet i samarbetet. Dessa avtal kan avse informationsutbyte, samverkan inom olika materielområden samt kunskapsutbyte inom forskning och utveckling. Eftersom samarbetet omfattar frågor som är av betydelse för det svenska totalförsvaret och för Sveriges relationer till andra länder innehåller avtalen ofta klausuler som berör sekretessen inom dessa områden. Syftet med en sådan klausul är att tillgodose behovet av ett tillfredställande säkerhetsskydd.

Klausuler om skydd för den kommersiella sekretessen kan också förekomma. Parterna förbinder sig härvid i princip att hemlighålla uppgifter i enlighet med lagstiftningen i respektive land. Kommerciell sekretess gäller dock hos svenska myndigheter även om en uttrycklig klausul härom saknas.

6.7.6 Hälso- och sjukvårdssekretess

Enligt huvudregeln i 7 kap. 1 § sekretesslagen gäller sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller honom närstående lider men. Skaderekvisitet är således på det här området omvänt, dvs. det gäller en presumtion för sekretess. Denna gäller för alla som vårdas på sjukhus och andra vårdinrättningar, således även för utländska medborgare som vårdas på ett svenskt sjukhus efter en olyckshändelse under en tillfällig vistelse här. Uppgift om att en viss person vårdas på ett sjukhus lämnas normalt bara till patientens anhöriga. Utomstående bör däremot inte utan patientens

samtycke genom personalen vid sjukhuset kunna få veta att denne vårdas där⁶.

Meddelarfriheten på hälso- och sjukvårdsområdet är starkt begränsad. Tystnadsplikt gäller enligt 7 kap. 1 § sekretesslagen såvitt avser uppgift om annat än verkställighet av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke (16 kap. 1 § 3 p. sekretesslagen).

6.8 Hälso- och sjukvård samt försäkringar

6.8.1 Hälso- och sjukvård till personer inom EES-området

Med hälso- och sjukvård avses enligt 1 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Till hälso- och sjukvården hör även sjuktransporter samt att ta hand om avlidna. Varje landsting skall erbjuda hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta inom landstinget (3 § hälso- och sjukvårdslagen). Om någon som vistas inom landstinget utan att vara bosatt där behöver omedelbar hälso- och sjukvård, skall landstinget erbjuda även sådan vård (4 § hälso- och sjukvårdslagen). Denna bestämmelse gäller för bl.a. utländska medborgare som tillfälligt befinner sig i Sverige.

⁶ Se vidare Corell m.fl. Sekretesslagen, 3 uppl, s. 144 ff.

Villkoren för vård till personer som beger sig från ett land till ett annat har för Sveriges del sedan lång tid reglerats i konventioner med andra länder om social trygghet. När det s.k. EES-avtalet trädde i kraft den 1 januari 1994 infördes emellertid nya regler i Sverige om rätt till vård för personer som kommer från ett annat land inom EES-området. Reglerna finns i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Förordningen inkorporerades i svensk rätt först genom lagen (1992:1776) om samordning av systemen för social trygghet när personer flyttar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och sedan genom lagen (1994:1500) med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen. Förordningen finns översatt till svenska och togs in i författningssamlingen som bilaga till 1992 års lag.

EES-länderna är EU-medlemmarna Belgien, Danmark, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Storbritannien, Tyskland, Finland, Österrike och Sverige samt EFTA-staterna Island och Norge. Lichtenstein har för avsikt att ansluta sig till avtalet i maj 1995. Förordningen 1408/71 gäller således alltså mellan Sverige, Norge och Island trots att lagen (1992:1317) om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) upphörde att gälla den 1 januari 1995 då Sverige blev medlem av EU (prop. 1994/95:19 s. 544). Genom EU-medlemskapet bytte Sverige endast sida i EES-avtalet. De sedan tidigare ingångna konventionerna fortsätter att gälla för de grupper av personer som inte omfattas av förordningen 1408/71, exempelvis personer som är arbetslösa och utförsäkrade.

Den fria rörligheten för människor inom EU skulle hindras om

de riskerade att förlora sin sociala trygghet vid resa till ett annat land än sitt eget inom gemenskapen. Förordningen 1408/71 syftar därför till att ge skydd till dem som rör sig mellan olika länder inom gemenskapen. Förordningen har däremot inte till syfte att åstadkomma en harmonisering av medlemsstaternas lagstiftningar på området. Förordningen reglerar många aspekter av den sociala tryggheten och har särskilda avsnitt om förmåner vid bl.a. sjukdom, moderskap, invaliditet, arbetslöshet och olycksfall i arbetet. Det finns även bestämmelser om dödsfallsersättningar och om förmåner till efterlevande.

Förordningen 1408/71 är tillämplig i fråga om anställda och egenföretagare som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i en eller flera medlemsstater och som är medborgare i en medlemsstat. Den omfattar också statslösa eller flyktingar som är bosatta inom en medlemsstats territorium. Vidare gäller förordningen familjemedlemmar och efterlevande till anställda, egenföretagare, statslösa eller flyktingar. Även statligt anställda omfattas av förordningen (art. 2.3). Den gäller dock inte för de särskilda system som kan finnas för statligt anställda (art. 4.4). Dessa bestämmelser betyder att i de fall statligt anställda - som i Sverige - är försäkrade enligt den allmänna försäkringen i landet, de också omfattas av förordningen 1408/71, medan detta inte är fallet beträffande speciella försäkringssystem som avser förmåner till enbart statsanställda, även om dessa system är lagstadgade.

Förordningen innehåller även regler för det fall att en person bor i ett land och arbetar i ett annat inom gemenskapen. I sådana situationer skall personen och hans familjemedlemmar kunna få vård i både arbetslandet och bosättningslandet. Det gäller såväl akut vård som planerad vård. Huvudregeln är att en anställd, oberoende

av var han är bosatt, skall omfattas av lagstiftningen i den medlemsstat där han utför sitt arbete (art. 13.2.a.)

Beträffande de s.k. utsändningsfallen, dvs. anställda som sänds ut av arbetsgivaren för att tillfälligt utföra arbete på en annan medlemsstats område, stadgas att dessa arbetstagare alltfjämt omfattas av lagstiftningen i det land där de normalt arbetar (art. 14.1.a.). Förutsättningen är att arbetet inte förväntas var längre än tolv månader. Statligt anställda skall enligt förordningen 1408/71 däremot alltid omfattas av lagstiftningen i det EES-land som gäller för den förvaltning som sysselsätter dem (art 13.2.d). Detta innebär att de särskilda reglerna om utsända inte är tillämpliga på statligt anställda. Enligt 1 kap. 3 § fjärde stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring anses den som är utsänd av en statlig arbetsgivare vara bosatt i Sverige under hela utsändningstiden oberoende av dennas längd. Statligt anställda i Sverige som arbetar i andra länder skall alltså kvarstå som försäkrade här i landet. Den som är inkallad eller fullgör repetitionsövning eller civil tjänstgöring i ett EES-land omfattas av detta lands lagstiftning enligt förordningen (art. 13.2.e). Försäkringsskyddet för statligt anställda och totalförsvarspiktiga (fr.o.m. den 1 juli 1995) behandlas nedan under rubriken "Försäkringar i Sverige".

En anställd som enligt förordningens bestämmelser omfattas av lagstiftningen i ett visst land och som uppfyller villkoren enligt denna, har rätt till vårdförmåner enligt artikel 22 vid vistelse i ett annat land. I ett sådant fall skall vårdförmåner tillhandahållas för hemlandets räkning av vistelsestaten enligt den där gällande lagstiftningen, som om den anställde vore försäkrad där (art. 22.1.). Denne skall således t.ex. betala samma patientavgifter som landets egna försäkrade. Den tid under vilken vården skall utges är

dock beroende av lagstiftningen i hemlandet. Transport hem från vistelselandet täcks inte av reglerna i artikel 22. Kostnaden härför måste således den anställde själv betala, såvitt han inte tecknat en särskild försäkring för detta ändamål. En anställd som vill ha vårdförmåner enligt art. 22 måste visa upp ett särskilt intyg för vårdinrättningen på vistelseorten. Intyget skall vara utfärdat av en behörig institution i hemlandet och utvisa rätten till vårdförmåner.

Rätten till vård enligt artikel 22 gäller först och främst om en person under vistelse i en annan stat oberoende av orsaken till uppehållet där - t.ex. semester - blir i behov av omedelbar hjälp, dvs. akut vård. I förordningens kapitel 4 (art. 52 - 63) finns emellertid särskilda bestämmelser om olycksfall i arbetet och arbetssjukdomar. Huvudregeln är att om en anställd vid tillfällig vistelse i en annan stat råkar ut för ett olycksfall i arbetet, har han rätt att få vårdförmåner på hemlandets bekostnad hos vederbörande institution i vistelselandet enligt det landets lagstiftning som om han vore försäkrad där (art. 55). Denna regel är således i princip densamma som vid vistelsefallen enligt artikel 22. Hemlandet svarar normalt för transporten till bosättningsorten (art. 59). Detta innebär att om en från Sverige utsänd person skadar sig under arbete i den stat till vilken han är utsänd, den svenska arbetskadeförsäkringen skall svara för kostnaderna för att transportera hem personen i fråga. Tillstånd till transporten skall lämnas av försäkringskassan.

Till skillnad från de traditionella konventionerna om sjukvård, där vårdlandet alltid stod för kostnaderna för vården, innehåller förordningen detaljerade regler om betalningsströmmar över gränserna för att ersätta den vård som ges. Huvudregeln är att det land i vilket en person är försäkrad skall återbetala kostnaderna för

sjukvård som den försäkrade åtnjutit i ett annat land. Den svenska sjukförsäkringen svarar för kostnaden för vårdförmånen i ett annat land som Sverige skall ersätta. Enligt den särskilda nordiska konventionen av den 15 juni 1992 om social trygghet avstår emellertid de nordiska länderna från att begära återbetalning mellan länderna av utgifter för vårdförmåner vid bl.a. sjukdom. I den vägledande kommentaren till den nordiska konventionen har emellertid Sverige för sin del angett att den som har rätt till vårdförmåner vid tillfällig vistelse i Sverige skall få dessa på samma villkor som gäller för svenska försäkrade. Detta avser t.ex. erläggande av patientavgift i Sverige.

Enligt den nordiska konventionen svarar vistelselandet för de merutgifter för hemresa till bosättningslandet, som uppkommer genom att vederbörande till följd av sitt sjukdomstillstånd måste använda dyrare färdssätt än han annars skulle ha använt. I nordiska sammanhang torde det därför bli så att själva vården ges enligt förordningen 1408/71 och en eventuell hemresa ges enligt den nordiska konventionen. Vid olycksfall i arbetet ges dock även hemresan enligt förordningen.

6.8.2 Hälso- och sjukvård till personer utanför EES-området

Med vissa länder utanför EU och EFTA har Sverige tecknat konventioner eller särskilda överenskommelser som ger rätt till sjukvårdsförmåner vid tillfällig vistelse i det andra konventionslandet. Sådan rätt finns enligt konventionerna med Québec (endast vid tillfälligt arbete i den andra staten) och Israel (endast förlossnings-

vård) samt enligt de särskilda överenskommelserna med Algeriet, Australien, Estland, Polen och Ungern (endast sjukhusvård). I bilaga 6 finns en sammanställning över rätten till sjukvårdsförmåner under tillfällig vistelse i ett konventionsland. Estland saknas dock i sammanställningen.

Utländska medborgare som inte bor i Sverige och som inte omfattas av någon konvention har visserligen rätt att under tillfällig vistelse här i landet få akutvård (se ovan) men de måste själva betala för hela vårdkostnaden.

För en mer fullständig redogörelse beträffande sociala rättigheter och skyldigheter i internationella sammanhang hänvisas bl.a. till betänkandet SOU 1993:115 Social trygghet och EES.

6.8.3 Försäkringar i Sverige

Den som förvärvsarbetar i Sverige är försäkrad för arbetsskada enligt bestämmelserna i lagen (1976:380) om arbetsskada. Samma skydd har den som arbetar utomlands, om arbetet avser att vara högst ett år och arbetstagaren är utsänd av en arbetsgivare med verksamhet här i landet. För statligt anställda gäller skyddet även om vistelsen utomlands varar mer än ett år. Lagen gäller inte för arbetstagare som en utländsk arbetsgivare sänder till Sverige för arbete som avses vara högst ett år.

Med arbetsskada förstås enligt lagen (2 kap. 1 §) skada till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet. Olycksfall vid färd till eller från arbetsstället räknas som olycksfall i arbetet, om färden föranleds av och stod i nära samarbete med arbetet. Lagen om arbetsskada gäller således inte för skador som en utsänd anställd ådrar sig under fritiden utomlands.

Arbetsskadeförsäkringen gäller vid sjukdom, bestående ned-sättning av arbetsförmågan och dödsfall och ersätter inkomstförlust och kostnader för läkarvård, sjukhusvård, tandvård etc. Den ger däremot ingen ersättning för sveda och värk eller lyte och men. Sådan ersättning kan den skadade i stället vara berättigad till genom arbetsmarknadens trygghetsförsäkring.

Vid skador som drabbar någon under tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspåbudsplikt, dvs. där det inte föreligger ett anställningsförhållande, gäller inte lagen om arbetsskada. För dessa fall gäller i stället lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd (1 § i dess lydelse fr.o.m. den 1 juli 1995, SFS 1994:2073).

Personskadeskyddet ger ett skydd som är likvärdigt det som förvärvsarbetande får genom arbetsskadeförsäkringen och ger alltså kompensation för inkomstförlust och vårdkostnad. Lagen om personskadeskydd ger inte rätt till ersättning för sveda och värk eller lyte och men. Rätt till sådan ersättning föreskrivs dock i viss utsträckning för de nämnda kategorierna i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada. Den lagen innehåller också regler om ersättning för allmänna olägenheter till följd av skadan.

Lagen om statligt personskadeskydd liksom lagen om statlig ersättning vid ideell skada preciserar de ersättningsberättigade personalkategorierna genom uttryckliga hänvisningar till de lagar i vilka tjänstgöringsplikten läggs fast. Därigenom utesluts från lagens tillämpningsområde t.ex. värnpliktiga ur ett annat lands försvarsmakt på övning här i landet.

Personskadeskyddet gäller för en viss skyddstid som börjar när färden påbörjas till den verksamhet som omfattas av lagen om personskadeskydd. Det gäller till dess den sista färden från

verksamheten avslutas. Skyddet gäller alltså även på fritid för de berörda personalkategorierna så länge personen i fråga vistas i Sverige, Danmark, Finland eller Norge. Vid vistelse i något annat land gäller personskadeskyddet endast om staten har anordnat eller bekostat resan. Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid utanför förlägningsplatsen, utges ersättningen enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m. under vissa förutsättningar endast till den som fullgör längre grundutbildning än 60 dagar enligt lagen om totalförsvarsplikt (1 § andra stycket lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m. i dess lydelse fr.o.m. den 1 juli 1995, SFS 1994:2074).

De nu redovisade reglerna innebär att totalförsvarspliktiga som inom ramen för sin tjänstgöring deltar i en övning utomlands omfattas av det skydd som ges i lagen om personskadeskydd och i lagen om ersättning vid ideell skada. Härutöver omfattas de av förmånerna enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga, bl.a. fri hälso- och sjukvård (5 kap.), fri tandvård (6 kap.) och grupplivförsäkring för dödsfall (10 kap.). Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1995.

För anställd personal gäller som nämnts lagen om arbetskada även vid verksamhet utomlands. Försäkringen ersätter nödvändiga kostnader för sjukvård utom riket, tandvård och särskilda hjälpmedel. I sjukvårdskostnaderna räknas in nödvändiga utgifter för resor (3 kap. 10 § lagen om arbetsskadeförsäkring). Vidare gäller ett särskilt kollektivavtal om ersättning vid personskada (PSA; SAV cirkulär 1990 A 15 och 1993 A 12) som ger ersättning vid olycksfall för bl.a. sveda och värk samt för framtida inkomstförlust. Avtalet ger även viss ersättning vid dödsfall, bl.a. för begravningskostnader samt ett engångsbelopp om två och ett halvt basbelopp

till efterlevande maka eller sambo. Ersättningarna enligt PSA betalas dock inte ut till den del arbetstagaren eller hans efterlevande har rätt till ersättning med stöd av författning eller annat kollektivavtal. Anställd personal har härutöver möjlighet att få vissa ersättningar enligt förordningen (1986:259) om ersättning till följd av sjukdom eller skada som ådragits utom riket. Sådana ersättningar utgår vid invaliditet eller dödsfall till följd av vissa sjukdomar som anges i en bilaga till förordningen eller till följd av personskada som har samband med naturkatastrof, krig, uppror, allmänt upplopp eller därmed jämförlig händelse (1 §). Vid bestående, fullständig invaliditet betalas 75 000 kr till arbetstagaren (6 §). Vid dödsfall på grund av sjukdomen eller skadan betalas 75 000 kr till vissa av arbetstagarens efterlevande (8 §).

De anställda i utlandstyrkan inom Försvarsmakten har särskilda förmåner enligt förordningen (FFS 1984:31) om förmåner till anställd inom utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. Utöver bestämmelser om reseförmåner, familjeförmåner m.m. finns regler om ersättning för skada eller sjukdom. Vid bestående invaliditet på grund av skada eller sjukdom som den anställde ådrar sig under tjänstgöring utomlands - inbegripet färd från Sverige till förrätningsorten och åter - ikläder sig staten en särskild riskgaranti för den anställde. Garantin innebär att ersättning betalas vid fullständig invaliditet med 22 basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Basbeloppet är f.n. 35 700 kr. Riskgarantin innebär även att motsvarande belopp utbetalas till dödsboet vid dödsfall på grund av skadan eller sjukdomen (18 §).

För statsanställd personal gäller vidare ett särskilt kollektivavtal med utlandsbestämmelser (UB). Enligt detta avtal har den anställde rätt att bl.a. få ersättning för alla sjukvårdskostnader, inklusive

läkemedel, utomlands (36 §). Ersättningsanspråket skall tas upp på reseräkning. Ersättning för akut sjukvård under privata resor utomlands utgår normalt inte. Avtalet gäller för den som är stationerad utomlands för en tid av minst sex månader.

Statens tjänstereseförsäkring och tjänstegrupplivförsäkring gäller även under utrikes förrättningar. Tjänstereseförsäkringen gäller i alla länder utan inskränkningar. En tjänsteresa börjar vid avresan från hemorten och slutar vid hemkomsten. Försäkringen gäller således även under fritid på förrättningsorten. Däremot omfattas inte privata resor som företas som avbrott från tjänsteresan. Varje myndighet tecknar en egen försäkring för sin personal hos ett enskilt försäkringsbolag eller avtalar med Kammarkollegiet om motsvarande skydd, 4 § förordningen (1993:647) om försäkrings-skydd m.m. vid statliga tjänsteresor.

Försvarsmakten har tecknat en tjänstereseförsäkring som ger ersättning för bl.a. kostnader på grund av sjukvård och tandbehandlingar. Ersättning lämnas för skäligena och nödvändiga kostnader för läkar- och sjukhusvård samt för behandling och hjälpmedel som föreskrivits av läkare. Ersättning lämnas för kostnader för tillfällig behandling av akuta tandbesvär. Vidare kan ersättning lämnas för de merkostnader som uppstår för hemresa till Sverige. Vid dödsfall utbetalas ett kapitalbelopp om 22 basbelopp. I försäkringen finns begränsningar för riskfylld sysselsättning av vissa angivna grupper, bl.a. piloter och annan personal som tjänstgör ombord på flygplan, fartyg, helikopter m.m. För att försäkringen skall gälla inom vissa uppräknade krigsområden måste tilläggspremie erläggas. Vid utrikes resor skall den anställde medföra ett särskilt "Travel Security Card". Den som gör anspråk på ersättning skall inkomma med läkarintyg och andra handlingar, t.ex. kvitton i original, som

behövs för att försäkringsbolaget skall kunna reglera ärendet. Försäkringen gäller inte för anställda i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten under tjänstgöring utomlands, inbegripet färd från Sverige till förrättningsplatsen och åter.

6.9 Miljöskydd

6.9.1 Miljöskyddslagen

Bestämmelser om s.k. miljöfarlig verksamhet finns bl.a. i miljöskyddslagen (1969:387). Bland lagens tillämpningsområden anges användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant, om störningen inte är helt tillfällig (1 § första stycket 3). Sådan användning kallas miljöfarlig verksamhet (1 § tredje stycket). Tillstånd att utöva miljöfarlig verksamhet kan ges av Koncessionsnämnden för miljöskydd (9 §).

Den miljöfarliga verksamheten kan ge upphov till domstolsprocesser. Talan om s.k. enskilt anspråk på grund av verksamheten kan väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område den miljöfarliga verksamheten utövas (34 §).

Länsstyrelsen utövar tillsyn över sådan miljöfarlig verksamhet som bl.a. utövas av Försvarsmakten, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt. Det åligger länsstyrelsen att verka för att ingrepp sker mot överträdelser av lagen (38 §). I lagens 45 § finns bestämmelser om straffansvar för den som bl.a. bryter mot förbud eller föreskrifter enligt lagen.

Om exempelvis Försvarsmakten samövar i Sverige med utländska militära förband torde myndigheten vara ansvarig även för sådan miljöfarlig verksamhet som beror på det utländska förbandet. Den utländska staten kan inte som sådan ställas till ansvar här i landet.

6.9.2 Miljöskadelagen

Enligt miljöskadelagen (1986:225) skall skadestånd utges för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada som verksamhet på en fastighet har orsakat i sin omgivning. Ren förmögenhetsskada som inte har orsakats genom brott ersätts dock endast om skadan är av någon betydelse (1 §). Skadestånd utges för skador genom bl.a. buller och skakning (3 §). Skyldighet att utge skadestånd enligt lagen har i första hand den som bedriver den skadegörande verksamheten i egenskap av fastighetsägare. Samma skadeståndsskyldighet har emellertid även andra som bedriver sådan verksamhet och som brukar fastigheten i näringsverksamhet eller i offentlig verksamhet (6 §). Om två eller flera skall ersätta skadan, svarar de solidariskt för skadeståndet (8 § första stycket). Detta betyder att den skadelidande kan vända sig mot endast en av de ansvariga och kräva full betalning av denne. Fördelningen mellan de ansvariga skall därefter, om inte annat har avtalats, ske efter vad som är skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndsansvaret, möjligheterna att förebygga skadan och omständigheterna i övrigt (8 § andra stycket).

Den som vill framställa anspråk på ersättning enligt lagen skall väcka talan vid den tingsrätt inom vars område den skadegörande verksamheten i huvudsak har bedrivits. Beträffande skador på

fastigheter väcks dock talan vid fastighetsdomstolen.

Reglerna i miljöskadelagen innebär i princip att en utländsk försvarsmakt som befinner sig i Sverige för övning kan bli skadeståndsansvarig på grund av skador som uppstått med anledning av verksamheten på en viss fastighet. Den utländska staten kan dock inte vara part i ett mål vid en svensk domstol. Reglerna om solidariskt ansvar medför därför i allmänhet att den skadelidande väljer att vända sig mot den svenska Försvarsmakten. Utgivna belopp får därefter eventuellt regressvis krävas åter av det utländska förbundet.

7 Gällande bestämmelser för sändande av svenska militära förband utomlands och för mottagande av utländska militära förband i Sverige

7.1 Svenska förband utomlands

Enligt 10 kap. 9 § första stycket regeringsformen (RF) får regeringen sätta in Försvarsmakten vid väpnade angrepp mot riket. I övrigt får en svensk väpnad styrka sättas in i strid eller sändas till ett annat land endast om

1. riksdagen medger det,
2. det är medgivet i lag som anger förutsättningarna för åtgärden eller
3. skyldigheten att vidta åtgärden följer av internationell överenskommelse eller förpliktelse som har godkänts av riksdagen.

Riksdagen måste således på något sätt godkänna att en svensk väpnad styrka sänds utomlands. Riksdagen har emellertid antagit två särskilda lagar där beslutanderätten delegerats till regeringen. Enligt lagen (1992:1153) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands finns möjlighet för regeringen att efter begäran av FN

eller efter beslut som fattats av OSSE ställa en väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet utomlands. Vidare anges i lagen att den personal som ingår i den aktuella väpnade styrkan skall anställas i en särskild utlandsstyrka inom Försvarsmakten. Högst tretusen personer ur utlandsstyrkan får samtidigt tjänstgöra utomlands i väpnad tjänst. Den andra lagen där regeringen bemyndigats att besluta om sändande av en väpnad styrka utomlands är lagen (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet. Enligt lagens 1 § får regeringen sända en väpnad styrka utomlands för att delta i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Av motiven till lagen framgår (prop. 1993/94:244 s. 7-8) att den tillkom främst för att möjliggöra ett deltagande med svensk trupp utomlands vid övningar inom ramen för Partnerskap för fred, utan att riksdagen skall behöva höras vid varje tillfälle när en sådan övningsverksamhet är aktuell.

Genom de två nämnda lagarna regleras således det enligt 10 kap. 9 § första stycket 2 RF delegeringsbara området i fråga om insättande av väpnad styrka utomlands. I det föregående (kapitel 4) har framhållits att det förekommer att enheter ur Försvarsmakten sänds utomlands för att delta i annat internationellt samarbete än som avses i de nu beskrivna lagarna. Sådant utsändande har då skett efter beslut av regeringen men utan riksdagens hörande. Detta kan ske om enheterna inte bedöms vara väpnade styrkor i regeringsformens mening.

Regeringens handläggning av ärendet om fältsjukhuset i Somalia (se avsnitt 4.2) granskades av konstitutionsutskottet (KU). Inför granskningen upprättades en PM inom Försvarsdepartementet. PM:n finns intagen som bilaga till utskottets betänkande (bet.

1990/91:KU30 bil A 17.3). I PM:n uttalas: "Om den personal som sänds utomlands inte är beväpnad, blir RF 10:9 inte tillämplig. Bestämmelsen i regeringsformen har vidare uppfattats så att personalen kan vara utrustad med vapen för självförsvar utan att den skall betraktas som 'väpnad styrka'. I överensstämmelse med detta synsätt har regeringen beslutat om det svenska fältsjukhusets sändande till Saudiarabien utan att höra riksdagen." Utskottets granskning gav inte anledning till något särskilt uttalande. Regeringen hade dock i enlighet med 10 kap. 6 § RF överlagt med utrikesnämnden innan beslutet fattades om det svenska deltagandet.

Av 10 kap. 6 § första meningen RF framgår att regeringen skall fortlöpande hålla utrikesnämnden underrättad om utrikespolitiska förhållanden som kan få betydelse för riket och överlägga med nämnden om dessa så ofta det erfordras. Med utrikespolitiska förhållanden avses inte endast utrikespolitiken i snäv mening utan även de utrikespolitiska sidorna av försvars- och handelspolitiken. I 10 kap. 6 § andra meningen RF uttalas att i alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med utrikesnämnden, om det kan ske. Beträffande utrikesärenden av större vikt föreligger således i princip ett obligatorium för regeringen att överlägga med utrikesnämnden, innan beslut fattas.

Även inför regeringens beslut att sända en flottstyrka till Estland för minröjning (se avsnitt 4.5) upprättades en PM inom departementet (Fo94/1885/SI). Av PM:n framgår att styrkan bestod av minröjningsfartyg bestyckade med luftvärnskanoner. Vidare anges: "I motiven till lagen (1992:1153) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands uttalas beträffande lagens 3 § (prop. 1992/93:77 s. 8) att 'Av konstitutionellt intresse är endast antalet personer som vid varje given tidpunkt satts in för att tjänstgöra utomlands i väpnad

tjänst. Det saknas därför anledning att i lag begränsa möjligheterna att därutöver anställa personal för annan verksamhet än väpnad tjänst.' minröjningsfartygen skall inte delta utomlands i väpnad tjänst. Bestyckningen är endast avsedd för självförsvar i en krigssituation. Motsvarande bestyckning finns på örlogsfartyg som efter beslut av regeringen deltar i örlogsbesök utomlands. Mot bakgrund härav bör fartygen i förevarande fall inte utgöra en sådan väpnad styrka som avses i 10 kap. 9 § RF. Det svenska deltagandet skulle således kunna ske utan hörande av riksdagen. Deltagandet kan däremot inte jämföras med ett örlogsbesök, vilket kan beslutas enligt lagen (1974:613) om handläggning av vissa regeringsärenden."

7.2 Utländska militära förband i Sverige

7.2.1 Allmänt

Regler om en utländsk väpnad styrkas tillträde till svenskt territorium finns i olika författningar, nämligen tillträdesförfordningen (1992:118), förordningen (1982:756) om Försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m. (IKFN-förordningen) och förordningen (1994:528) om utländska besök vid Försvarsmakten och Försvarets materielverk. Allmänna bestämmelser om utlänningars inresa, utresa och vistelse i Sverige finns i utlänningslagen (1989:529) (se vidare avsnitt 8.5) I lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. finns regler som begränsar utlänningars rätt att

uppehålla sig inom s.k. militära skyddsområden (se vidare avsnitt 8.12).

7.2.2 Tillträdesförordningen

Enligt huvudregeln i 4 § tillträdesförordningen krävs tillstånd för tillträde till svenskt territorium av utländska statsfartyg, utländska statsluftfartyg och utländska militära fordon. Utländska statsfartyg har dock i enlighet med bestämmelserna i förordningens 3 § för genomfart tillträde till svenskt territorialhav utan tillstånd. Utgångspunkten är att regeringen avgör om tillstånd skall meddelas (6 §). Tillståndet skall i sådant fall utverkas på diplomatisk väg. I vissa fall enligt 5 § har dock Försvarsmakten rätt att meddela tillståndet. Det gäller bl.a. utländska militära fordon på begäran av Generaltullstyrelsen (5 § första stycket 4). Försvarsmakten får även på begäran av en kommun eller en statlig myndighet som svarar för räddningstjänst meddela utländska statsfartyg, statsluftfartyg och militära fordon tillstånd för tillträde till svenskt territorium vid räddningsinsatser eller vid övning av sådana insatser (5 § andra stycket).

Inom svenskt territorium får ett utländskt statsfartyg eller statsluftfartyg endast med regeringens tillstånd bedriva skjutövningar eller andra övningar än sådana som avses i 5 § andra stycket, om inte övningarna i sin helhet kan genomföras inom fartyget eller luftfartyget (10 §). Detta innebär att utländska militära fordon som befinner sig i Sverige efter tillstånd av Försvarsmakten också får användas vid övning här utan tillstånd av regeringen. Om besättningen från ett utländskt statsfartyg eller statsluftfartyg, som befinner sig på svenskt territorium, lämnar

fartyget eller luftfartyget får besättningen inte utan regeringens tillstånd bära annat än blankt vapen som hör till uniformsdräkten (11 §).

Utöver de nu redovisade bestämmelserna finns i tillträdesförordningen även särskilda stadganden för krigförande staters statsfartyg och statsluftfartyg.

7.2.3 IKFN-förordningen

I IKFN-förordningen finns regler för den situationen att ett utländskt statsfartyg, statsluftfartyg eller militärt fordon befinner sig på svenskt territorium utan att bestämmelserna i tillträdesförordningen har iakttagits. I sådana fall har Försvarsmakten till uppgift att upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium (3 § 1).

Enligt 11 § får inte utländsk militär personal bära uniform inom Sveriges landområden utan tillstånd av Försvarsmakten. Om ett utländskt militärt fordon påträffas inom svenskt territorium utan att ha rätt att var där, skall det hållas kvar. Om personal som medföljer fordonet saknar rätt att inresa till eller vistas i riket, skall personalen omhändertas och avväpnas. Förhållandet skall anmälas till närmaste polismyndighet.

I förordningen finns vidare bestämmelser om ingripanden mot fartyg och luftfartyg samt mot krigförande staters fartyg och luftfartyg.

7.2.4 Förordningen om utländska besök vid Försvarsmakten och Försvarets materielverk

Enligt 1 § förordningen om utländska besök vid Försvarsmakten och Försvarets materielverk skall Försvarsmakten ha Försvarsdepartementets tillstånd innan myndigheten anordnar besök av en utlänning vid vissa staber och förband. Tillstånd krävs också, om utlänningen skall tjänstgöra i en befattning vid en svensk militär enhet. Tillstånd behövs dock inte, om besöket är föranlett av att utlänningen exempelvis skall förbereda, delta i eller följa upp verksamhet inom ramen för överenskommelser mellan Sverige och andra stater om samarbete inom försvarets område.

7.2.5 Utbildning inför den nordiska FN-bataljonen i f.d. Jugoslavien

I avsnitt 4.2 har nämnts att Sverige och Danmark har samövat på varandras territorier inför uppsättandet av de nordiska bataljerna i Bosnien-Hercegovina. Den svenska regeringen har då, i beslut ställt till Försvarsmakten och till Danmarks ambassad i Stockholm, lämnat de danska militära styrkorna följande tillstånd (Fö dnr 94/1686/SI):

- tillträde till svenskt territorium vid övningsområdena för stridsvagnar och pansarskyttefordon samt rätt till transport till och från dessa områden,
- rätt till genomförande av skarpskjutning,
- rätt till in- och utförsel av materiel och erforderlig ammunition,

- tillträde till svenskt territorium för förbandens personal inklusive personlig utrustning och vapen,
- medgivande att bära uniform samt
- rätt till flygning i svenskt luftrum och skjutning med skarp flygammunition i enlighet med föreskrifter utfärdade av Försvarsmakten.

Beträffande tillträdet till svenskt luftrum har erinrats om att tillstånd erfordras utverkat på diplomatisk väg.

8 Förslag till internationella överenskommelser och ändringar i svensk rätt

8.1 Inledning

8.1.1 Statusavtal

Av den tidigare framställningen framgår att vid olika former av internationellt försvarssamarbete aktualiseras frågor om rättslig status för personal, in- och utförsel av materiel m.m. Dessa frågor regleras ofta i avtal mellan länderna. Avtalen kan exempelvis innebära en uppdelning mellan länderna av den straffrättsliga jurisdiktionen eller av det skadeståndsrättsliga ansvaret för inträffade skador. En sådan uppdelning kan emellertid komma i konflikt med lagstiftningen i de inblandade länderna. Denna problematik har för svenskt vidkommande berörts i några avseenden i kapitel 6. Det kan således bli nödvändigt att vidta ändringar i den nationella rätten för att ett land skall kunna leva upp till sina åtaganden enligt sådana internationella avtal. I den följande framställningen kommer vi att peka på områden där det

finns behov av att i avtal reglera de rättsliga frågorna mellan de berörda länderna. Vi lämnar även förslag till ändringar i svensk rätt.

Inom Nato finns en omfattande och lång erfarenhet av den rättsliga regleringen inför olika slags övningar inom ramen för samarbetet mellan länderna. I avsnitt 4.4.6 beskrivs det generella statusavtal (SOFA) som gällt mellan Nato-staterna sedan 1950-talet utan ändringar eller tillägg. Inför varje Nato-övning upprättas också särskilda samförståndsavtal ("Memorandum of Understanding", MoU) mellan värdlandet för övningen och Nato-högkvarteret om olika praktiska arrangemang m.m. för genomförandet av övningen. I samförståndsavtalet erinras om att Nato:s SOFA gäller mellan länderna.

8.1.2 Partnerskap för fred

Inom samarbetet för Partnerskap för fred har Nato tagit initiativ till seminarier om planering inför och genomförandet av olika övningar. Utgångspunkten för dessa seminarier är den planeringsprocess som tillämpas inom Nato. Denna process pågår under en period om ett till tre år beroende på övningens omfattning och svårighetsgrad. Processen består bl.a. av att länderna deltar i olika planeringskonferenser där bestämmelser inför övningen avhandlas. Redan vid någon av de inledande konferenserna är det avsett att de rättsliga frågorna skall diskuteras. Det har framhållits att det är viktigt att sådana frågor tas upp tidigt för att övningen skall kunna genomföras på ett smidigt och effektivt sätt.

Ett av seminarierna inom Partnerskap för fred avhandlar särskilt de rättsliga aspekterna beträffande fredsbevarande verksamhet och

övning inför sådan verksamhet. I det underlag för seminariet som vi tagit del av, lämnas förslag till reglering av straffrättslig jurisdiktion, skadestånd, införsel av vapen, tull, visering och beskattning. Vi återkommer i det följande till dessa förslag.

Av underlaget framgår vidare att fyra alternativa lösningar av den rättsliga regleringen föreslås:

1. partnerskapsstaterna ingår ett generellt statusavtal efter förebild från Nato:s SOFA,
2. inför varje övning träffas ett specifikt statusavtal,
3. värdlandet utfärdar en ensidig deklaration av den typ som Danmark och Holland utfärdade inför övningarna under hösten 1994 (se avsnitt 4.4) eller
4. nu gällande situation bibehålls.

8.1.3 Konstitutionell nivå

Som framhållits i avsnitt 5.2 ankommer det på regeringen att ingå internationella överenskommelser. Sådana överenskommelser skall även i vissa fall godkännas av riksdagen. Detta gäller främst om överenskommelsen förutsätter att lag ändras eller upphävs eller att ny lag stiftas. Riksdagens godkännade fordras emellertid också, om överenskommelsen i övrigt gäller ämne i vilket riksdagen skall besluta eller om överenskommelsen är av större vikt.

Av redogörelsen i de följande avsnitten framgår att ett internationellt statusavtal med innehåll efter förebild från Nato:s SOFA i vissa avseenden kommer att kräva ändringar i svensk rätt. Vi lämnar också förslag till sådana lagändringar som bedöms erforderliga för att Sverige skall kunna uppfylla ett avtal med andra länder om de rättsliga frågorna inom bl.a. Partnerskap för fred. Vi

förordar således att Sverige verkar för att ett generellt statusavtal ingås mellan staterna inom Partnerskap för fred enligt alternativ 1 ovan. Riksdagens godkännande av ett sådant avtal är erforderligt. En lösning enligt alternativ 2 är i de flesta fall av praktiska skäl inte är möjlig att genomföra, eftersom även ett sådant avtal kräver riksdagens godkännande. Detta gäller i varje fall om det är avsett att överenskommelsen skall innehålla regler om straffrättslig immunitet och särlösningar om skadeståndsansvar. Den enklaste och snabbaste lösningen är naturligtvis alternativ 3. Den skiljer sig från alternativ 4 endast på så sätt att innehållet i den mottagande statens rättssystem klarläggs för övriga deltagande länder.

Så som redovisats i avsnitt 5.2 kan regeringen i vissa fall uppdra åt en förvaltningsmyndighet att ingå en internationell överenskommelse. Så har exempelvis skett beträffande regleringen av förhållandena för den nordiska kontingenten i Bosnien-Hercegovina (se avsnitt 4.2). En sådan delegering kan emellertid inte ske beträffande ett generellt statusavtal eller en specifik överenskommelse som reglerar de rättsliga förhållandena mellan länderna inom Partnerskap för fred, eftersom överenskommelsen vanligen kräver ändring av svensk lag eller avser ämnen i vilka riksdagen skall besluta.

Vi föreslår att ett kommande statusavtal el. dyl. inom ramen för bl.a. Partnerskap för fred ingås av regeringen sedan riksdagen har godkänt överenskommelsen i samband med beslut om de nödvändiga lagändringarna. Det finns emellertid inget som hindrar att riksdagen beslutar om de föreslagna lagändringarna redan innan ett sådant internationellt avtal är färdigförhandlat. Kravet på riksdagens godkännande av avtalet kvarstår dock (jfr kapitel 5). Fördelen med detta förfarande skulle vara att tiden för riksdagsbe-

handlingen blev kortare. Dessutom torde det redan i dagsläget finnas behov av att vidta den föreslagna ändringen i vapenlagen (se avsnitt 8.4). För det fall att det i Sverige blir aktuellt med internationell utbildning för fredsbevarande verksamhet innan ett sådant statusavtal har ingåtts, lämnar vi i bilaga 5 ett exempel på en deklaration enligt alternativ 3.

Frågeställningar inför det kommande förhandlingsarbetet behandlas i avsnitt 8.18.

8.2 Straffrättslig jurisdiktion

8.2.1 Internationell överenskommelse

Vid internationellt samarbete är utgångspunkten oftast att värdnationen vill behålla rätten att inskrida mot brott som är begångna inom dess territorium. För den besökande nationen kan utgångspunkten vara den motsatta. Den staten kan önska behålla den straffrättsliga jurisdiktionen över sina medborgare varhelst de befinner sig. Dessa ståndpunkter kan således få till följd att båda länderna vill lagföra gärningsmannen för ett och samma brott. För det fall att ett brott är straffbart i endast ett av länderna kan detta land tillerkännas jurisdiktionsrätt i ett statusavtal mellan länderna. Beträffande den andra situationen, att gärningen är straffbar i båda länderna, föreslås i det ovan nämnda seminariematerialet att den sändande staten behåller den straffrättsliga jurisdiktionen över sin personal för brott som begåtts under utövning av tjänsten. Denna lösning har valts i Nato:s SOFA (art. 7). Enligt den danska

deklarationen inför Carbon Cap 1994 avstod Danmark från att göra gällande sin militära straffrättsliga jurisdiktion i förhållande till besökande polsk personal. I FN-sammanhang är förhållandet detsamma. Världlandet har där ingen straffrättslig jurisdiktion över den militära FN-personalen. Rätten att lagföra en FN-soldat tillkommer endast dennes hemland (se avsnitt 4.1). Begränsningen beträffande världlandets straffrättsliga jurisdiktion omfattar således i FN-sammanhang även gärningar begångna under fritiden.

Vårt förslag till rättslig reglering av frågan om straffrättslig jurisdiktion blir mot bakgrund av de redovisade lösningarna att i de fall båda länderna har jurisdiktion enligt sin nationella lagstiftning, skall den sändande staten ha sådan jurisdiktion beträffande brott som begåtts av dess personal under utövningen av tjänst. Beträffande innebörden av förutsättningen att gärningen skall vara begången under utövningen av tjänst hänvisas till avsnitt 6.2. Det finns enligt vår mening inte anledning att undanta gärningar begångna under exempelvis fritiden från världlandets jurisdiktion. De brott som kan begås av personalen ur ett utländskt förband på tillfälligt besök här i landet kommer med den nu föreslagna regleringen i de flesta fall att omfattas av den svenska jurisdiktionen. Detta torde gälla för t.ex. vålds- och förmögenhetsbrotten. Misshandel och stöld är brott som endast undantagsvis kan antas vara begångna under utövningen av tjänst.

För svenskt vidkommande bör det i allmänhet inte bli några problem med verkställigheten då svensk jurisdiktion föreligger, eftersom gällande regler om häktning och anhållande medger sådant frihetsberövande beträffande de gärningsmän som kan vara aktuella i de förevarande situationerna. Enligt 24 kap. 2 § 2 rättegångsbalken kan nämligen den som på sannolika skäl är

misstänkt för brott häktas oberoende av brottets beskaffenhet, om han saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff. Även den som endast är skäligen misstänkt för brott får häktas i denna situation om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet (24 kap. 3 § rättegångsbalken). Häktning förekommer dock endast i undantagsfall beträffande brott som leder till en inte frihetsberövande påföljd (den s.k. proportionalitetsprincipen). Denna "olägenhet" beträffande svensk straffrättslig jurisdiktion är dock inte av sådan betydelse att den för svenskt vidkommande utgör skäl att avstå från jurisdiktionen avseende brott begångna av utländsk militär personal under annan tid än under utövningen av tjänst. Angående överförande av lagföring mellan olika länder hänvisas till framställningen i avsnitt 6.2.

Beträffande förslag till formuleringar m.m. hänvisar vi bl.a. till artikel 7.3 i Nato:s SOFA.

Den danska deklARATIONEN inför Carbon Cap 1994 innehöll bl.a. bestämmelser om samarbete vid förundersökning, om rättskraft samt om rättssäkerhet under straffprocessen. Dessa bestämmelser återfinns även i Nato:s SOFA under artikel 7.5, 7.6, 7.8 och 7.9. Enligt vår mening bör sådana klausuler även finnas i ett kommande statusavtal där Sverige är en av parterna. Sverige har ett intresse av att svensk personal utomlands blir underkastad samma slags regler i en process som här i landet. Polis- och åklagarmyndigheter i de inblandade länderna bör få klara direktiv beträffande exempelvis omhändertagande av utländsk militär personal.

8.2.2 Svensk rätt

Av redogörelsen i avsnitt 6.2 framgår att svensk straffrätt stadgar domsrätt beträffande alla gärningar begångna i Sverige. Ett statusavtal med nu föreslaget innehåll kommer således i konflikt med svensk rätt. Visserligen finns bestämmelserna 2 kap. 5 och 7 a §§ brottsbalken om att åtal för brott i vissa fall inte får väckas utan bemyndigande av regeringen. Dessa bestämmelser utesluter emellertid inte att den misstänkte blir föremål för bl.a. förundersökning enligt reglerna i rättegångsbalken. Undantag från den svenska straffrättsliga jurisdiktionen i enlighet med det föreslagna statusavtalet kan endast erhållas genom att regler om immunitet införs i lagstiftningen. Detta framgår av att frågor om straffrättslig immunitet hör till det obligatoriska lagområdet enligt 8 kap. 3 § regeringsformen. Regeringen kan inte bemyndigas att meddela föreskrifter i ämnet enligt exempelvis 8 kap. 7 § regeringsformen. De föreslagna immunitetsreglerna införs lämpligen genom ett tillägg i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall (jfr avsnitt 6.3).

Åtaganden i internationella avtal om samarbete under förundersökning kan i de flesta fall uppfyllas genom befintliga regler i svensk rätt. Bestämmelser om detta finns bl.a. i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott, i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet, i lagen (1957:668) om utlämning för brott samt i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. Tillämpningen av dessa regler förutsätter emellertid i många fall att aktuella konventioner eller internationella avtal tillträtts av de inblandade länderna. För att en

heltäckande lösning inom ramen för bl.a. Partnerskap för fred skall nås kan det därför bli nödvändigt med en särskild reglering av denna fråga. Vi avstår emellertid från att lämna förslag till en sådan författningsreglering eftersom detta skulle kräva en genomgång av befintliga konventioner i ämnet. Utredningens tidsram medger inte detta.

Däremot behövs det, enligt vår bedömning, inte några ytterligare bestämmelser beträffande eventuella klausuler om rättskraft och rättssäkerhet. Frågan om rättskraft blir naturligtvis aktuell även för bl.a. svenska medborgare som blivit dömda utomlands med hänvisning till bestämmelserna i statusavtalet. Av redogörelsen i avsnitt 6.2 framgår emellertid att regeringen redan enligt nu gällande regler förfogar över åtalsfrågan i en sådan situation (2 kap. 5 a § tredje stycket BrB). Detta torde således uppfylla ett åtagande från Sverige i enlighet med artikel 7.8 i Nato:s SOFA. Rättssäkerhetsreglerna enligt artikel 7.9 i Nato:s SOFA torde vara tillgodosedda genom befintliga straffprocessuella bestämmelser i rättegångsbalken. Någon ytterligare lagstiftning blir således inte aktuell om en sådan klausul tas med i ett statusavtal med Sverige som part.

Vi återkommer i författningskommentaren (kapitel 11) ytterligare till de föreslagna lösningarna.

8.3 Skadestånd

8.3.1 Internationell överenskommelse

Utanför kontraktsförhållanden kan skadestandsfrågor i samband med försvarsövningar mellan flera länder delas upp i två huvudgrupper: ersättning för skador under övning, dvs. under utövning av tjänst och ersättning för skador under annan tid. Inom dessa huvudgrupper kan en indelning göras i fall där den skadelidande är en annan samarbetande stat och fall där den skadelidande är en utomstående, dvs. s.k. tredjemansskador. I de internationella överenskommelser (inklusive den nämnda danska deklarationen) som vi har studerat är skyldigheten att utge skadestånd på detta sätt mer eller mindre utförligt behandlad. Nato:s SOFA innehåller de mest detaljerade bestämmelserna.

Skador hos annan samarbetande stat under övning

Staterna avstår regelmässigt från anspråk mot varandra för skador som uppstått hos personalen eller på egendom under övning. I det ovan nämnda seminariematerialet, framtaget inom Partnerskap för fred, rekommenderas denna lösning. Lösningen förekommer bl.a. i Nato:s SOFA artikel 8.1 och 8.4, i MoU om skapandet av en baltisk bataljon för fredsbevarande verksamhet (art. 9) samt i konventionen om bistånd i händelse av en kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen (prop. 1990/91:180 s. 47; se även avsnitt 4.7). Vi ser inte någon

anledning att föreslå en annan reglering. Beträffande val av formuleringar är art. 8 i Nato:s SOFA den mest heltäckande. Där regleras även ersättningar för bärgning till sjöss. För undvikande av onödiga tvister mellan staterna förslår vi inget undantag för skador som orsakats uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, dvs. att den skadelidande staten skulle kunna kräva ersättning av en annan stat om personalen där orsakat skadan uppsåtligt eller av grov oaktsamhet. Det är rimligt att vardera staten får stå sin kostnad för övningar i förevarande sammanhang. Förhållandena blir ju desamma för samtliga berörda stater.

Skador hos tredje man under övning

Ersättning för tredjemansskador som uppstått under övning regleras enligt avtalen i första hand av den mottagande staten. Denna lösning är naturlig eftersom en främmande stat inte är skyldig att svara i en process inom den mottagande statens territorium. Avtalen innehåller vidare regler för de regresskrav som kan uppstå mellan staterna med anledning av ersättningar för dessa skador. Beträffande innehållet i denna del avseende Nato:s SOFA och MoU om den baltiska bataljonen hänvisas till framställningen i avsnitt 4.4.6 respektive 4.5.2 Inom Partnerskap för fred rekommenderas någon form av uppdelning av ansvaret mellan länderna. Enligt vår mening är en rimlig utgångspunkt att den sändande statens ansvar för skador hos tredje man under övning begränsas i viss utsträckning i förhållande till den mottagande staten. En sådan begränsning kan nämligen betraktas som en i förväg uppgjord reglering av frågan om eventuellt medansvar hos den mottagande staten för skadan.

Skador hos tredje man utanför tjänsteutövning

Beträffande tredjemansskador orsakade av den främmande truppen utanför tjänsten är det vanligt att den mottagande staten tar på sig att reglera sådana skador i förhållande till den skadelidande. Denne får då ersättningen *ex gratia* av den mottagande staten eftersom det inte finns någon rättslig grund för utgivande av sådan ersättning. Denna lösning förekommer i Nato:s SOFA art. 8.6 samt i den ovan nämnda biståndskonventionen art. 10. Enligt MoU beträffande den baltiska bataljonen skall däremot den sändande staten avgöra om *ex gratia* - ersättningen skall utbetalas.

Enligt vår bedömning är det rimligt att den mottagande staten i viss utsträckning svarar för skador i förhållande till de som är bosatta inom dess territorium. Det kan vara onödigt svårt för den skadelidande att behöva väcka talan i den sändande statens domstolar för skador inom den mottagande statens territorium. Vi rekommenderar emellertid inte till fullo lösningen enligt art. 8.6 i Nato:s SOFA, eftersom där skall själva utbetalningen göras av den sändande staten. Som vi konstaterat i avsnitt 4.4.6 tillämpas inte heller alltid regeln på detta sätt mellan Nato-staterna. Den mottagande statens ansvar för skador bör dock begränsas till sådana skador som har något samband med övningen. Den mottagande staten bör inte vara ersättningsskyldig gentemot en tredje man för skador som en främmande soldat orsakar under exempelvis rymning. I ett sådant fall får den skadelidande vara hänvisad till allmänna regler.

Skador hos annan samarbetande stat utanför tjänsteutövning

Skador som drabbar den främmande truppen på grund av annat handlande än under tjänsteutövning av den mottagande statens styrkor regleras vanligen inte i de internationella avtalen. I den tidigare nämnda danska deklarationen fastställdes dock att sådana skador skulle handläggas i enlighet med dansk lag. Den typ av skador som det här kan vara fråga om är skador som orsakas av tredje man i den mottagande staten eller skador som orsakas av personalen i den mottagande statens styrkor under fritid eller under en övning utan att tjänsteutövning föreligger. Gemensamt för dessa fall är att skadevållaren har någon form av anknytning till den mottagande staten. Den skadelidande, oavsett om det är den främmande styrkan som sådan eller en i denna styrka ingående soldat, har då möjlighet att i den mottagande statens domstolar begära ersättning av skadevållaren. Vi bedömer emellertid att detta förfarande i här aktuella sammanhang medför sådana olägenheter för den skadelidande att det finns skäl för en särskild reglering i ett internationellt statusavtal. Det främsta skälet är att den främmande styrkan befinner sig i värdlandet under relativt kort tid.

Den närmast till hands liggande lösningen är att den mottagande staten åtar sig att svara för sådana skador i förhållande till den sändande staten, dvs. en slags ansvarsförsäkring. Den mottagande staten får därefter överta anspråket mot skadevållaren i form av ett regressanspråk. Ett sådant anspråk bör dock ha stöd i lag.

8.3.2 Svensk rätt

En internationell överenskommelse som innebär att Sverige i

samband med försvarssamarbete med andra länder avstår från att kräva ersättning av en annan stat för skador på statens egendom under tjänsteutövning, kräver ingen ändring i svensk rätt. Däremot behövs en rättslig grund för det fall att en skadelidande tredje man skall rikta ett ersättningsanspråk mot den svenska staten för skador orsakade av den sändande staten. I enlighet med vårt förslag till avtalsreglering av frågan skall denna möjlighet inte vara begränsad till fall där skadan uppkommit under utövningen av tjänst hos den främmande truppen. Eftersom ifrågavarande tredjemansskador för svenskt vidkommande endast kan uppkomma då utländsk trupp befinner sig på svenskt territorium för övning av fredsbevarande verksamhet inom ramen för FN eller Partnerskap för fred, föreslår vi att de nödvändiga ändringarna tas in i lagen om utbildning för fredsbevarande verksamhet. I den lagen kan även regleras svenska statens ansvar att ersätta skador som uppkommit hos den främmande truppen av annan orsak än övningsverksamheten. En bestämmelse som ger staten regressrätt mot skadevällaren bör då också infogas i den lagen.

Vi återkommer i författningskommentaren (kapitel 11) till den föreslagna lagtexten.

8.4 In- och utförsel av materiel m.m.

8.4.1 Internationell överenskommelse

Vid internationellt fredsfrämjande samarbete är utgångspunkten att de varor och den utrustning som behövs för samarbetet fritt

skall kunna föras mellan länderna. Transporter skall kunna äga rum utan att exempelvis tullförfaranden behöver iakttas. Den materiel som förs över gränserna i dessa sammanhang är huvudsakligen vapen och annan krigsmateriel samt den utrustning i övrigt som truppen behöver för utbildningen. Det är således inte fråga om varor för omsättning.

Inom Partnerskap för fred (se avsnitt 8.1) föreslås att värdnationen skall tillåta den främmande staten att helt fritt införa all den utrustning som behövs för övningen. Det görs således ingen åtskillnad på vapen, krigsmateriel och övrig utrustning. Detta är också regleringen enligt Nato:s SOFA (art. 11), FN:s modellavtal för SOFA (p. 15) samt MoU om den baltiska bataljonen (p. 15). I den danska deklARATIONEN inför Carbon Cap 1994 (se avsnitt 4.4) gjordes dock undantag för vapen och ammunition. Sådan utrustning fick den polska styrkan över huvud taget inte föra in i Danmark.

Ur främst praktisk synvinkel bör inte främmande staters styrkor, som skall delta i utbildning för fredsbevarande verksamhet, omfattas av normala tullförfaranden vid gränspassager. Ett internationellt statusavtal bör således innehålla bestämmelser om undantag beträffande den utrustning som medförs. Undantag från det gängse tullförfarandet bör även göras för viss personlig utrustning.

Utbildningen i fråga blir rimligen mer ändamålsenlig om den främmande styrkan även får föra in vapen och annan krigsmateriel som behövs för utbildningen. Under övningen Cooperative Spirit 94 i Holland förekom således i viss utsträckning att de deltagande styrkorna använde varandras vapen. Vi föreslår därför att även bestämmelser om fri in- och utförsel av vapen och annan krigsmateriel får ingå i ett kommande statusavtal.

När styrkor från ett land skall bege sig till ett annat land för bl.a. utbildning i fredsbevarande verksamhet kan det bli nödvändigt att passera ett tredje lands territorium, s.k. transitering. Mot bakgrund av vårt förslag att det mellan partnerskapsstaterna bör träffas ett generellt statusavtal, föreslår vi att det i ett sådant avtal tas in en klausul av den lydelse som finns i Nato:s SOFA beträffande frågan om transitering. Vid tillämpningen av tullbestämmelserna skall då den tredje staten betraktas som s.k. mottagande stat (art. 11). Om ett sådant generellt avtal inte kan träffas bör avtal träffas med de länder genom vilka transitering skall ske, om att undantag skall göras från gängse tullrutiner etc.

8.4.2 Svensk rätt

I avsnitt 6.5 beskrivs de rättsliga utgångspunkterna beträffande in- och utförsel av materiel m.m. Inom EG förekommer i princip inget tullförfarande vid gränspassagerna. Vid införsel från tredje land finns utrymme för hel tullfrihet vid temporär import. Detta förfarande torde vara tillämpligt beträffande den aktuella materielen i samband med internationell utbildning för fredsbevarande verksamhet. Bestämmelserna i lagen om tullfrihet m.m. tillämpas inte.

Av tullkodexen framgår att beslut om temporär import fattas av tullmyndigheten. Förfarandet anges i tillämpningskodexen. I tullagen anges att med tullmyndighet avses Generaltullstyrelsen. Sådana beslut av Generaltullstyrelsen kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (107 § tullagen). Härav framgår att det inte finns något utrymme för regeringen att besluta i dessa frågor i samband med internationell utbildning i Sverige i fredsbevarande

verksamhet. Vi föreslår emellertid inte någon ändring i gällande lag för att ge regeringen denna beslutanderätt. Det torde inte innebära någon olägenhet i förevarande sammanhang att beslut i tullfrågorna fattas av en annan myndighet än regeringen. Förfarandet med beslut av tullmyndigheten tillämpas redan i dagsläget av de stater inom EG som även är medlemmar av Nato. Detta har framkommit genom de kontakter som vi haft med Försvarsministeriet i Danmark (se avsnitt 4.4). Vi utgår därför även från att förfarandet med befrielse från importtullar vid temporär import i nu aktuella sammanhang är i överensstämmelse med EG:s rättsregler. Regeringen kan således ingå ett internationellt statusavtal med nu föreslaget innehåll och utgå från att Generaltullstyrelsen beslutar i enlighet härmed. Härvid förutsätts naturligtvis att formalia iakttas.

Beträffande införsel av sådan utrustning som är att betrakta som vapen enligt vapenlagens definition fordras som tidigare konstaterats (se avsnitt 6.5) tillstånd från polismyndigheten. Detta är fastställt i vapenlagen. Inte heller på detta område torde därför regeringen kunna medge undantag från tillståndskravet. Här föreslår vi emellertid en författningsändring eftersom tillståndsfrågan i förevarande internationella sammanhang bör handläggas hos en myndighet i respektive land. Regeringen bör få möjlighet att meddela tillstånd till införsel av vapen i samband med exempelvis tillträdesbeslutet (jfr avsnitt 7.2). Vårt förslag till författningsändring innebär dock att regeringen bemyndigas att generellt föreskriva undantag från vapenlagens tillämpning i samband med internationell utbildning för fredsbevarande verksamhet. Härigenom undviks de oklarheter som kan uppstå om vissa regler i vapenlagen skall tillämpas när främmande staters militära

styrkor besöker Sverige (se vidare författningskommentaren). Bemyndigandet för regeringen är i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 7 § regeringsformen.

Utförsel av vapen från Sverige får i och för sig ske utan tillstånd men utförselförbud gäller för sådana vapen som också är krigsmateriel (se avsnitt 6.5). Vad som avses med krigsmateriel framgår av förordningen om krigsmateriel. Detta betyder i förevarande sammanhang att de vapen som den främmande styrkan medför till Sverige regelmässigt är att betrakta som krigsmateriel. Regeringen har emellertid möjlighet att besluta om undantag från utförselförbudet. Beträffande denna fråga fordras således ingen författningsändring för att Sverige skall kunna uppfylla ett åtagande om fri utförsel av sådan materiel i ett statusavtal med andra länder. Regeringen meddelar lämpligen utförseltillståndet i samband med tillträdesbeslutet.

8.5 Gränspassage m.m. för personal

8.5.1 Internationell överenskommelse

I föregående avsnitt har konstaterats att det är önskvärt om den utrustning som skall användas vid bl.a. internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet fritt kan föras mellan de inblandade länderna. Detta önskemål gäller även beträffande den personal som ingår i de styrkor etc. som skall förflytta sig mellan länderna. I enlighet härmed föreslås inom Partnerskap för fred att för truppen skall endast militära id-handlingar samt en reseorder erfordras för

gränspassagen. Truppen skall således inte behöva medföra pass och inte heller i förekommande fall visum när inresa sker till värdnationen. Inom Nato gäller denna ordning enligt överenskommelsen i SOFA (art. 3). Där slås dessutom fast att den främmande truppen inte behöver uppehållstillstånd etc. för det fall att detta föreskrivs i den mottagande statens lagstiftning. Förhållandena är desamma enligt FN:s modellavtal (p. 32-34). Enligt den danska deklarationen inför Carbon Cap 1994 fordrades emellertid att den polska personalen medförde pass - utöver reseorder - vid inresan till Danmark. Enligt MoU om den baltiska bataljonen görs inga undantag från kraven på pass och visum för den nordiska personalen när denna befinner i en baltisk stat (p. 18).

Personalen i den främmande statens styrka bör normalt inte utsättas för gränskontroller i samband med utbildning i andra länder i fredsbevarande verksamhet. Krav på uppehållstillstånd, visum etc. bör inte heller förekomma. Bestämmelser härom bör således finnas i ett allmänt eller specifikt internationellt statusavtal. Däremot ifrågasätter vi det lämpliga i att även göra undantag från kravet att medföra pass. Ett sådant kan nämligen vara erforderligt som identifikationshandling då en utländsk medborgare önskar komma i åtnjutande av förmåner i värdnationen, exempelvis sjukvård (se avsnitt 6.8).

8.5.2 Svensk rätt

Allmänna bestämmelser om krav för utlänningars vistelse i Sverige finns i 1 kap. utlänningslagen (1989:529). Kraven avser pass (2 §), visum (3 §), uppehållstillstånd (4 §) och arbetstillstånd (5 §). I samtliga fall får regeringen föreskriva undantag från

kraven. Det erfordras således ingen ändring i utlänningslagen för att Sverige skall kunna uppfylla ett internationellt statusavtal med nu föreslaget innehåll. Vi föreslår inte heller några särskilda regler i utlänningsförordningen (1989:547). Det torde vara tillräckligt med ett beslut av regeringen då tillträdesfrågan avgörs.

Regler om kontroll- och tvångsåtgärder finns i 5 kap. utlänningslagen. Enligt 1 § skall en utlänning vid inresa eller utresa visa upp sitt pass för polismyndigheten, om inte annat följer av föreskrifter som regeringen har meddelat. I 2 § anges att en polisman i viss utsträckning har rätt att kroppsvisitera en utlänning i samband med inresa samt att då även undersöka dennes bagage etc. En utlänning som vistas i Sverige är skyldig att i vissa situationer på begäran av en polisman visa upp sitt pass eller andra handlingar som visar att han har rätt att uppehålla sig i Sverige (6 §). Dessa regler om olika kontrollåtgärder beträffande utlänningar i Sverige bör enligt vår bedömning inte bli aktuella att tillämpa i samband med internationell utbildning i Sverige i fredsbevarande verksamhet.

I 7 kap. 5 - 7 §§ utlänningsförordningen finns allmänna undantag från bestämmelserna om inresa och utresa för utländska besättningsmän på fartyg och luftfartyg. Besättningsmännen har vanligen rätt att besöka den ort där fartyget befinner sig utan att reglerna om pass, visering, uppehållstillstånd eller arbetstillstånd skall tillämpas. Dessa undantagsbestämmelser blir således tillämpliga om en övning inom Partnerskap för fred anordnas med deltagande från marin- och flygförband.

8.6 Beskattning

8.6.1 Internationell överenskommelse

Vid olika former av internationellt samarbete där personal förflyttar sig mellan länderna avtalas det vanligen om att beskattningen av lön o. dyl, som utbetalas av den sändande staten, skall ske i den staten. Detta är också regleringen enligt Nato:s SOFA (art. 10), FN:s mall för SOFA (p. 28-29) samt MoU om den baltiska bataljonen (p. 16). I det ovan nämnda seminariematerialet inom Partnerskap för fred föreslås motsvarande bestämmelser för de anslutna staterna. Av redogörelsen i avsnitt 6.6.2 framgår att huvudregeln enligt de allmänna dubbelbeskattningsavtalen mellan Sverige och andra länder är att beskattningen skall ske i hemlandet. Mot bakgrund härav föreslår vi inte heller någon annan lösning för de situationer som här är aktuella.

Beträffande omsättnings- och konsumtionsskatter är regleringen i internationella avtal den motsatta i förhållande till vad som gäller för inkomstskatt. Mervärdesskatt och punktskatt betalas vanligen i den mottagande staten. Detta framgår oftast av att avtalen inte innehåller några klausuler om undantag för den sändande statens personal eller styrkor att betala sådana skatter. I Nato:s avtal stadgas dock uttryckligen att den främmande personalen och styrkan inköper varor på samma villkor som de boende i den mottagande staten (art. 9). I FN-sammanhang gäller emellertid att den fredsbevarande styrkan är undantagen från att betala omsättningsskatter i värdlandet (p. 20). Denna bestämmelse får ses mot bakgrund av de övriga privilegier som gäller för en FN-styrka

på fredsbevarande uppdrag.

Enligt vår bedömning saknas det anledning att vid internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet undanta främmande staters styrkor från den skyldighet som finns att betala förekommande omsättnings- och konsumtionsskatter i värdlandet. De tid under vilken ländernas styrkor befinner sig inom varandras territorier är relativt kort. En överenskommelse som innebär undantag från denna skattskyldighet skulle innebära att ett administrativt system fick byggas upp för denna korta tid. Vi bedömer att detta är onödigt. Det är då mer ändamålsenligt att förbanden och dess soldater får betala exempelvis den mervärdesskatt som gäller i de olika länderna. I längden bör då den erlagda skatten jämnas ut sig mellan länderna.

Nato:s SOFA innehåller en bestämmelse om att mottagarlandet skall ordna så att drivmedel och oljor kan levereras skattefritt till den främmande statens tjänstefordon (art. 11). Mot bakgrund av våra nu redovisade bedömningar föreslår vi inte en sådan bestämmelse i ett kommande statusavtal inom exempelvis Partnerskap för fred. En alternativ och möjligen bättre lösning är att den främmande styrkan får tanka sina fordon etc. hos den mottagande statens motsvarande enheter utan ersättning till den staten. Drivmedelskostnaden blir därmed en övningskostnad för värdnationen. I Sverige har emellertid exempelvis Försvarsmakten möjlighet att återfå erlagd mervärdesskatt på drivmedel. I avsnitt 6.6 ovan konstateras att det även är avsett att försvaret i viss utsträckning skall kompenseras för punktbeskattningen av drivmedel. Ett tillhandahållande av drivmedel till en främmande styrka kan således i Sverige ske utan skattekostnad för den svenska styrkan.

Gränspassagen kan utlösa skatte- och avgiftsplikt (se avsnitt 6.5

och 6.6). De internationella avtalen behandlar vanligen dessa plikter i ett sammanhang och föreskriver undantag för den främmande styrkan att betala sådana skatter och avgifter (Nato:s SOFA art. 11 och MoU om den baltiska bataljonen p. 15). Även den danska deklarationen inför Carbon Cap 94 innehöll en klausul som medgav den polska styrkan att skatte- och avgiftsfritt till Danmark införa utrustning för övningen. Av de två föregående avsnitten framgår att det är önskvärt att den främmande styrkans gränspassage kan ske utan onödigt dröjsmål och därför utan iakttagande av normala tullförfaranden. Detta innebär att det även måste finnas undantag för den eventuella skyldighet som finns att erlagga skatter och avgifter med anledning av gränspassagen. Vi förslår därför att en sådan bestämmelse får ingå i ett kommande statusavtal.

8.6.2 Svensk rätt

Av redogörelsen i avsnitt 6.6 framgår att ett internationellt statusavtal, med det innehåll som föreslås ovan beträffande beskattningsfrågorna, inte fordrar någon ändring i svensk rätt. Förfarandet om skatte- och tullfrihet vid temporär import av icke-gemenskapsvaror måste dock iakttas.

Den speciella frågeställningen beträffande punktbeskattningen av det bränsle som finns i bl.a. lastbilars fordonstankar när gränspassage sker är f.n. föremål för riksdagsbehandling (se avsnitt 6.6). Den i propositionen (prop. 1994/95:213) föreslagna nya lydelsen av 4 kap. 1 § lagen om skatt på energi torde enligt sin ordalydelse inrymma även de situationer som är aktuella i förevarande utredning. Det skulle betyda att svensk rätt i detta avseende inte

hindrar det föreslagna avtalet. Av det bakomliggande EG-direktivet framgår emellertid att undantaget från punktbeskattningen beträffande bränsle som finns i fordonstankarna i första hand tar sikte på kommersiella motorfordon. Fordon som används i samband med fredsbevarande verksamhet kan inte sägas vara kommersiella. Härutöver finns i rådets direktiv 92/12/EEG den 25 februari 1992, om allmänna regler för punktskattepliktiga varor, och om innehav, flyttning och övervakning av sådana varor, en bestämmelse (art. 23) som i vissa fall undantar gränsöverskridande Nato-transporter från skatteplikten. Denna bestämmelse har således inte primärt varit motivet för ändringsförslaget i proposition 1994/95:213.

Vi gör följande bedömning i denna fråga. Bortsett från vad som gäller om EG-reglernas s.k. direkta effekt i medlemsstaterna finns det f.n. inte skäl att föreslå ytterligare ändringar 4 kap. 1 § lagen om skatt på energi för att Sverige skall kunna uppfylla ett åtagande i ett eventuellt kommande internationellt statusavtal om bl.a. skattebefrielse vid gränspassage i samband med utbildning i fredsbevarande verksamhet. För det fall att lydelsen av 4 kap. 1 § tredje stycket lagen om skatt på energi inte skulle anses var tillräcklig i detta sammanhang får regeringen dock återkomma till riksdagen med ytterligare förslag.

8.7 Sekretess

8.7.1 Internationell överenskommelse

I avsnitt 6.7 har konstaterats att det i internationella avtal

förekommer att parterna avtalar om sekretess i viss utsträckning. Den sekretess som vanligen avses är försvarssekretess och kommersiell sekretess. Vid fredsfrämjande samarbete mellan stater är det emellertid mindre vanligt med sekretessöverenskommelser. I de flesta länder finns redan nationella regler om sekretess i förhållande till andra stater. Inom Partnerskap för fred har emellertid Nato utarbetat en särskild säkerhets- och sekretessöverenskommelse avsedd att gälla i förhållande till de stater som inte är medlemmar av organisationen ("Security arrangements for partnership"). Samtidigt med beslutet om ett individuellt partnerskapsprogram godkände den svenska regeringen säkerhets- och sekretessöverenskommelsen med Nato. Detta gjordes i augusti 1994.

Bakgrunden till att Nato utarbetade en särskild överenskommelse om säkerhet och sekretess var att staterna utanför Nato bl.a. inte hade tillträde till lokalerna i Nato-högkvarteret. I överenskommelsen fick därför dessa stater göra vissa utfästelser beträffande säkerhets- och sekretessfrågorna. Överenskommelsen innebar bl.a. att Nato fick uppgifter beträffande de personer som skulle ha tillträde till lokalerna. Nato utfärdade därefter särskilda ID-handling för dessa personer. Enligt överenskommelsen åtog sig staterna även långtgående skyldigheter beträffande handhavandet av sådan sekretessbelagd information som utväxlades med anledning av samarbetet.

8.7.2 Svensk rätt

Det svenska godkännandet av säkerhets- och sekretessöverenskommelsen med Nato föregicks av en bedömning om överenskom-

melsen var förenlig med då gällande svensk rätt. Det ansågs att reglerna om utrikes- och försvarssekretess var tillräckliga för att Sverige skulle kunna uppfylla åtagandena enligt överenskommelsen. Bedömningen gjordes sommaren 1994. Så som konstaterats i avsnitt 6.7 gällde då för uppgifter om bl.a. Sveriges förbindelser med annan stat en presumtion om sekretess hos regeringen och inom utrikesrepresentationen. Numera gäller även för dessa fall ett s.k. rakt skaderekvisit. Det bedömdes emellertid att detta skaderekvisit var tillräckligt för att exempelvis försvaret skulle kunna uppfylla ett svenskt åtagande enligt säkerhets- och sekretessöverenskommelsen. Enligt vår uppfattning är förhållandet detsamma för regeringen och utrikesrepresentationen. Skaderekvisiten i 2 kap. 1 § sekretesslagen i dess lydelse sedan den 1 januari 1995 och i 2 kap. 2 § samma lag torde således alltså vara uppfylla i fråga om stora delar av den information som utväxlas inom Partnerskap för fred.

Beträffande de bedömningar som skall göras i Sverige när utländska handlingar innehåller information som är åsatt olika slags sekretessbeteckningar hänvisas till framställningen i avsnitt 6.7.

Försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder bör i de situationer som här är aktuella inte föranleda ändringar i svensk rätt avseende den kommersiella sekretessen. I avsnitt 6.7 har dock redogjorts för de ändringar som fick vidtas med anledning av Sveriges tillträde till konventionen om bistånd i händelse av kärnteknisk olycka eller ett nödläge med radioaktiva ämnen. Det kan således inte uteslutas att ytterligare sådana ändringar blir nödvändiga i framtiden.

8.8 Hälso- och sjukvård

8.8.1 Internationell överenskommelse

Det är naturligt att den stat som tar emot främmande styrkor i samband med olika slags internationell utbildning erbjuder den sjukvård som kan behövas. Det vore inte ändamålsenligt om varje deltagande stat var tvungen att medföra omfattande sjukvårdsresurser för den egna personalen. Således är bestämmelserna inom Nato utformade så att den främmande styrkans personal får sjuk- och tandvård på samma villkor som mottagarlandets personal, om sådan vård inte kan anordnas tillfredställande där styrkan är stationerad (SOFA art. 9). Den danska deklarationen inför Carbon Cap 94 innehöll en motsvarande bestämmelse.

Vi förslår att en liknande reglering sker i ett kommande generellt eller specifikt statusavtal inom exempelvis Partnerskap för fred. Åtagandet för länderna bör dock vanligen inte omfatta förebyggande hälsovårdsåtgärder. Inom EU kan emellertid skyldigheten att tillhandahålla sådana åtgärder följa av EG-rätten (se avsnitt 6.8). Vid internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet torde det vara tillräckligt om värdlandets åtagande avser endast akut sjuk- och tandvård.

Beträffande frågan om kostnaden för tillhandahållen sjukvård föreslår vi inte någon särskild reglering. Fördelningen av en sådan kostnad kommer således inom EU att ske enligt förordningen 1408/71 och med övriga länder enligt förekommande konventioner (se bilaga 6). För det fall att personal kommer från länder med vilka Sverige saknar konventioner om hälso- och sjukvård,

exempelvis Lettland och Litauen, är utgångspunkten att personalen själv får betala hela sjukvårdskostnaden. Av främst praktiska skäl är detta vanligen en omöjlig lösning. Sjukvårdskostnaden får i stället betraktas som en utgift för övningen. Fördelningen mellan staten och landstingen blir en fråga att lösa nationellt.

8.8.2 Svensk rätt

I avsnitt 6.8 har konstaterats att utländska medborgare som tillfälligt befinner sig i Sverige har rätt till omedelbar hälso- och sjukvård, om sådan skulle erfordras. Detta gäller även tandvård enligt 6 § tandvårdslagen (1985:125). En klausul i ett internationellt statusavtal innebärande att den främmande styrkans personal får akut sjuk- och tandvård på samma villkor som svensk personal fordrar således ingen ändring i svensk rätt. Den främmande styrkans personal kommer att avkrävas de patientavgifter som gäller för vård i Sverige.

8.9 Befäls- och tillrättavisningsrätt

8.9.1 Internationell överenskommelse

När förband från flera länder tillsammans deltar i fredsfrämjande verksamhet kan fråga uppstå om det förekommer befäls- och tillrättavisningsrätt mellan förbanden. Under övningen Cooperative Spirit 94 (se avsnitt 4.4) ingick delar av den svenska styrkan i ett

kompani som leddes av en chef från ett annat land. I den svenska kompanichefens förband ingick även enheter från andra länder.

Enligt samarbetsavtalet mellan Sverige, Norge och Danmark beträffande den nordiska kontingenten i Bosnien-Hercegovina (Tuzla) har befälsförhållandena reglerats för de enheter som ingår i den gemensamma styrkan (se avsnitt 4.2). Det danska stridsvagnskompaniet ingår som en integrerad del av den i övrigt svenska bataljonen (NORDBAT). Kompaniet är underställt chefen för Nordbat avseende taktisk ledning, logistik och administration. Även frågan om handläggning av disciplinärenden har reglerats. Sådana ärenden är nationella angelägenheter. Detta är i enlighet med de allmänna bestämmelserna för en FN-styrka. Rätten att lagföra en FN-soldat tillkommer endast dennes hemland. Det är då rimligt att även disciplinärenden handläggs nationellt.

Enligt det samförståndsavtal som upprättades mellan Sverige och Storbritannien beträffande fältsjukhuset i Saudiarabien (se avsnitt 4.2) stod sjukhuset under svenskt befäl medan den taktiska ledningen var delegerad till den brittiska sjukvårdsledningen i inom stridsområdet. Befälsförhållandena fick inte ändras utan godkännande av båda parter. Det fastställdes att för verksamheten vid sjukhuset skulle gälla svenska lagar och andra författningar. Här inrymdes därmed bl.a. det svenska disciplinansvarssystemet.

I Nato:s SOFA förekommer ingen särskild reglering av befäls- och ledningsfrågor. Behovet av sådan reglering torde emellertid inte vara särskilt framträdande inom organisationen eftersom olika länders enheter under divisionsnivå inte blandas med varandra. En division består av ca 5 000 soldater.

Vid de former av internationellt samarbete som här är aktuella är den rättsliga urgångspunkten att personal från ett land inte står

under något annat lands befäl. Ytterst är detta ett uttryck för staternas suveränitet. Det finns emellertid inget som hindrar att staterna inför en gemensam övning överenskommer om en annan ordning. Vi rekommenderar naturligtvis att så sker, om förband skall blandas på det sätt som ägde rum under exempelvis Cooperative Spirit 94. De lösningar som redovisats ovan beträffande den nordiska kontingenten i Tuzla och fältsjukhuset i Saudiarabien kan då tjäna som vägledning.

Vi anser dock inte att en internationell överenskommelse skall innehålla bestämmelser som medför att en chef från ett land har tillrättavisningsrätt över personalen i ett annat lands styrkor. Detta sammanhänger främst med reglerna om den straffrättsliga jurisdiktionen. Förseelser i tjänsten kan i bland vara av sådan karaktär att de skall handläggas som ärenden om brott. I enlighet med vårt förslag till uppdelning av den straffrättsliga jurisdiktionen (se avsnitt 8.2) föreslår vi att tillrättavisningsärenden skall avgöras av förbandet från den försumliges eget land. Detta betyder i de flesta fall att den sändande staten handlägger ärenden beträffande förseelser begångna under utövningen av tjänst hos det egna förbandet i den mottagande staten. På vanligt sätt får då avgöras om förseelsen skall handläggas som ett disciplinärende eller som ett brottmål. Med tillrättavisningsärenden avser vi ärenden om tjänsteförseelser enligt lagen (1994:260) om offentlig anställning eller disciplinärenden enligt lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

8.9.2 Svensk rätt

Bestämmelser om befälsrätt för Försvarmaktens personal finns

i förordningen (FFS 1983:31) med tjänsteföreskrifter för Försvarsmaktens personal (3 kap.). Regeringen har således möjlighet att i internationella sammanhang avtala om regleringen av befälsfrågorna mellan ländernas olika förband och därefter uppdra åt Försvarsmakten att meddela de bestämmelser som behövs för svenskt vidkommande.

Svensk lag är inte utan vidare tillämplig utomlands. Det finns dock inget som hindrar att en stat föreskriver att dess medborgare skall vara underkastade den nationella lagstiftningen varhelst de befinner sig. Av avsnitt 6.2 framgår att huvudregeln är att svenska medborgare skall dömas för brott utomlands vid svensk domstol och enligt svensk rätt. Denna bestämmelse kan dock inte sägas avse även disciplinförseelser i tjänsten.

I avsnitt 6.2 har konstaterats att lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. även är tillämplig på anställda i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten, när de tjänstgör utomlands. Lagen gäller i övrigt bl.a. för totalförsvarspliktiga under tid då de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt (1 § 1 lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.). I motiven till den nya disciplinansvarslagen uttalas (prop. 1994/95:6 s. 205) att lagens bestämmelser i stort motsvarar vad som i dag gäller enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. Enligt 3 § lagen (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet (i dess lydelse fr.o.m. den 1 juli 1995, SFS 1994:2064) skall en totalförsvarspliktig, som under grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet, anses fullgöra grundutbildningen. I lagrummets tidigare lydelse gjordes i stället en hänvisning till grundutbildning enligt värnpliktslagen (1941:967). Avsikten med

denna lagreglering var, enligt uttalanden i motiven (prop. 1993/94:244 s. 11), att därmed skulle bl.a. disciplinansvarsreglerna enligt lagen om disciplinansvar för krigsmän, m.m. gälla även för denna personalkategori. Eftersom denna lag ersatts av lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. utan några andra sakliga ändringar än nya begrepp, får det därmed anses utrett att den nya disciplinansvarslagen även gäller när totalförsvarspliktiga utomlands deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet.

Yrkesofficerare i Försvarsmakten omfattas i fredstid av disciplinansvarssystemet enligt lagen (1994:260) om offentlig anställning. Beträffande lagens tillämpning i internationella sammanhang finns endast bestämmelsen att den inte gäller arbetstagare som är lokalanställda av svenska staten utomlands och som inte är svenska medborgare. Härav följer möjligen motsatsvis att lagen är tillämplig bl.a. när Försvarsmaktens anställda tjänstgör utomlands. I motiven till lagen (prop. 1993/94:65) hänvisas beträffande tillämpningsområdet till den tidigare gällande lagen (1976:600) om offentlig anställning. I förarbetena till den lagen (prop. 1975/76:105 bilaga 2 s. 237) hänvisas till medbestämmandelagens (1976:580) tillämplighet på anställningar med internationell anknytning. Den lagen innehåller emellertid inte heller några uttryckliga bestämmelser om lagens tillämplighet vid frågor med internationell anknytning. Motiven till lagen ger dock viss vägledning (prop. 1975/76:105 bilaga 1 s. 327). Där anges att frågan får lösas i rättstillämpningen enligt sedvanliga normer för lagkonflikter. Utgångspunkten anges dock vara att lagen är tillämplig på varje arbetsplats med dominerande anknytning till Sverige eller svenska förhållanden. Som regel anses detta gälla beträffande arbete som utförs i annat land, om både arbetsgivaren

och arbetstagaren är svenska rättssubjekt.

De nu redovisade motivuttalandena beträffande bakgrunden till lagen om offentlig anställning leder oss till slutsatsen att den är tillämplig då Försvarsmaktens yrkesofficerare tjänstgör utomlands för utbildning i fredsbevarande verksamhet. Det fordras således ingen ändring i svensk rätt om regeringen ingår ett internationellt avtal med ovan föreslaget innehåll beträffande tillrättavisningsrätten.

8.10 Bärande av uniform

I det föregående avsnittet har konstaterats att den nationella befälsrätten är ett uttryck för staternas suveränitet. Ett annat uttryck för statssuveräniteten är det allmänna förbudet för militära styrkor från ett land att i ett annat land bära sin nations uniform. Följderna av ett olovligt bruk av en främmande stats uniform i Sverige beskrivs i avsnitt 7.2. Vid militärt internationellt samarbete är det dock regelmässigt så att besökande staters förband tillåts uppträda i uniform. Detta framgår vanligen av en överenskommelse mellan länderna. Enligt Nato:s SOFA har den sändande statens styrkor rätt att bära uniform inom den mottagande statens territorium (art. 5). I MoU om skapandet av den baltiska bataljonen har de nordiska staterna och Storbritannien rätt att bära uniform i den baltiska staten. Danmark tillät de polska förbanden att bära uniform under övningen Carbon Cap 94 i Danmark.

Vi förslår att frågan regleras på ett liknande sätt i ett kommande internationellt statusavtal om utbildning i fredsbevarande verksam-

het. Ett sådant åtagande fordrar ingen ändring i svensk rätt. Trots bestämmelsen i 11 § IKFN-förordningen, om att Försvarsmakten har rätt tillåta utländsk militär att bära uniform i Sverige, kan detta även beslutas av regeringen. Ett sådant beslut tas lämpligen samtidigt med tillträdesbeslutet.

8.11 Säkerhetsbestämmelser för vapen och övrig utrustning

Frågan om tillämpliga säkerhetsbestämmelser vid internationellt samarbete om utbildning för fredsbevarande verksamhet har hittills inte varit föremål för någon mer omfattande reglering. Frågeställningen uppmärksammades emellertid tydligt under övningen Cooperative Spirit 94 (se avsnitt 4.4) då flera nationers personal ingick i ett och samma kompani. Styrkorna använde bl.a. varandras vapen och fordon. De svenska förbanden har i efterhand rapporterat om att det var oklart vilket lands säkerhetsbestämmelser som skulle iakttas.

Inför Carbon Cap 94 klargjorde emellertid Danmark att det var danska säkerhetsbestämmelser som skulle gälla under övningen. Danmark åtog sig att instruera den polska styrkan i handhavandet av bl.a. vapen enligt dessa bestämmelser.

Frågan om tillämpliga säkerhetsbestämmelser har betydelse ur både formell och praktisk synvinkel. Den formella består i att det ansvariga befälet inte får leda en övning i exempelvis skarpskjutning med felaktiga säkerhetsbestämmelser. Om en olyckshändelse inträffar kan befälet ställas till ansvar. Den praktiska synvinkeln är

att de som handhar vapen, fordon etc. måste veta vilka säkerhetsregler som gäller. Reglernas syfte är att olyckor skall undvikas. Okunskap om säkerhetsbestämmelserna för en viss situation ökar risken för olycka. Det kan även vara så att länderna har olika säkerhetsbestämmelser för likartade vapen. Vid en samövning i ett sådant fall är risken för olycka uppenbar.

Vi föreslår därför att frågan om tillämpliga säkerhetsbestämmelser uppmärksammas vid de kommande förhandlingarna om ett internationellt statusavtal. Frågans karaktär är sådan att den inte skall författningsregleras. Regeringen torde med fördel kunna bemyndiga aktuell myndighet, exempelvis Försvarmakten, att ingå specifika överenskommelser inför varje övningstillfälle. Det blir därefter Försvarmaktens uppgift att ge erforderliga anvisningar till den berörda personalen. Beslut av regeringen kan tas i samband med övriga frågor inför den övning som är förestående.

8.12 Tillträde till områden för övning m.m.

8.12.1 Internationell överenskommelse

Militär verksamhet i Sverige är skyddad på olika sätt mot obehörig insyn eller mot sabotage och annan skadegörelse. Genom särskilda regler har också tillskapats ett skydd för allmänheten så att den inte skall komma till skada till följd av militära övningar osv.

Vid sidan av reglerna i brottsbalken om spioneri, sabotage osv. finns i lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. (skyddslagen) bestämmelser som syftar till att åstadkomma det skydd för bl.a. Försvarsmaktens verksamhet som inte ges genom annan lagstiftning. I lagen finns särskilda bestämmelser som tar sikte på behovet av skydd för allmänheten. Lagen innehåller också regler om begränsat tillträde m.m. för utlänningar vad avser militärt särskilt känsliga områden (skyddsområden).

De skyddsbehov som finns för den svenska Försvarsmaktens verksamhet gör sig också gällande i fråga om utländsk militär trupp som till följd av överenskommelser inom Partnerskap för fred m.m. bedriver övning här i landet. De berörda länderna kommer med all säkerhet i det förhandlingsarbete som nu skall genomföras att ställa krav på åtgärder från svensk sida mot otillbörlig insyn och mot skadegörelse som det utländska förbandet kan utsättas för. När det gäller allmänhetens skydd mot skador till följd av militär verksamhet är det givetvis lika angeläget att ett sådant skydd också tar sikte på utländska förbands övningar här i landet. På motsvarande sätt har Sverige ett intresse av att de svenska styrkorna utomlands skyddas mot obehörig insyn eller mot sabotage och annan skadegörelse.

8.12.2 Svensk rätt

Enligt vår mening är det mest ändamålsenligt att i skyddslagen föra in en bestämmelse som i vissa avsenden likställer förband ur en utländsk försvarsmakt med motsvarande enheter i den svenska Försvarsmakten. Konsekvensen av detta blir att anläggningar och områden som utnyttjas av ett utländskt förband i enlighet med en

internationell överenskommelse där Sverige är part kan förklaras vara skyddsobjekt i lagens mening. Av en sådan förklaring följer automatiskt förbud mot obehörigt tillträde till anläggningen eller området samt möjligheter att också förbjuda fotografering och annan avbildning m.m.

Bestämmelserna om militära skyddsområden kan enbart motiveras med hänvisning till det svenska försvarets behov. Det finns därför inte någon anledning att utvidga reglerna om skyddsområden för att härigenom också tillgodose utländska militära förbands behov av skydd utöver vad som följer av reglerna om skyddsobjekt.

För bevakningen av skyddsobjekt får enligt skyddslagen anlitas polismän, militär personal eller annan särskilt anlitad personal. Den som bevakar ett skyddsobjekt och inte är polisman benämns skyddsvakt. Skyddsvakterna har i skyddslagen getts särskilda befogenheter när det gäller att avvisa och t.o.m. tillfälligt omhänderta personer som överträder ett tillträdesförbud eller vägrar att uppge vem han eller hon är.

Även om det finns flera skäl som talar för att likställa utländsk trupp med svenska förband finns dock avgörande principiella hinder mot att tillåta att personal ur den utländska försvarsmakten fullgör uppgifter som skyddsvakter med den myndighetsutövning som detta innebär. I skyddslagen bör därför uttryckligen regleras att personal ur en utländsk försvarsmakt inte får utses till skyddsvakt.

Skyddslagen förutsätter vissa myndighetsbeslut, t.ex. beträffande vad som skall utgöra skyddsobjekt. I viss utsträckning har det lagts på Försvarsmakten att fatta sådana beslut när det gäller militär verksamhet. I fråga om ett utländskt förband som bedriver

verksamhet här i landet kan det inte komma ifråga att ge förbundet eller dess chef motsvarande befogenhet. I stället bör också för ett sådant förbands del beslutet fattas av den svenska Försvarsmakten. Regler om detta bör föras in i regeringens verkställighetsföreskrifter till skyddslagen (förordningen, 1990:1334, om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.).

I de förhandlingar som skall genomföras med anledning av det vidgade internationella militära samarbetet bör Sverige således kunna visa en positiv attityd till önskemål från andra stater om särskilda åtgärder till skydd mot obehörig insyn, skadegörelse etc. Det är dock angeläget att Sverige i dessa förhandlingar klargör att åtgärder som innefattar myndighetsutövning på svenskt territorium inte får vidtas av andra än svenska behöriga myndigheter.

8.13 Körkort, förarbevis och särskilda vägtrafikbestämmelser

8.13.1 Internationell överenskommelse

När förband från flera länder bedriver övningar tillsammans finns det ett önskemål om att de olika nationella körkorten och förarbevisen skall gälla i det land där övningen äger rum. Det finns vidare önskemål om att de främmande styrkorna skall vara undantagna från de vägtrafikbestämmelser som i övrigt gäller för trafiken i värdlandet. I det tidigare omnämnda seminariematerialet inom Partnerskap för fred föreslås därför att den sändande statens

körkort och förarbevis skall accepteras i den mottagande staten. Denna lösning är också i enlighet med Nato:s SOFA (art. 4), FN:s mall för SOFA (p.12-13) och MoU beträffande den baltiska bataljonen (p. 14). Även den danska deklarationen inför Carbon Cap 94 innehöll en bestämmelse som innebar att de polska körkortet accepterades i Danmark. I de nu angivna dokumenten saknas däremot bestämmelser om undantag från de trafikföreskrifter som annars gäller i värdlandet.

I ett eventuellt förestående internationellt statusavtal om utbildning för fredsbevarande verksamhet föreslår vi att det, i enlighet med de nu redovisade avtalen, föreskrivs om giltigheten av främmande staters körkort och förarbevis beträffande de fordon som deltar i utbildningen. Vi anser även att ett sådant avtal bör innehålla föreskrifter om att de främmande styrkorna skall vara undantagna från vanliga trafikföreskrifter i enlighet med vad som gäller för värdlandets egna styrkor. Det får betraktas som en konsekvens av regleringen beträffande den straffrättsliga jurisdiktionen att den mottagande staten avstår från att göra gällande de vanliga trafikföreskrifterna mot den främmande styrkan. Framförandet av de fordon som är aktuella under utbildningen sker vanligen under utövningen av tjänst. Det är däremot rimligt att den främmande styrkan ur främst trafiksäkerhetssynpunkt iakttar samma regler som gäller för värdlandets förband. Inför en övning får det därför bli en uppgift för den mottagande staten att lämna information om vad den främmande styrkan har att iaktta i detta hänseende. Beträffande annan tid än tjänsteutövning saknas anledning till särreglering.

8.13.2 Svensk rätt

Enligt 1 § förordningen (1981:96) om godkännande och utbyte av utländska körkort gäller ett utländskt körkort i Sverige i enlighet med sitt innehåll. Svensk rätt uppfyller således redan i dagsläget ett internationellt avtal med ovan föreslaget innehåll. Vi ser inget behov av att komplettera förordningen med regler om eventuella utländska förarbevis. Sådana torde kunna omfattas av de allmänna reglerna om utländska körkort. Regler om svenska förarbevis finns i 59 a § körkortsförordningen (1977:722).

I vägtrafikkungörelsen (1972:603) finns bestämmelser om vad en vägtrafikant har att rätta sig efter i olika avseenden. I den militära vägtrafikkungörelsen (1974:97) och i vägtrafikförordningen (1995:137) för räddningskåren under utbildning och höjd beredskap finns bestämmelser om undantag från vägtrafikkungörelsen. Dessa undantag gäller inte för främmande staters styrkor som befinner sig i Sverige för utbildning i fredsbevarande verksamhet. Ett åtagande om att Sverige skall avstå från att tillämpa vanliga trafikregler på sådana styrkor torde emellertid vara uppfyllt genom den föreslagna ändringen i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall (se avsnitt 8.2).

Beträffande ansvar för trafikbrott som begåtts utomlands finns bestämmelser i lagen (1971:965) om straff för trafikbrott som begåtts utomlands (se avsnitt 6.2). I lagens 3 § finns ett specifikt straffstadgande beträffande överträdelse av trafikföreskrifter i Danmark, Finland, Island eller Norge. I 4 § ges ett bemyndigande för regeringen att även föreskriva om överträdelse av trafikföreskrifter i andra länder, om detta följer av ett avtal med främmande stat. Här finns således en möjlighet för regeringen att uppfylla ett

åtagande om att en svensk styrka utomlands skall iaktta vissa särskilda trafikföreskrifter under tjänsten. Trafikbrott begångna av svensk personal utomlands i allmänhet, träffas av lagens huvudregler i 1 - 3 §§.

8.14 Miljöfrågor

Miljöfrågorna är inte uppmärksammade i de avtal som förekommer när militära styrkor från flera länder samövar i ett land. Sverige har emellertid för avsikt att ingå ett samarbetsavtal med USA beträffande bl.a. forskning om miljöpåverkan av militär verksamhet. Avtalet tar emellertid inte sikte på de situationer som är aktuella i den förevarande utredningen. Av redogörelsen i avsnitt 6.9 framgår att det för svenskt vidkommande möjligen finns ett intresse av att reglera ansvaret för s.k. miljöfarlig verksamhet om det i Sverige skulle bedrivas internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet. Den ovan föreslagna regleringen av skadeståndsansvaret vid sådan utbildning är i första hand inte avsedd att tillämpas beträffande anspråk med anledning av inverkan på miljön. Vi föreslår därför att det i ett internationellt avtal inför utbildning i fredsbevarande verksamhet tas in bestämmelser om det regressansvar som kan finnas mellan staterna.

Eftersom avtalsregleringen endast gäller förhållandet mellan staterna fordras ingen ändring i svensk rätt.

8.15 Personalvård

Vid olika former av internationellt samarbete för fredsbevarande verksamhet är det viktigt att också personalvårdsfrågorna uppmärksammas. Detta gäller särskilt när länderna skickar mindre enheter för utbildning etc. Då medföljer vanligen inte resurser för sådana ändamål. I det ovan omnämnda samarbetsavtalet mellan Sverige och Storbritannien beträffande fältsjukhuset i Saudiarabien (se avsnitt 4.2) bestämdes emellertid att Storbritannien skulle ge personalen vid sjukhuset tillgång till personalvårdsåtgärder av samma slag som tillkom den brittiska personalen inom området. De övriga avtal som vi studerat saknar motsvarande bestämmelser.

Enligt förordningen (FFS 1983:31) med tjänsteföreskrifter för Försvarsmaktens personal skall värnpliktiga under tjänstgöringen beredas tillfälle till social, kulturell och andlig verksamhet (10 kap. 1 §). Denna bestämmelse är i princip tillämplig även när de värnpliktiga utomlands deltar i utbildning i fredsbevarande verksamhet (jfr avsnitt 8.9). Vi föreslår därför att bestämmelser om personalvård tas med i ett eventuellt kommande internationellt statusavtal om sådan utbildning.

Ett avtal med nu föreslaget innehåll innebär naturligtvis att det kan bli aktuellt att i Sverige tillhandahålla svenska personalvårdsförmåner till personal från andra länder. Vi bedömer emellertid att frågan inte behöver författningsregleras. Det torde vara tillräckligt med regeringens åtagande enligt avtalet.

8.16 Lösning av tvister

I internationella avtal finns vanligen bestämmelser om mekanismen för lösning av tvister mellan parterna angående tillämpningen av det aktuella avtalet. Sådana bestämmelser finns även i de avtal som ingås mellan länder om olika slags militärt samarbete. Enligt det tidigare omnämnda avtalet mellan Sverige och Storbritannien om upprättandet av ett fältsjukhus i Saudiarabien bestämdes att varje meningsskiljaktighet avseende tolkningen av avtalet skulle lösas i samförstånd mellan parterna. Sådana frågor skulle inte hänskjutas till internationell domstol eller tredje part. I samarbetsavtalet om Nordcon Tuzla (se avsnitt 4.2) bestämdes dock att tvist beträffande bl.a. tolkningen av avtalet skulle avgöras av en skiljenämnd om tre personer. Enligt Nato:s SOFA art. 16 är huvudregeln att tvister om tolkningen och tillämpningen av avtalet skall lösas genom förhandlingar mellan staterna. Det finns dock en möjlighet att hänskjuta en tvistefråga till avgörande av det Nordatlantiska rådet.

Även de civila räddningstjänstkonventionerna (se avsnitt 4.7) innehåller bestämmelser om lösning av tvister. Den s.k. biståndskonventionen föreskriver en mekanism som påminner om den som finns i Nato:s SOFA, dvs. i första hand förhandlingar mellan staterna men med en möjlighet till hänskjutande till ett fristående organ. Konventionen anger för de situationerna FN:s internationella domstol. Enligt det nordiska s.k. ramavtalet förutses de behöriga myndigheterna i respektive stat stå i direkt kontakt med varandra för den praktiska tillämpningen av avtalet.

Ett genomgående drag hos många internationella konventioner

är att tvister i första hand skall lösas genom förhandlingar mellan parterna och i andra hand genom ett hänskjutande till FN:s internationella domstol i Haag. För det internationella samarbete som studerats i förevarande utredning anser vi att den lämpligaste formen för lösning av tvister är förhandlingar mellan de inblandade staterna. Ett sådant generellt statusavtal som tidigare föreslagits bör emellertid även innehålla en mekanism för lösning av de tvister som inte kan avgöras genom direkta förhandlingar. FN:s internationella domstol bör inte anlitas eftersom samarbetet inte främst sker inom ramen för FN. Vi föreslår i stället att Sverige verkar för att ett särskilt råd inrättas för biläggande av tvister inom exempelvis Partnerskap för fred.

Eftersom den föreslagna mekanismen för lösning av tvister är avsedd för parterna i avtalet, dvs. staterna, fordras inga ändringar i svensk rätt.

8.17 Särskilda civila frågor

Av den föregående framställningen framgår att civilt internationellt försvarssamarbete förekommer inom en rad områden. Det kan handla om humanitära insatser inom FN, utbildning i räddningstjänst inom Partnerskap för fred, utprickning av farleder inom suveränitetsstödet till de baltiska staterna eller katastrofhjälsamarbete inom EU och andra organisationer (se bl.a. avsnitt 4.7). Samarbetet är i många fall redan rättsligt reglerat genom konventioner eller samarbetsavtal. Således gäller det MoU som ingåtts beträffande skapandet av en baltisk fredsbevarande bataljon även civilt samarbete (se avsnitt 4.5).

Det civila samarbetet inom Partnerskap för fred är dock oregrerat ur rättslig synvinkel. I de föregående avsnitten i detta kapitel har lämnats förslag till internationell reglering av i först hand det militära fredsbevarande samarbetet utanför FN:s ram. De rättsliga frågorna är emellertid vanligen inte specifikt militära. De lämnade förslagen kan således utan särskilda omformuleringar användas också beträffande det civila samarbete. Även inom sådant samarbete finns ett behov av att reglera exempelvis frågorna om straffrättslig jurisdiktion, skadeståndsrättsligt ansvar samt in- och utförsel av materiel. Vi utgår från att ett generellt statusavtal inom Partnerskap för fred kommer att utformas så att det inte utesluter även civil tillämpning.

De föreslagna ändringarna i lagen om utbildning för fredsbevarande verksamhet och i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall är tillämpliga även vid internationellt civilt fredsbevarande samarbete. Av främst 3 § lagen om utbildning för fredsbevarande verksamhet framgår att lagen även gäller för det civila samarbetet. I motiven till paragrafens ursprungliga lydelse uttalas (prop. 1993/94:244 s. 8) att även bl.a. tjänstepliktig hälso- och sjukvårdspersonal kan komma att delta i utbildning för fredsbevarande verksamhet. Av lagrummets lydelse fr.o.m. den 1 juli 1995 (SFS 1994:2064) framgår att totalförsvarspliktiga under grund- eller repetitionsutbildning kan delta i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Totalförsvarplikt kan fullgöras som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt (1 kap. 4 § lagen om totalförsvarsplikt). Tjänstgöring med civilplikt kan ske i en rad verksamheter enligt en bilaga till förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt. Sådana verksamheter är bl.a. befolkningsskydd, räddningstjänst, hälso- och

sjukvård samt underhåll och reparation av järnvägar och vägar. Behovet av att rättsligt reglera denna verksamhet i ett internationellt sammanhang är minst lika stort som behovet av att reglera det militära samarbetet.

En särskild civil frågeställning skall här påpekas. Den gäller svensk straffrättslig jurisdiktion när brott begåtts utomlands av någon som inte tillhörde Försvarsmakten. I avsnitt 6.2 redogörs för gällande svenskt rättsläge beträffande denna situation. För att svensk jurisdiktion skall föreligga finns således ett krav på dubbel straffbarhet. Undantag från detta krav görs för brott som begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig. Om brottet begåtts av någon annan på ett sådant område, faller det under den svenska kompetensen endast om avdelningen befann sig på området för annat ändamål än övning. Utanför den svenska jurisdiktionen kan således falla vissa brott som är straffria på gärningsorten och som begås av någon som inte tillhör Försvarsmakten. Det förutsätts vidare att inte något av de andra undantagen från begränsningen av den svenska kompetensen enligt 2 kap. 3 § brottsbalken är tillämpligt. Vi kan emellertid inte se något praktiskt behov av att nu föreslå ändringar i brottsbalken för att åstadkomma svensk jurisdiktion angående dessa gärningar. Vi avstår därför från ett sådant förslag.

Av avsnitt 3.4 framgår att vi samrätt med utredningen om civila insatser för internationell katastrof- och flyktinghjälp. Våra förslag till rättslig reglering av det internationella försvarssamarbetet bör, mot bakgrund av vad som anförts ovan, kunna avse även sådana insatser.

8.18 Förhandlingsarbetet

En överenskommelse föregås normalt av förhandlingar där de deltagande staterna företräds av ombud. Ombudet biträds i många fall av en förhandlingsdelegation. Ombud och andra medlemmar i en svensk förhandlingsdelegation förordnas av regeringen eller av ett statsråd efter regeringens bemyndigande. Utrikesministern har fått ett generellt bemyndigande att utse ombud. Delegationerna förordnas normalt genom departementsbeslut som tas in i departementsprotokollet. Ambassaden i det land där förhandlingarna skall bedrivas skall få en kopia av departementsprotokollet.

Som regel behöver ett ombud inte ha någon särskild förhandlingsfullmakt. Om den inbjudande staten eller organisationen begär att en fullmaktshandling skall företes, undertecknas en fullmakt av utrikesministern. En sådan fullmakt ger emellertid inte ombudet rätt att underteckna den överenskommelse som kan bli resultatet av förhandlingarna. Ombudet har rätt att föra Sveriges talan vid förhandlingarna, att delta i omröstningar och att parafera överenskommelsen, dvs. fastställa texten.

Som regel utfärdas inga formella instruktioner för ombud eller förhandlingsdelegationer. Undantagsvis förekommer det att instruktioner ges i ett regeringsbeslut efter föredragning av det statsråd som föreslår ombudet. Om ärendet inte handläggs inom UD, bör det beredas gemensamt med UD.

De här redovisade formella reglerna gäller vid förhandlingar om statusavtal beträffande sådana internationella försvarsövningar som Sverige skall delta i. Hur detta förhandlingsarbete kan komma att bedrivas kommer sannolikt att variera beroende på vilken typ av

avtal som skall ingås. Ombud för Sverige lär komma att delta vid utarbetandet av ett generellt statusavtal inom Partnerskap för fred. Ombudet och eventuella övriga medlemmar i en förhandlingsdelegation skall ha utsetts och agera i enlighet med dessa formella regler. Förhandlingsdelegationen måste vara särskilt vaksam på om avtalet kommer att innehålla bestämmelser som förutsätter lagstiftningsåtgärder i Sverige, exempelvis regler om immunitet, vilka gör att avtalet måste kunna undertecknas med förbehåll för ratifikation (se kapitel 5).

Det kan också förekomma att Sverige vill ingå ett specifikt avtal inför en övning. Om det då finns ett generellt statusavtal inom Partnerskap för fred, bör detta avtal ligga till grund för förhandlingsarbetet. Om ett specifikt avtal skall ingås innan en generell överenskommelse har träffats, måste ombudet särskilt beakta de svenska reglerna om internationella förhandlingar och konstitutionella krav. Frågan om konstitutionell nivå för beslutet har betydelse för när ett avtal kan träda i kraft (se avsnitt 8.2). Om det råder tidsbrist är det viktigt att förhandlingsdelegationen redan på ett tidigt stadium ser till att avtalet inte innehåller bestämmelser som medför att riksdagen måste godkänna att avtalet ingås.

Av den tidigare redogörelsen framgår att vissa länder som har arrangerat internationella övningar har utfärdat förklaringar om vad som skulle gälla under övningen (se bl.a. avsnitt 4.4). Om Sverige överväger denna lösning och villkoren på något sätt avviker från vad som gäller enligt svensk rätt, måste en sådan deklaration behandlas på samma sätt som de ovan nämnda avtalen. Det enda fall där man skulle kunna överväga avsteg från en sådan handläggning är beträffande en förklaring som endast innehåller en redogörelse för gällande rätt. En sådan deklaration skulle kunna

avges av Försvarsmakten eller av Försvarsdepartementet. Försiktighet är emellertid då påkallad eftersom en sådan deklaration kan komma att betraktas som ett unilateralt folkrättsligt bindande avtal, varigenom myndigheters självständiga agerande begränsas. I bilaga 5 finns ett exempel på en deklaration som inte torde kräva riksdagsbehandling.

9 Nationella rättsliga frågor

Under utredningsarbetet har framkommit att ett utvidgat internationellt försvarssamarbete även leder till behov av att reglera vissa nationella frågor. Detta har framgått främst genom våra kontakter med företrädare för de förband som från svensk sida hittills deltagit i övningar inom Partnerskap för fred.

Arbets- och anställningsvillkor

En väsentlig fråga att klara ut nationellt är vilka arbets- och anställningsvillkor som skall gälla för anställd personal under utbildning utomlands i fredsbevarande verksamhet. Personalen är inte anställd i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten utan fullgör utbildningen under sin vanliga anställning. Regleringen av arbets- och anställningsvillkoren är således främst en nationell kollektivavtalsfråga. Enligt uppgift har Försvarsmakten nu inlett en översyn av dessa villkor för det fall att det i framtiden ånyo blir aktuellt med ett svenskt deltagande vid utbildning utomlands i fredsbevarande verksamhet.

Försäkringar

Av avsnitt 6.8 framgår att i Sverige gäller ett förhållandevis gott försäkringsskydd beträffande personskador. Skyddet gäller både anställda och totalförsvarspliktiga. Beträffande den senare kategorin är skyddet författningsreglerat. För anställd personal framgår förmånerna av lag, försäkringar och kollektivavtal. Reglerna om ersättningar vid personskador är emellertid inte heltäckande. Således finns de redovisade begränsningarna för riskfylld sysselsättning enligt Försvarmaktens tjänsterefeförsäkring. Vi saknar möjlighet att bedöma om försäkringen behöver kompletteras med anledning av internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet men vill på det här sättet peka på frågeställningen.

Beträffande totalförsvarspliktig personal som fullgör grundutbildning som är kortare än 60 dagar är möjligheten till ersättning begränsad enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m. Begränsningen gäller ersättning för skada under ledighet eller annan fritid. Kortare grundutbildning än 60 dagar förekommer endast beträffande tjänstgöring som fullgörs i form av civilplikt. I dagsläget är det oklart vilka verksamheter som avses omfattas av sådan grundutbildning. När detta fastställs får bedömas om det är aktuellt att erbjuda sådana totalförsvarspliktiga att utomlands delta i internationell utbildning för fredsbevarande verksamhet. Vi avstår därför från att nu föreslå ändringar i lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

10 Kostnader

Försvaret har bedrivit fredsfrämjande samarbete med andra länder i många år. Hittills har det skett inom ramen för FN. Där är verksamheten reglerad främst genom det SOFA som ingås mellan FN och den stat inom vars territorium en fredsbevarande insats äger rum. År 1994 utvidgades försvarets internationella samarbete genom anslutningen till Partnerskap för fred som bl.a. innebär att flera länder bedriver gemensam utbildning i fredsbevarande verksamhet. Fredsbevarande verksamhet kan i framtiden även tänkas förekomma inom ramen för OSSE.

Genomgången av de rättsliga konsekvenserna av samarbetet visar att i vissa fall blir det aktuellt att reglera verksamhetens kostnader mellan länderna. Detta gäller främst skadeståndsanspråk av olika slag. Våra förslag innebär att värdnationer i bland åtar sig att betala ersättning för skador som orsakats av förband från främmande stater. Med utgångspunkt att utbildningsverksamheten fördelar sig någorlunda jämnt mellan staterna kan vi inte se att den rättsliga regleringen i sig medför ökade kostnader. Tvärtom kan det antas att kostnaderna för den fredsfrämjande verksamheten blir lägre om de rättsliga frågeställningarna så långt möjligt har klarats ut i förväg. En rättslig reglering bör minska risken för oklarheter och därmed också minska risken för tvister mellan staterna.

Genom ett generellt statusavtal inom exempelvis Partnerskap för

fred åtar sig Sverige förpliktelser som även gäller för de övriga staterna. Ett svenskt betalningsansvar med anledning av en övning här i landet innebär således en motsvarande lättnad då Sverige utomlands deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet.

11 Författningskommentarer

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsbevarande verksamhet

4 §

I *första stycket* anges att om en utländsk fysisk eller juridisk person, som saknar hemvist här i landet, i Sverige medverkar i sådan utbildning för fredsbevarande verksamhet som avses i lagen, skall staten i stället för den utländska personen ersätta skada som uppkommer i samband med utbildningen och för vilken den utländska personen annars skulle ha varit skadeståndsskyldig enligt svensk lag. Staten skall dock inte ersätta sådan skada hos den utländska personen. Bestämmelsen är föranledd av vårt förslag till reglering av skadeståndsansvaret i ett internationellt avtal om utbildning i fredsbevarande verksamhet. Bakgrunden till denna reglering är behandlad i avsnitt 8.3.

Bestämmelsen ger en skadelidande tredje man möjlighet att i svensk domstol yrka ersättning av den svenska staten för skador som orsakats av en främmande stats styrkor. Av redogörelsen i

avsnitt 6.4 framgår att detta annars inte hade varit möjligt. Regeln är så generell utformad att den omfattar både militär och civil verksamhet som äger rum här i landet inom ramen för det angivna internationella samarbetet. Vad som avses med ett sådant samarbete framgår av de föregående paragraferna i lagen och av de motivutlåtandena som finns till dessa (främst prop. 1993/94:244). Förutgången att skadeståndsskyldighet skulle ha förelegat enligt svensk lag innebär inte att statens ansvar är uteslutet, om skadevållaren omfattas av immunitet. En bestämmelse om immunitet medför att verkställighet är utesluten.

Formuleringen ger den skadelidande även möjlighet att begära ersättning för skador som uppstått under annan tid än under den främmande statens tjänsteövning. Vi har i avsnitt 8.3 redogjort för vår bedömning att det i förevarande internationella sammanhang är rimligt att den mottagande staten i viss utsträckning också svarar för skador som inte omedelbart beror på tjänsteövningen. Ansvaret sträcker sig dock inte längre än att skadan skall ha uppkommit i samband med den aktuella utbildningen. Var gränsen går kan inte anges i förväg utan får avgöras från fall till fall. I avsnitt 8.3 har vi angett ett exempel när det är helt klart att det inte föreligger ersättningsskyldighet för den mottagande staten. Innanför gränsen för bestämmelsens tillämpning faller dock skador som orsakats av den främmande styrkans personal under exempelvis ett studiebesök i anslutning till övningen eller under transport mellan olika övningsplatser.

Utanför bestämmelsens tillämpningsområde faller däremot skador hos den främmande staten under utbildningen. Detta är en konsekvens bl.a. av villkoret att den utländska personen annars skulle ha varit skadeståndsskyldig enligt svensk lag. Vidare är den

svenska staten inte ersättningsskyldig i förhållande till den utländska fysiska eller juridiska personen för ifrågavarande skador, om de orsakats av en sådan utländsk fysisk person som avses i lagrummet.

I *andra stycket* föreskrivs emellertid att staten skall ersätta den utländska juridiska eller fysiska personen för skada som inte har samband med utbildningen, om skadan har uppkommit genom vållande i Sverige och skadevållaren inte var någon som befann sig i Sverige med anledning av utbildningen. Staten får kräva tillbaka ersättningen av den som vållat skadan. Bakgrunden till bestämmelsen har beskrivits i avsnitt 8.3. Regeln är alltså att betrakta som en slags ansvarsförsäkring från den mottagande staten för skador som dess invånare kan tänkas åsamka de främmande styrkan utanför utbildningen. Eftersom staten frivilligt går in och betalar ersättning till den främmande fysiska eller juridiska personen bör möjligheten till regressrätt gentemot skadevållaren lagregleras. En sådan rätt kan inte anses följa av någon allmän grundsats. I varje fall är en lagreglering av frågan ägnad att minska risken för tvister. Från statens ansvar undantas skador som vållats av någon som befann sig i Sverige med anledning av utbildningen. Skador som den främmande styrkans egna deltagare orsakar under fritid hos sin arbetsgivare eller hos sig själva omfattas således inte av den svenska statens ansvar. Begränsningen av statens ansvar avser även skador som vållats av exempelvis en utländsk aktivistgrupp som befann sig i Sverige med anledning av utbildningen.

5 §

I paragrafen erinras om att bestämmelser om immunitet och

privilegier i samband med sådan utbildning som avses i lagen finns i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall. Härmed åsyftas den av oss föreslagna nya 7 § i den lagen.

Eftersom vi föreslagit att de särskilda bestämmelserna om skadeståndsskyldighet i samband med internationell utbildning för fredsbevarande verksamhet skall tas in i förevarande lag hade det möjligen varit naturligt att föreslå detsamma beträffande bestämmelserna om immunitet och privilegier. I andra lagstiftnings-sammanhang har emellertid uttalats (se bl.a prop. 1990/91:180 s. 23) att sådana bestämmelser inte bör delas upp i olika författningar utan så långt det är möjligt samlas i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall. Vi delar denna bedömning men anser att det kan finnas ett värde i att i förevarande lag erinra om dessa bestämmelser.

11.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall

7 §

I paragrafen anges att främmande stats personal, som deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete i enlighet med ett avtal som är i kraft i förhållande till Sverige, åtnjuter immunitet och privilegier i den utsträckning som anges i avtalet. Bestämmelsen föranleds således av de åtaganden som det är avsett att Sverige skall göra i ett

kommande avtal med andra länder om rättslig status m.m. för den personal som deltar i internationell utbildning för fredsbevarande verksamhet. Bakgrunden härtill redovisas i avsnitt 8.2.

Bestämmelsen är i första hand avsedd att medföra straffrättslig immunitet för främmande staters styrkor avseende gärningar begångna i Sverige under utövningen av tjänst. Beträffande innebörden av att gärningen skall vara begången under utövningen av tjänst hänvisas till avsnitt 6.2. Utformningen av paragrafen medger dock ett vidare tillämpningsområde än detta. Vi finner det lämpligt att formulera lagtexten i enlighet med de övriga bestämmelserna i lagen och således låta den närmare regleringen av immuniteten och privilegierna framgå av ett internationellt avtal. Ett sådant avtal som innehåller bestämmelser, vilka ligger inom det obligatoriska lagområdet enligt 8 kap. 3 § regeringsformen, måste dock godkännas av riksdagen. Detta markeras i lagtexten genom föreskriften att avtalet skall vara i kraft i förhållande till Sverige. En svensk domstol kan endast beakta ett internationellt avtal som är behandlat på föreskriven konstitutionell nivå (se härom avsnitt 5.2 och 8.1).

I avsnitt 8.17 erinras om att paragrafen enligt sin lydelse även är tillämplig på avtal om internationell civil utbildning för fredsbevarande verksamhet.

11.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

2 a §

Enligt paragrafen skall vad som sägs i lagen beträffande Försvarmakten också avse en främmande stats militära styrka som här i landet deltar i utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Vid tillämpningen av lagen på en sådan utländsk försvarsmakts verksamhet får dock inte för bevakning av skyddsobjekt anlitas personal ur den utländska försvarsmakten. Bakgrunden till dessa bestämmelser beskrivs i avsnitt 8.12.

Den föreslagna regeln avses tillförsäkra en främmande stats militära styrka ett skydd här i landet mot bl.a. obehörig insyn och skadegörelse. Detta görs enklast genom att de utländska förbanden i skyddslagens mening jämföras med Försvarmaktens förband. Skyddet uppstår när en anläggning eller ett område som utnyttjas av det utländska förbandet förklaras vara skyddsobjekt enligt lagens 3 eller 4 §. Skyddet innebär förbud mot tillträde m.m. enligt lagens 7 §.

Genom paragrafens andra mening klargörs att de befogenheter som tillkommer de skyddsvakter som har till uppgift att bevaka ett skyddsobjekt inte får överlämnas till den främmande styrkans personal. Befogenheterna framgår av skyddslagens 10 - 18 §§. Skyddsvaktens uppgifter innebär således i stor utsträckning myndighetsutövning som inte kan överlåtas på utländsk personal.

I 2 § förordningen (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. har regeringen med stöd av bemyndiganden i lagen angett vilka myndigheter i Sverige som skall fatta beslut enligt lagen. Beslut om skyddsobjekt fattas i vissa fall av Försvarsmakten eller av länsstyrelsen i det län där objektet finns. Vi föreslår att beslut enligt lagen beträffande en utländsk försvarsmakts enheter inryms i den angivna beslutsordningen genom en ny paragraf, 1 a §, i förordningen.

11.4 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)

44 §

Vapenlagen gäller inte staten. Enligt tillägget i paragrafen får regeringen besluta att lagen inte skall gälla för en främmande stats militära styrka, som besöker Sverige inom ramen för internationellt samarbete i fredsbevarande verksamhet. Bakgrunden till bemyndigandet för regeringen är att det inom sådant internationellt samarbete är önskvärt att all materiel, inklusive vapen, utan onödiga tullformaliteter och tillstånd kan föras mellan staterna. Detta har utvecklats i avsnitt 8.4.

Av avsnitt 6.2 framgår att regeringen f.n. i vissa fall beslutar om införsel till Sverige av vapen enligt vapenlagen. Detta har uppgetts ske med stöd av det generella undantag som finns för staten i förevarande paragraf. Detta synsätt bygger på tanken att den främmande statens väpnade styrka är den svenska statens gäst på

svenskt territorium och omfattas därmed av lagens undantag. Frågeställningen är inte behandlad i vapenlagens motiv (prop. 1973:166). Enligt vår uppfattning är det lämpligast att uttryckligen ange att regeringen i här aktuella situationer har möjlighet att föreskriva undantag från lagen.

Genom att riksdagen ger regeringen ett bemyndigande att generellt undanta den militära styrkan från lagens tillämpning, undviks frågeställningen om vapenlagen skulle gälla för en sådan styrka i endast vissa avseenden. Bemyndigandet gäller vidare bara beträffande militära styrkor. Vi kan i dag inte se något behov av undantag för andra beväpnade enheter. Det åsyftade internationella samarbetet för fredsbevarande verksamhet torde inte avse sådana civila styrkor. I varje fall finns inte skäl att i de sammanhangen föra vapen över gränserna. Om det i Sverige skall bedrivas internationell utbildning av exempelvis räddningskårer för deras uppgifter i samband med fredsbevarande verksamhet och det då finns behov av vapen, bör dessa kunna tillhandahållas i Sverige.

Den valda formuleringen omfattar även den situationen att en utländsk militär styrka endast skall passera genom svenskt territorium för att delta i internationellt samarbete för fredsbevarande verksamhet i annat land. För sådana situationer finns visserligen bestämmelserna i lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m.m. enligt vilka en vara utan hinder av förbud eller särskilt föreskrivet införselvillkor får transiteras genom det svenska tullområdet enligt de föreskrifter och villkor som gäller för tullförfarandet extern transitering (2 § 1). Reglerna i lagen är sedan den 1 januari 1995 (SFS 1994:1556) anpassade till den nya tullagen, vilken bygger på gemenskapsrätten (se avsnitt 6.5). Vi finner därför att det inte är ändamålsenligt att

i första hand tillämpa bestämmelserna i lagen om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m.m. vid internationellt samarbete i fredsbevarande verksamhet.

Regeringen har för avsikt att inom den närmaste tiden lägga fram ett förslag till ny vapenlag. Förslaget bygger på Vapenlagsutredningens betänkande (SOU 1994:4) Vapenlagen och EG. Enligt det betänkandet skall staten undantas även från den nya vapenlagens tillämpning (1 kap. 8 §). Reglerna i den nu gällande vapenlagen om införseltillstånd m.m. avses gälla även enligt den nya lagen. Vårt förslag till ändring avser därför också 1 kap. 8 § i den nya vapenlagen för det fall att den antas innan vårt betänkande leder till lagstiftningsåtgärder.

12 Bilagor

BILAGA 1

12.1 Kommittédirektiv (Dir. 1994:122)

Rättsliga förhållanden m.m. i samband med försvarets fredsfrämjande samarbete med andra länder

Beslut vid regeringssammanträde den 10 november 1994

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall tillkallas för att kartlägga de olika frågor om rättslig status för personal, ansvar och skadestånd m.m. som kan uppkomma vid försvarets fredsfrämjande samarbete, i Sverige eller utomlands, med andra länder. Utredaren skall lämna förslag om vilka frågor av rättslig natur som Sverige bör söka reglera i avtal med andra länder och vidare lämna en redogörelse för de ändringar av lagar och andra författningar som skulle

behövas med anledning av sådana avtal.

Bakgrund

Det svenska militära försvaret har kommit att i ökande utsträckning samarbeta med andra länder inom främst fredsbevarande verksamhet samt utbildning och övningar för sådan verksamhet. Inom det civila området ökar sådant samarbete främst såvitt avser humanitära insatser och räddningstjänst. Vid det internationella samarbetet aktualiseras särskilt inom den militära delen frågor om rättslig status för personal, in- och utförsel av materiel m.m. Inom det civila området är sådana frågor i en del fall redan traktaträttsligt reglerade.

De rättsliga frågorna aktualiseras såväl vid svenska insatser i andra länder som vid utländska insatser i Sverige. Internationell praxis är att rättsliga frågor m.m. regleras genom avtal mellan de samarbetande länderna. NATO-länderna har t.ex. ett för medlemsländerna gemensamt avtal på området. Även för Sveriges del ökar nu behovet av att träffa avtal av detta slag.

Sedan länge sker fredsbevarande insatser i främmande länder genom att Sverige ställer resurser till främst FN:s förfogande. Insatserna sker i samverkan både med mottagarlandet och med andra deltagande länder. Rättsliga förhållanden m.m. regleras i dessa fall genom FN:s försorg i s.k. Status-of-Forces Agreements (SOFA) mellan FN och de länder där insatser sker. Insatserna har på senare tid ofta blivit mer komplicerade och riskfyllda. Därför har, utöver själva insatserna, även förberedelser behövt genomföras i form av gemensamma övningar mellan deltagande länders fredsbevarande

styrkor. Därvid har Sverige och andra länder (hittills endast nordiska) samövat med personal, materiel och förband både i och utanför Sverige. Denna verksamhet täcks inte av SOFA och har ännu endast i begränsad utsträckning reglerats mellan länderna.

Regeringen anmälde våren 1994 till riksdagen (skr. 1993/94:207) sin avsikt att ansluta Sverige till NATO:s program Partnerskap för fred. Riksdagen framförde inga erinringar mot detta. Riksdagen beslutade senare (prop. 1993/94:244, bet. 1993/94:FöU12, rskr. 1993/94:385, SFS 1994:588) en lag om utbildning för fredsbevarande verksamhet. Regeringen beslutade därefter den 11 augusti 1994 att godkänna ett individuellt partnerskapsprogram för Sveriges deltagande i Partnerskap för fred. Som en följd av detta kommer svensk personal med svensk materiel att medverka i utbildning och övningar i andra länder avseende fredsbevarande verksamhet, räddningstjänst, humanitära insatser och vad man i övrigt kan komma överens om. Sådan verksamhet med deltagande från andra länder kan i framtiden komma att förläggas även till Sverige. I regel saknas ännu avtal om rättsliga förhållanden m.m. i dessa sammanhang.

Även i övrigt sker militär samverkan med andra länder, t.ex. inom ramen för det så kallade suveränitetsstödet till de baltiska staterna. I ett fall som gäller stöd till uppbyggnad av en gemensam baltisk bataljon för fredsbevarande verksamhet har en överenskomelse undertecknats den 11 september 1994 med berörda stater om bl.a. rättsliga frågor.

Utredningsuppdraget

Utredaren skall kartlägga i vilka avseenden som rättsliga frågor kan behöva regleras vid de typer av internationellt samarbete som beskrivs i dessa direktiv. Kartläggningen bör bl.a. omfatta frågor om befälsrätt, jurisdiktion vid och utom tjänsteutövning, skadestånd och försäkringar, tull och beskattning, immunitet och sekretess. Utredaren skall beakta såväl det fallet att Sverige deltar i ett fredsfrämjande samarbete utomlands som den situationen att andra länder deltar i sådant samarbete i Sverige. Utredaren skall lämna förslag till vad Sverige bör söka reglera i avtal med andra länder samt vidare redogöra för de ändringar i lagar och andra författningar som kan behövas med anledning av att Sverige ingår sådana avtal. Utredaren skall också utreda i vad mån det i övrigt kan komma att krävas några lagstiftningsåtgärder för att det i Sverige skall kunna anordnas övningar inom ramen för denna form av internationellt samarbete.

Utredaren skall i första hand behandla militärt fredsfrämjande samarbete med andra länder men också, i tillämpliga delar och om tillfredsställande lösningar i dag saknas, behandla civilt internationellt samarbete inom angränsande områden såsom humanitär verksamhet och räddningstjänst.

Om utredaren lämnar förslag som kan antas leda till ökade kostnader för staten, skall storleken av dessa kostnader beräknas samt förslag lämnas till hur de skall finansieras.

För att skaffa underlag för sina överväganden bör utredaren undersöka hur motsvarande förhållanden regleras i några andra jämförbara länder samt hur NATO-ländernas överenskommelser om rättsliga frågor m.m. är utformade. En utgångspunkt för arbetet

bör också utgöras av FN:s ovan nämnda SOFA för att reglera hithörande frågor. Utredaren bör vidare hålla sig orienterad om eventuella förhandlingar i rättsliga frågor mellan staterna inom Partnerskap för fred.

Ramar för arbetet

För utredarens arbete gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare om beaktande av EG-aspekter i utredningsverksamheten (dir. 1988:43) och att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23).

Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 1995.

(Försvarsdepartementet)

BILAGA 2

12.2 FN:s modellavtal för SOFA i version på engelska

MODEL STATUS-OF-FORCES AGREEMENT BETWEEN THE UNITED NATIONS AND HOST COUNTRIES

The title above corresponds to the terminology used in paragraph 11 of General Assembly resolution 44/49 dated 8 Dec 1989. While it has been used for working purposes, the precise character of the agreement will, of course, vary according to the type of United Nations peacekeeping operation concerned.

The model SOFA is intended to serve as a basis for the drafting of individual agreements to be concluded between the UN and countries on whose territory peace-keeping operations are deployed.

The draft text is based upon established practice plus earlier and current agreements and will therefore, in future operations, be modified as agreed upon between the parties in each case.

I. DEFINITIONS

1. For the purpose of the present Agreement, the following definitions shall apply:

(this section will contain definitions of the main terms used in the agreement such as "Participating State" meaning a State contributing personnel to the military and/or civilian components of the United Nations peace-keeping operation);

"Convention", which means the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946).

II. APPLICATION OF THE PRESENT AGREEMENT

2. Unless specifically stated otherwise, the provisions of the present Agreement and any obligation undertaken by (Government)¹ or any privilege, immunity, facility or concession granted to the United Nations peace-keeping operation or any member thereof apply in (the area of operations/territory) only.

III. APPLICATION OF THE CONVENTION

3. The Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations of 13 February 1946 shall apply to the United Nations peace-keeping operation subject to the provisions specified in the

¹ The term Government as used in the present Agreement will be defined to mean the Government of the host country or Administration having de-facto authority over the territory and/or area of operations in question.

present Agreement².

4. The United Nations peace-keeping operation, its property, funds and assets, and its members, including the Special Representative/-Commander, shall enjoy the privileges and immunities specified in the present Agreement as well as those provided for in the Convention, to which (host country) is a Party³.

5. Article II of the Convention, which applies to the United Nations peace-keeping operation, shall also apply to the property, funds and assets of participating States used in connection with the United Nations peace-keeping operation.

² As a general rule, the basic privileges and immunities of a United Nations peace-keeping operation consist of provisions that flow from the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations adopted by the General Assembly on 13 February 1946. However, while the Convention is in force with respect to 124 Member States, there are a number of States that are not a party to it and there may also be United Nations operations involving relations with entities other than States. Thus, in such cases, the Status Agreement itself must provide specifically for the application of the Convention

³ Provision to be used where the host country is a party to the said Convention.

IV. STATUS OF THE PEACE-KEEPING OPERATION

6. The United Nations peace-keeping operation and its members shall refrain from any action or activity incompatible with the impartial and international nature of their duties or inconsistent with the spirit of the present arrangements. The United Nations peacekeeping operation and its members shall respect all local laws and regulations. The Special Representative/Commander shall take all appropriate measures to ensure the observance of those obligations.

7. The Government undertakes to respect the exclusively international nature of the United Nations peace-keeping operation.

The United Nations flag and vehicle markings

8. The Government recognizes the right of the United Nations peace-keeping operation to display within (host country/territory) the United Nations flag at its headquarters, camps or other premises, on vehicles, vessels and otherwise as decided by the Special Representative / Commander. Other flags or pennants may be displayed only in exceptional cases. In these cases, the United Nations peace-keeping operation shall give sympathetic consideration to observations or requests of the Government of (host country).

9. Vehicles, vessels and aircraft of the United Nations peace-keeping operation shall carry a distinctive United Nations identification, of which the Government is to be notified.

Communications

10. The United Nations peace-keeping operation shall enjoy the facilities in respect to communications provided in article III of the Convention and shall, in co-ordination with the Government, use such facilities as may be required for the performance of its task. Issues with respect to communications which may arise and which are not specifically provided for in the present Agreement shall be dealt with pursuant to the relevant provisions of the Convention.

11. Subject to the provisions of paragraph 10:

(a) The United Nations peace-keeping operation shall have authority to install and operate radio transmitting and receiving stations as well as satellite systems to connect appropriate points within the territory of (host country/territory) with each other and with United Nations offices in other countries, and to exchange traffic with the United Nations global telecommunications network. The telecommunication services shall be operated in accordance with the International Telecommunication Convention and Regulations and the frequencies on which any such station may be operated shall be decided upon in co-operation with the Government and shall be communicated by the United Nations to the International Frequency Registration Board.

(b) The United Nations peace-keeping operation shall enjoy, within the territory of (host country/territory), the right to unrestricted communication by radio (including satellite, mobile and hand-held radio), telephone, telegraph, facsimile or any other means, and of establishing the necessary facilities for maintaining such communications within and between premises of the United

Nations peace-keeping operation, including the laying of cables and land-lines and the establishment of fixed and mobile radio transmitting, receiving and repeater stations. The frequencies on which the radio will operate shall be decided upon in co-operation with the Government. It is understood that connections with the local telegraph systems, telex and telephones may be made only after consultation and in accordance with arrangements with the Government, it being further understood that the use of the local system of telegraphs, telex and telephones will be charged at the most favourable rate.

(c) The United Nations peace-keeping operation may make arrangements through its own facilities for the processing and transport of private mail addressed to or emanating from members of the United Nations peace-keeping operation. The Government shall be informed of the nature of such arrangements and shall not interfere with or apply censorship to the mail of the United Nations peace-keeping operation or its members. In the event that postal arrangements applying to private mail of members of the United Nations peace-keeping operation are extended to transfer of currency or the transport of packages and parcels, the conditions under which such operations are conducted shall be agreed with the Government.

Travel and transport

12. The United Nations peace-keeping operation and its members shall enjoy, together with its vehicles, vessels, aircraft and equipment, freedom of movement throughout the (host country/-territory). That freedom shall, with respect to large movements of

personnel, stores or vehicles through airports or on railways or roads used for general traffic within the (host Country/territory), be co-ordinated with the Government. The Government undertakes to supply the United Nations peace-keeping operation, where necessary, with maps and other information, including locations of minefields and other dangers and impediments, which may be useful in facilitating its movements.

13. Vehicles, including all military vehicles, vessels and aircraft of the United Nations peacekeeping operation shall not be subject to registration or licensing by the Government, provided that all such vehicles carry the third party insurance required by relevant legislation.

14. The United Nations peace-keeping operation may use roads, bridges, canals and other waterways, port facilities and airfields without the payment of dues, tolls or charges, including wharfage charges. However, the United Nations peace-keeping operation will not claim exemption from charges which are in fact charges for services rendered.

Privileges and immunities of the United Nations peace-keeping operation

15. The United Nations peace-keeping operation, as a subsidiary body of the United Nations, enjoys the status, privileges and immunities of the United Nations (as provided for in the present

Agreement)⁴ (in accordance with the Convention)⁵. The provision of article II of the Convention, which applies to the United Nations peace-keeping operation, shall also apply to the property, funds and assets of participating States used in (host country/-territory), in connection with the national contingents serving in the United Nations peacekeeping operation, as provided for in paragraph 5 of the present Agreement. The Government recognizes the right of the United Nations peace-keeping operation in particular:

a) To import, free of duty or other restrictions, equipment, provisions, supplies and other goods which are for the exclusive and official use of the United Nations peace-keeping operation or for resale in the commissaries provided for hereinafter;

(b) To establish, maintain and operate commissaries at its headquarters, camps and posts for the benefit of the members of the United Nations peace keeping operation, but not of locally recruited personnel. Such commissaries may provide goods of a consumable nature and other articles to be specified in advance. The Special Representative/Commander shall take all necessary measures to prevent abuse of such commissaries and the sale or resale of such goods to persons other than members of the United Nations peace-keeping operation, and he shall give sympathetic consideration to observations or requests of the Government concerning the operation of the commissaries;

(c) To clear ex customs and excise warehouse, free of duty or

⁴ In case the other party is not party to the Convention.

⁵ In case the other party is a party to the Convention.

other restrictions, equipment, provisions, supplies and other goods which are for the exclusive and official use of the United Nations peace-keeping operation or for resale in the commissaries provided for above;

(d) To re-export or otherwise dispose of such equipment, as far as it is still usable, all unconsumed provisions, supplies and other goods so imported or cleared ex customs and excise warehouse which are not transferred, or otherwise disposed of, on terms and conditions to be agreed upon, to the competent local authorities of the (host country/territory) or to an entity nominated by them. To the end that such importation, clearances, transfer or exportation may be effected with the least possible delay, a mutually satisfactory procedure, including documentation, shall be agreed between the United Nations peace-keeping operation and the Government at the earliest possible date.

V. FACILITIES FOR THE UNITED NATIONS PEACE-KEEPING OPERATION

Premises required for conducting the operational and administrative activities of the United Nations peace-keeping operation and for accommodating members of the peace-keeping operation

16. The Government of (host country) shall provide without cost to the United Nations peace-keeping operation and in agreement with the Special Representative/Commander such areas for

headquarters, camps or other premises as may be necessary for the conduct of the operational and administrative activities of the United Nations peace-keeping operation and for the accommodation of the members of the United Nations peace-keeping operation. Without prejudice to the fact that all such premises remain (host country) territory, they shall be inviolable and subject to the exclusive control and authority of the United Nations. Where United Nations troops are co-located with military personnel of the host country, a permanent, direct and immediate access by the United Nations peace-keeping operation to those premises shall be guaranteed.

17. The Government undertakes to assist the United Nations peace-keeping operation as far as possible in obtaining and making available, where applicable, water, electricity and other facilities free of charge, or, where this is not possible, at the most favourable rate, and, in the case of interruption or threatened interruption of service, to give as far as is within its powers the same priority to the needs of the United Nations peace-keeping operation as to essential government services. Where such utilities or facilities are not provided free of charge, payment shall be made by the United Nations peace-keeping operation on terms to be agreed upon with the competent authority. The United Nations peace-keeping operation shall be responsible for the maintenance and upkeep of facilities so provided.

18. The United Nations peace-keeping operation shall have the right, where necessary, to generate, within its premises, electricity for its use and to transmit and distribute such electricity.

19. The United Nations alone may consent to the entry of any government officials or of any other person not a member of the United Nations peace-keeping operation to such premises.

Provisions, supplies and services and sanitary arrangements

20. The Government undertakes to assist the United Nations peace-keeping operation as far as possible in obtaining equipment, provisions, supplies and other goods and services from local sources required for its subsistence and operations. In making purchases on the local market, the United Nations peace-keeping operation shall, on the basis of observations made and information provided by the Government in that respect, avoid any adverse effect on the local economy. The Government shall exempt the United Nations peace-keeping operation from general sales taxes in respect of all official local purchases.

21. The United Nations peace-keeping operation and the Government shall co-operate with respect to sanitary services and shall extend to each other the fullest co-operation in matters concerning health, particularly with respect to the control of communicable diseases, in accordance with international conventions.

Recruitment of local personnel

22. The United Nations peace-keeping operation may locally recruit such personnel as it requires. Upon the request of the Special Representative/ Commander, the Government undertakes to facilitate the recruitment of qualified local staff by the United

Nations peacekeeping operation and to accelerate the process of such recruitment.

Currency

23. The Government undertakes to make available to the United Nations peace-keeping operation, against reimbursement mutually acceptable currency, (local) currency required for the use of the United Nations peace-keeping operation, including the pay of its members, at the rate of exchange most favourable to the United Nations peace-keeping operation.

VI. STATUS OF THE MEMBERS OF THE UNITED NATIONS PEACE-KEEPING OPERATION

Privileges and immunities

24. The Special Representative, the Commander of the military component of the United Nations peace-keeping operation, the head of the United Nations civilian police, and such high-ranking members of the Special Representative/ Commander's staff as may be agreed upon with the Government shall have the status specified in sections 19 and 27 of the Convention, provided that the privileges and immunities therein referred to shall be those accorded to diplomatic envoys by (national or international) law.

25. Members of the United Nations Secretariat assigned to the civilian component to serve with the United Nations peace-keeping

operation remain officials of the United Nations, entitled to the privileges and immunities of articles V and VII of the Convention.

26. Military observers, United Nations civilian police and civilian personnel other than United Nations officials whose names are for the purpose notified to the Government by the Special Representative/Commander shall be considered as experts on mission within the meaning of article VI of the Convention.

27. Military personnel of national contingents assigned to the military component of the United Nations peace-keeping operation shall have the privileges and immunities specifically provided for in the present Agreement.

28. Unless otherwise specified in the present Agreement, locally recruited members of the United Nations peace-keeping operation shall enjoy the immunities concerning official acts and exemption from taxation and national service obligations provided for in sections 18 (a), (b) and (c) of the Convention.

29. Members of the United Nations peace-keeping operation shall be exempt from taxation on the pay and emoluments received from the United Nations or from a participating State and any income received from outside (host country/territory). They shall also be exempt from all other direct taxes, except municipal rates for services enjoyed, and from all registration fees and charges.

30. Members of the United Nations peace-keeping operation shall have the right to import free of duty their personal effects in

connection with their arrival in (host country/territory). They shall be subject to the laws and regulations of (host country/territory), governing customs and foreign exchange with respect to personal property not required by them by reason of their presence in (host country/territory) with the United Nations peace-keeping operation. Special facilities will be granted by the Government for the speedy processing of entry and exit formalities for all members of the United Nations peace-keeping operation, including the military component, upon prior written notification. On departure from (host country/territory), members of the United Nations peace-keeping operation may, notwithstanding the above-mentioned exchange regulations, take with them such funds as the Special Representative/ Commander certifies were received in pay and emoluments from the United Nations or from a participating State and are a reasonable residue thereof. Special arrangements shall be made for the implementation of the present provisions in the interests of the Government and the members of the United Nations peace-keeping operation.

31. The Special Representative/Commander shall co-operate with the Government and shall render all assistance within his power in ensuring the observance of the customs and fiscal laws and regulations of (host country/territory) by the members of the United Nations peace-keeping operation, in accordance with the present Agreement.

Entry, residence and departure

32. The Special Representative/Commander and members of the

United Nations peacekeeping operation shall, whenever so required by the Special Representative/Commander, have the right to enter into, reside in and depart from (host country/territory).

33. The Government of (host country/territory) undertakes to facilitate the entry into and departure from (host country/territory) of the Special Representative/ Commander and members of the United Nations peace-keeping operation and shall be kept informed of such movement. For that purpose, the Special Representative/-Commander and members of the United Nations peace-keeping operation shall be exempt from passport and visa regulations and immigration inspection and restrictions on entering into or departing from (host country/ territory). They shall also be exempt from any regulations governing the residence of aliens in (host country/territory), including registration, but shall not be considered as acquiring any right to permanent residence or domicile in (host country/territory).

34. For the purpose of such entry or departure, members of the United Nations peace-keeping operation shall only be required to have:

(a) an individual or collective movement order issued by or under the authority of the Special Representative/Commander or any appropriate authority of a participating State, and

(b) a personal identity card issued in accordance with paragraph 35 of the present Agreement, except in the case of first entry, when the personal identity card issued by the appropriate authorities of a participating State shall be accepted in lieu of the said identity card.

Identification

35. The Special Representative/Commander shall issue to each member of the United Nations peace-keeping operation before or as soon as possible after such member's first entry into (host country/territory), as well as to all locally recruited personnel, a numbered identity card which shows full name, date of birth, title or rank, service (if appropriate) and photograph. Except as provided for in Paragraph 34 of the present Agreement, such an identity card shall be the only document required of a member of the United Nations peace-keeping operation.

36. Members of the United Nations peace-keeping operation, as well as locally recruited personnel, shall be required to present, but not to surrender, their (United Nations peace-keeping operation) identity cards on demand by appropriate official of the Government.

Uniform and arms

37. Military members and the United Nations Civilian Police of the United Nations peace-keeping operation shall wear, while performing official duties, the national military or police uniform of their respective States with standard United Nations accoutrements. United Nations Security Officers and Field Service Officers may wear the United Nations uniform. The wearing of civilian dress by the above-mentioned members of the United Nations peace-keeping operation may be authorized by the Special Representative/Commander at other times. Military members and civilian police

of the United Nations peace-keeping operation and United Nations Security Officers designated by the Special Representative/-Commander may possess and carry arms while on duty in accordance with their orders.

Permits and licences

38. The Government agrees to accept as valid, without tax or fee, a permit or licence issued by the Special Representative/Commander for the operation by any member of the United Nations peace-keeping operation, including locally recruited personnel, of any (United Nations peace-keeping operation) transport or communication equipment and for the practice of any profession or occupation in connection with the functioning of the United Nations peace-keeping operation, provided that no licence to drive a vehicle or pilot an aircraft shall be issued to any person who is not already in possession of an appropriate and valid licence.

39. Without prejudice to the provisions of paragraph 37, the Government further agrees to accept as valid, without tax or fee, a permit or licence issued by the Special Representative/Commander to a member of the United Nations peace-keeping operation for the carrying or use of firearms or ammunition in connection with the functioning of the United Nations peace-keeping operation.

Military police, arrest and transfer of custody, and mutual assistance

40. The Special Representative shall take all appropriate measures

to ensure the maintenance of discipline and good order among members of the United Nations peace-keeping operation, as well as locally recruited personnel. To this end, personnel designated by the Special Representative/Commander shall police the premises of the United Nations peacekeeping operation and such areas where its members are deployed. Elsewhere, such personnel shall be employed only subject to arrangements with the Government and in liaison with it, in so far as such employment is necessary to maintain discipline and order among members of the United Nations peace-keeping operation.

41. The military police of the United Nations peace-keeping operation shall have the power of arrest over the military members of the United Nations peace-keeping operation. Military personnel placed under arrest outside their own contingent areas shall be transferred to their contingent Commander for appropriate disciplinary action. The personnel mentioned in paragraph 40 above, may take into custody any other person on the premises of the United Nations peace-keeping operation. Such other person shall be delivered immediately to the nearest appropriate official of the Government for the purpose of dealing with any offence or disturbance on such premises.

42. Subject to the provisions of paragraphs 24 and 26, officials of the Government may take into custody any member of the United Nations peace-keeping operation:

- (a) when so requested by the Special Representative/Commander;
- or
- (b) when such a member of the United Nations peace-keeping

operation is apprehended in the committing or attempted to commit of a criminal offence. Any such person shall be delivered immediately, together with any weapons or other item seized, to the nearest appropriate representative of the United Nations peace-keeping operation, whereafter the provisions of paragraph 47 shall apply *mutatis mutandis*.

43. When a person is taken into custody under paragraph 41 or paragraph 42 (b), the United Nations peace-keeping operation or the Government, as the case may be, can make a preliminary interrogation but may not delay the transfer of custody. Following such a transfer, the person concerned shall be made available upon request to the arresting authority for further interrogation.

44. The United Nations peace-keeping operation and the Government shall assist each other in carrying out all necessary investigations into offences in respect of which either or both have an interest, in the production of witnesses and in the collection and production of evidence, including the seizure of and, if appropriate, the handing over of items connected with an offence. The handing over of any such items may be made subject to their return within the terms specified by the authority delivering them. Each party shall notify the other of the disposition of any case in the outcome of which the other may have an interest or in which there has been a transfer of custody under the provisions of paragraphs 41-43.

45. The Government shall carry out the prosecution of persons subject to its criminal jurisdiction who are accused of acts in

relation to the United Nations peace-keeping operation or its members which, if committed in relation to the forces of the Government, would have rendered such acts liable to prosecution.

Jurisdiction

46. All members of the United Nations peace-keeping operation, including locally recruited personnel, shall be immune from legal process in respect of words spoken or written and all acts performed by them in their official capacity. Such immunity shall continue even after they cease to be members of or employed by the United Nations peace-keeping operation and after the expiration of the other provisions of the present Agreement.

47. Should the Government consider that any member of the United Nations peace-keeping operation has committed a criminal offence, it shall promptly inform the Special Representative/-Commander and present to him any evidence available to it. Subject to the provisions of paragraph 24:

(a) If the accused person is a member of the civilian component or a civilian member of the military component, the Special Representative/Commander shall conduct any necessary supplementary inquiry and then agree with the Government whether or not criminal proceedings should be instituted. Failing such agreement, the question shall be resolved as provided in paragraph 53 of the present Agreement.

(b) Military members of the military component of the United Nations peace-keeping operation shall be subject to the exclusive jurisdiction of their respective participating States in respect of any

criminal offences which may be committed by them in (host country/territory).

48. The Secretary General of the United Nations will obtain assurances from Governments of participating States that they will be prepared to exercise jurisdiction with respect to crimes or offences which may be committed by members of their national contingents serving with the peace-keeping operation⁶.

49. If any civil proceeding is instituted against a member of the United Nations peace-keeping operation before any court of (host country/territory), the Special Representative/Commander shall be notified immediately, and he shall certify to the court whether or not the proceeding is related to the official duties of such a member:

(a) If the Special Representative/Commander certifies that the proceeding is related to official duties, such a proceeding shall be discontinued and the provisions of paragraph 51 of the present Agreement shall apply.

b) If the Special Representative certifies that the proceeding is not related to official duties, the proceeding may continue. If the Special Representative/ Commander certifies that a member of the

⁶ This provision has been inserted in the model agreement in order that all issues pertaining to this section be covered. Upon conclusion of a specific agreement, the provision in question could instead be inserted in a memorandum of understanding where further clarifications on the terms of an agreement are usually provided.

United Nations peace-keeping operation is unable because of official duties or authorized absence to protect his interests in the proceeding, the court shall at the defendant's request suspend the proceeding until the elimination of the disability, but for not more than ninety days. Property of a member of the United Nations peace-keeping operation that is certified by the Special Representative/Commander as being needed by the defendant for the fulfilment of his official duties shall be free from seizure for the satisfaction of a judgement, decision or order. The personal liberty of a member of the United Nations peace-keeping operation shall not be restricted in a civil proceeding, whether to enforce a judgement, decision or order, to compel an oath or for any other reason.

Deceased members

50. The Special Representative/Commander shall have the right to take charge of and dispose of the body of a member of the United Nations peace-keeping operation who dies in (host country/-territory), as well as that member's personal property located within (host country/territory), in accordance with United Nations procedures.

VII. SETTLEMENT OF DISPUTES

51. Except as provided in paragraph 53, any dispute or claim of a private law character to which the United Nations peace-keeping operation or any member thereof is a party and over which the

courts of (host country/territory) do not have jurisdiction because of any provision of the present Agreement, shall be settled by a standing claims commission to be established for that purpose. One member of the commission shall be appointed by the Secretary General of the United Nations, one member by the Government and a chairman jointly by the Secretary General and the Government. If no agreement as to the chairman is reached within thirty days of the appointment of the first member of the commission, the President of the International Court of Justice may, at the request of either the Secretary General of the United Nations or the Government, appoint the chairman. Any vacancy on the commission shall be filled by the same method prescribed for the original appointment, provided that the thirty-day period prescribed shall start as soon as there is a vacancy in the chairmanship. The commission shall determine its own procedures, provided that any two members shall constitute a quorum for all purposes (except for a period of thirty days after the creation of a vacancy) and all decisions shall require the approval of any two members. The awards of the commission shall be final and binding, unless the Secretary General of the United Nations and the Government permit an appeal to a tribunal established in accordance with paragraph 53. The awards of the commission shall be notified to the parties and, if against a member of the United Nations peace-keeping operation, the Special Representative/Commander or the Secretary General of the United Nations shall use his best endeavours to ensure compliance.

52. Disputes concerning the terms of employment and conditions of service of locally recruited personnel shall be settled by the

administrative procedures to be established by the Special Representative/Commander.

53. Any other dispute between the United Nations peace-keeping operation and the Government, and any appeal that both of them agree to allow from the award of the claims commission established pursuant to paragraph 51 shall, unless otherwise agreed by the parties, be submitted to a tribunal of three arbitrators. The provisions relating to the establishment and procedures of the claims commission shall apply, *mutatis mutandis*, to the establishment and procedures of the tribunal. The decisions of the tribunal shall be final and binding on both parties.

54. All differences between the United Nations and the Government of (host country/territory) arising out of the interpretation or application of the present arrangements which involve a question of principle concerning the Convention shall be dealt with in accordance with the procedure of section 30 of the Convention⁷.

VIII. SUPPLEMENTAL ARRANGEMENTS

55. The Special Representative/Commander and the Government may conclude supplemental arrangements to the present Agreement.

⁷ In case the other party to the present Agreement is a party to the Convention.

BILAGA 3

12.3 Nato:s SOFA, artiklarna 1-17 i version på engelska

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

AGREEMENT BETWEEN THE PARTIES TO THE NORTH ATLANTIC TREATY REGARDING THE STATUS OF THEIR FORCES

Signed at London, June 19, 1951; in force August 23, 1953

The Parties to the North Atlantic Treaty signed in Washington on 4th April, 1949,

Considering that the forces of one Party may be sent, by arrangement, to serve in the territory of another Party;

Bearing in mind that the decision to send them and the conditions under which they will be sent, in so far as such conditions are not laid down by the present Agreement will continue to be the subject of separate arrangements between the Parties concerned;

Desiring, however, to define the status of such forces while in the territory of another Party;

Have agreed as follows:

ARTICLE 1

1. In this Agreement the expression

(a) "force" means the personnel belonging to the land, sea or air armed services of one Contracting Party when in the territory of another Contracting Party in the North Atlantic Treaty area in connexion with their official duties, provided that the two Contracting Parties concerned may agree that certain individuals, units or formations shall not be regarded as constituting or included in a "force" for the purposes of the present Agreement;

(b) "civilian component" means the civilian personnel accompanying a force of a Contracting Party who are in the employ of an armed service of that Contracting Party, and who are not stateless persons, nor nationals of any State which is not a Party to the North Atlantic Treaty, nor nationals of, nor ordinarily resident in, the State in which the force is located;

(c) "dependent" means the spouse of a member of a force or of a civilian component, or a child of such member depending on him or her for support;

(d) "sending State" means the Contracting Party to which the force belongs;

(e) "receiving State" means the Contracting Party in the territory of which the force or civilian component is located, whether it be stationed there or passing in transit;

(f) "military authorities of the sending State" means those authorities of a sending State who are empowered by its law to enforce the military law of that State with respect to members of its forces or civilian components;

(g) "North Atlantic Council" means the Council established by

Article 9 of the North Atlantic Treaty or any of its subsidiary bodies authorised to act on its behalf.

2. This Agreement shall apply to the authorities of political subdivisions of the Contracting Parties, within their territories to which the Agreement applies or extends in accordance with Article XX, as it applies to the central authorities of those Contracting Parties, provided, however, that property owned by political subdivisions shall not be considered to be property owned by a Contracting Party within the meaning of Article VIII.

ARTICLE II

It is the duty of a force and its civilian component and the members thereof as well as their dependents to respect the law of the receiving State, and to abstain from any activity inconsistent with the spirit of the present Agreement, and, in particular, from any political activity in the receiving State. It is also the duty of the sending State to take necessary measures to that end.

ARTICLE III

1. On the conditions specified in paragraph 2 of this Article and subject to compliance with the formalities established by the receiving State relating to entry and departure of a force or the members thereof, such members shall be exempt from passport and visa regulations and immigration inspection on entering or leaving

the territory of a receiving State. They shall also be exempt from the regulations of the receiving State on the registration and control of aliens, but shall not be considered as acquiring any right to permanent residence or domicile in the territories of the receiving State.

2. The following documents only will be required in respect of members of a force. They must be presented on demand:

(a) personal identity card issued by the sending State showing names, date of birth, rank and number (if any), service, and photograph;

(b) individual or collective movement order, in the language of the sending State and in the English and French languages, issued by an appropriate agency of the sending State or of the North Atlantic Treaty Organisation and certifying to the status of the individual or group as a member or members of a force and to the movement ordered. The receiving State may require a movement order to be countersigned by its appropriate representative.

3. Members of a civilian component and dependents shall be so described in their passports.

4. If a member of a force or of a civilian component leaves the employ the sending State and is not repatriated, the authorities of the sending State shall immediately inform the authorities of the receiving State, giving such particulars as may be required. The authorities of the sending State shall similarly inform the authorities of the receiving State of any member who has absented himself for more than twentyone days.

5. If the receiving State has requested the removal from its territory of a member of a force or civilian component or has made an expulsion order against an ex-member of a force or of a civilian component or against a dependent of a member or exmember, the authorities of the sending State shall be responsible for receiving the person concerned within their own territory or otherwise disposing of him outside the receiving State. This paragraph shall apply only to persons who are not nationals of the receiving State and have entered the receiving State as members of a force or civilian component or for the purpose of becoming such members, and to the dependents of such persons.

ARTICLE IV

The receiving State shall either

- (a) accept as valid, without a driving test or fee, the driving permit or licence or military driving permit issued by the sending State or a subdivision thereof to a member of a force or of a civilian component; or
- (b) issue its own driving permit or licence to any member of a force or civilian component who holds a driving permit or licence or military driving permit issued by the sending State or a subdivision thereof, provided that no driving test shall be required.

ARTICLE V

1. Members of a force shall normally wear uniform. Subject to

any arrangement to the contrary between the authorities of the sending and receiving States, the wearing of civilian dress shall be on the same conditions as for members of the forces of the receiving State. Regularly constituted units or formations of a force shall be in uniform when crossing a frontier.

2. Service vehicles of a force or civilian component shall carry, in addition to their registration number, a distinctive nationality mark.

ARTICLE VI

Members of a force may possess and carry arms, on condition that they are authorised to do so by their orders. The authorities of the sending State shall give sympathetic consideration to requests from the receiving State concerning this matter.

ARTICLE VII

1. Subject to the provisions of this Article,
 - (a) the military authorities of the sending State shall have the right to exercise within the receiving State all criminal and disciplinary jurisdiction conferred on them by the law of the sending State over all persons subject to the military law of that State;
 - (b) the authorities of the receiving State shall have jurisdiction over the members of a force or civilian component and their dependents with respect to offences committed within the territory of the

receiving State and punishable by the law of that State.

2. (a) The military authorities of the sending State shall have the right to exercise exclusive jurisdiction over persons subject to the military law of that State with respect to offences, including offences relating to its security, punishable by the law of the sending State, but not by the law of the receiving State.

(b) The authorities of the receiving State shall have the right to exercise exclusive jurisdiction over members of a force or civilian component and their dependents with respect to offences, including offences relating to the security of that State, punishable by its law but not by the law of the sending State.

(c) For the purposes of this paragraph and of paragraph 3 of this Article a security offence against a State shall include

(i) treason against the State;

(ii) sabotage, espionage or violation of any law relating to official secrets of that State, or secrets relating to the national defence of that State.

3. In cases where the right to exercise jurisdiction is concurrent the following rules shall apply:

(a) The military authorities of the sending State shall have the primary right to exercise jurisdiction over a member of a force or of a civilian component in relation to

(i) offences solely against the property or security of that State, or offences solely against the person or property of another member of the force or civilian component of that State or of a dependent;

(ii) offences arising out of any act or omission done in the

performance of official duty.

(b) In the case of any other offence the authorities of the receiving State shall have the primary right to exercise jurisdiction.

(c) If the State having the primary right decides not to exercise jurisdiction, it shall notify the authorities of the other State as soon as practicable. The authorities of the State having the primary right shall give sympathetic consideration to a request from the authorities of the other State for a waiver of its right in cases where that other State considers such waiver to be of particular importance.

4. The foregoing provisions of this Article shall not imply any right for the military authorities of the sending State to exercise jurisdiction over persons who are nationals of or ordinarily resident in the receiving State, unless they are members of the force of the sending State.

5. (a) The authorities of the receiving and sending States shall assist each other in the arrest of members of a force or civilian component or their dependents in the territory of the receiving State and in handing them over to the authority which is to exercise jurisdiction in accordance with the above provisions.

(b) The authorities of the receiving State shall notify promptly the military authorities of the sending State of the arrest of any member of a force or civilian component or a dependent.

(c) The custody of an accused member of a force or civilian component over whom the receiving State is to exercise jurisdiction shall, if he is in the hands of the sending State, remain with that

State until he is charged by the receiving State.

6. (a) The authorities of the receiving and sending States shall assist each other in the carrying out of all necessary investigations into offences, and in the collection and production of evidence, including the seizure and, in proper cases, the handing over of objects connected with an offence. The handing over of such objects may, however, be made subject to their return within the time specified by the authority delivering them.

(b) The authorities of the Contracting Parties shall notify one another of the disposition of all cases in which there are concurrent rights to exercise jurisdiction.

7. (a) A death sentence shall not be carried out in the receiving State by the authorities of the sending State if the legislation of the receiving State does not provide for such punishment in a similar case.

(b) The authorities of the receiving State shall give sympathetic consideration to a request from the authorities of the sending State for assistance in carrying out a sentence of imprisonment pronounced by the authorities of the sending State under the provision of this Article within the territory of the receiving State.

8. Where an accused has been tried in accordance with the provisions of this Article by the authorities of one Contracting Party and has been acquitted, or has been convicted and is serving, or has served, his sentence or has been pardoned, he may not be tried again for the same offence within the same territory by the authorities of another Contracting Party. However, nothing in this

paragraph shall prevent the military authorities of the sending State from trying a member of its force for any violation of rules of discipline arising from an act or omission which constituted an offence for which he was tried by the authorities of another Contracting Party.

9. Whenever a member of a force or civilian component or a dependent is prosecuted under the jurisdiction of a receiving State he shall be entitled

- (a) to a prompt and speedy trial;
- (b) to be informed, in advance of trial, of the specific charge or charges made against him;
- (c) to be confronted with the witnesses against him;
- (d) to have compulsory process for obtaining witnesses in his favour, if they are within the jurisdiction of the receiving State;
- (e) to have legal representation of his own choice for his defence or to have free or assisted legal representation under the conditions prevailing for the time being in the receiving State;
- (f) if he considers it necessary, to have the services of a competent interpreter; and
- (g) to communicate with a representative of the Government of the sending State and, when the rules of the court permit, to have such a representative present at his trial.

10. (a) Regularly constituted military units or formations of a force shall have the right to police any camps, establishments or other premises which they occupy as the result of an agreement with the receiving State. The military police of the force may take all appropriate measures to ensure the maintenance of order and

security on such premises.

(b) Outside these premises, such military police shall be employed only subject to arrangements with the authorities of the receiving State and in liaison with those authorities, and in so far as such employment is necessary to maintain discipline and order among the members of the force.

11. Each Contracting Party shall seek such legislation as it deems necessary to ensure the adequate security and protection within its territory of installations, equipment, property, records and official information of other Contracting Parties, and the punishment of persons who may contravene laws enacted for that purpose.

ARTICLE VIII

1. Each Contracting Party waives all its claims against any other Contracting Party for damage to any property owned by it and used by its land, sea or air armed services, if such damage

(i) was caused by a member or an employee of the armed services of the other Contracting Party in the execution of his duties in connexion with the operation of the North Atlantic Treaty; or

(ii) arose from the use of any vehicle, vessel or aircraft owned by the other Contracting Party and used by its armed services, provided either that the vehicle, vessel or aircraft causing the damage was being used in connexion with the operation of the North Atlantic Treaty, or that the damage was caused to property being so used.

Claims for maritime salvage by one Contracting Party against any other Contracting Party shall be waived, provided that the vessel or cargo salvaged was owned by a Contracting Party and being used by its armed services in connexion with the operation of the North Atlantic Treaty.

2. (a) In the case of damage caused or arising as stated in paragraph 1 to other property owned by a Contracting Party and located in its territory, the issue of the liability of any other Contracting Party shall be determined and the amount of damage shall be assessed, unless the Contracting Parties concerned agree otherwise, by a sole arbitrator selected in accordance with sub-paragraph (b) of this paragraph. The arbitrator shall also decide any counter-claims arising out of the same incident.

(b) The arbitrator referred to in sub-paragraph (a) above shall be selected by agreement between the Contracting Parties concerned from amongst the nationals of the receiving State who hold or have held high judicial office. If the Contracting Parties concerned are unable, within two months, to agree upon the arbitrator, either may request the Chairman of the North Atlantic Council Deputies to select a person with the aforesaid qualifications.

(c) Any decision taken by the arbitrator shall be binding and conclusive upon the Contracting Parties.

(d) The amount of any compensation awarded by the arbitrator shall be distributed in accordance with the provisions of paragraph 5 (e) (i), (ii) and (iii) of this article.

(e) The compensation of the arbitrator shall be fixed by agreement between the Contracting Parties concerned and shall,

together with the necessary expenses incidental to the performance of his duties, be defrayed in equal proportions by them.

(f) Nevertheless, each Contracting Party waives its claim in any such case where the damage is less than:

Belgium: B.fr. 70,000.

Luxembourg: L.fr. 70,000.

Canada: \$1,460.

Netherlands: Fl. 5,320.

Denmark: Kr. 9,670.

Norway: Kr. 10,000.

France: F.fr. 490,000.

Portugal: Es. 40,250.

Iceland: Kr. 22,800.

United Kingdom: £500.

Italy: Li. 850,000.

United States: \$1,400.

Any other Contracting Party whose property has been damaged in the same incident shall also waive its claim up to the above amount. In the case of considerable variation in the rates of exchange between these currencies the Contracting Parties shall agree on the appropriate adjustments of these amounts.

3. For the purposes of paragraphs 1 and 2 of this Article the expression "owned by a Contracting Party" in the case of a vessel includes a vessel on bare boat charter to that Contracting Party or requisitioned by it on bare boat terms or seized by it in prize (except to the extent that the risk of loss or liability is borne by some person other than such Contracting Party).

4. Each Contracting Party waives all its claims against any other Contracting Party for injury or death suffered by any member of its armed services while such member was engaged in the performance of his official duties.

5. Claims (other than contractual claims and those to which paragraphs 6 or 7 of this article apply) arising out of acts or omissions of members of a force or civilian component done in the performance of official duty, or out of any other act, omission or occurrence for which a force or civilian component is legally responsible, and causing damage in the territory of the receiving State to third parties, other than any of the Contracting Parties, shall be dealt with by the receiving State in accordance with the following provisions:

(a) Claims shall be filed, considered and settled or adjudicated in accordance with the laws and regulations of the receiving State with respect to claims arising from the activities of its own armed forces.

(b) The receiving State may settle any such claims, and payment of the amount agreed upon or determined by adjudication shall be made by the receiving State in its currency.

(c) Such payment, whether made pursuant to a settlement or to adjudication of the case by a competent tribunal of the receiving State, or the final adjudication by such a tribunal denying payment, shall be binding and conclusive upon the Contracting Parties.

(d) Every claim paid by the receiving State shall be communicated to the sending States concerned together with full particulars and a proposed distribution in conformity with sub-paragraphs (e) (i), (ii) and (iii) below. In default of a reply within two months, the proposed distribution shall be regarded as accepted.

(e) The cost incurred in satisfying claims pursuant to the preceding sub-paragraphs and paragraph 2 of this Article shall be distributed between the Contracting Parties, as follows:

(i) Where one sending State alone is responsible, the amount

awarded or adjudged shall be distributed in the proportion of 25 per cent. chargeable to the receiving State and 75 per cent. chargeable to the sending State.

(ii) Where more than one State is responsible for the damage, the amount awarded or adjudged shall be distributed equally among them: however, if the receiving State is not one of the States responsible, its contribution shall be half that of each of the sending States.

(iii) Where the damage was caused by the armed services of the Contracting Parties and it is not possible to attribute it specifically to one or more of those armed services, the amount awarded or adjudged shall be distributed equally among the Contracting Parties concerned: however, if the receiving State is not one of the States by whose armed services the damage was caused, its contribution shall be half that of each of the sending States concerned.

(iv) Every half-year, a statement of the sums paid by the receiving State in the course of the half-yearly period in respect of every case regarding which the proposed distribution on a percentage basis has been accepted, shall be sent to the sending States concerned, together with a request for reimbursement. Such reimbursement shall be made within the shortest possible time, in the currency of the receiving State.

(f) In cases where the application of the provisions of subparagraphs (b) and (e) of this paragraph would cause a Contracting Party serious hardship, it may request the North Atlantic Council to arrange a settlement of a different nature.

(g) member of a force or civilian component shall not be subject any proceedings for the enforcement of any judgment given against him in the receiving State in a matter arising from the performance

of his official duties.

(h) Except in so far as sub-paragraph (e) of this paragraph applies to claims covered by paragraph 2 of this Article, the provisions of this paragraph shall not apply to any claim arising out of or in connexion with the navigation or operation of a ship or the loading, carriage, or discharge of a cargo, other than claims for death or personal injury to which paragraph 4 of this article does not apply.

6. Claims against members of a force or civilian component arising out of tortious acts or omissions in the receiving State not done in the performance of official duty shall be dealt with in the following manner:

(a) The authorities of the receiving State shall consider the claim and assess compensation to the claimant in a fair and just manner, taking into account all the circumstances of the case, including the conduct of the injured person, and shall prepare a report on the matter.

(b) The report shall be delivered to the authorities of the sending State, who shall then decide without delay whether they will offer an *ex gratia* payment, and if so, of what amount.

(c) If an offer of *ex gratia* payment is made, and accepted by the claimant in full satisfaction of his claim, the authorities of the sending State shall make the payment themselves and inform the authorities of the receiving State of their decision and of the sum paid.

(d) Nothing in this paragraph shall affect the jurisdiction of the courts of the receiving State to entertain an action against a member of a force or of a civilian component unless and until there

has been payment in full satisfaction of the claim.

7. Claims arising out of the unauthorized use of any vehicle of the armed services of a sending State shall be dealt with in accordance with paragraph 6 of this Article, except in so far as the force or civilian component is legally responsible.

8. If a dispute arises as to whether a tortious act or omission of a member of a force or civilian component was done in the performance of official duty or as to whether the use of any vehicle of the armed services of a sending State was unauthorised, the question shall be submitted to an arbitrator appointed in accordance with paragraph 2 (b) of this Article, whose decision on this point shall be final and conclusive.

9. The sending State shall not claim immunity from the jurisdiction of the courts of the receiving State for members of a force or civilian component in respect of the civil jurisdiction of the courts of the receiving State except to the extent provided in paragraph 5 (g) of this Article.

10. The authorities of the sending State and of the receiving State shall co-operate in the procurement of evidence for a fair hearing and disposal of claims in regard to which the Contracting Parties are concerned.

ARTICLE IX

1. Members of a force or of a civilian component and their dependents may purchase locally goods necessary for their own consumption, and such services as they need, under the same conditions as the nationals of the receiving State.

2. Goods which are required from local sources for the subsistence of a force or civilian component shall normally be purchased through the authorities which purchase such goods for the armed services of the receiving State. In order to avoid such purchases having any adverse effect on the economy of the receiving State, the competent authorities of that State shall indicate, when necessary, any articles the purchase of which should be restricted or forbidden.

3. Subject to agreements already in force or which may hereafter be made between the authorised representatives of the sending and receiving State, the authorities of the receiving State shall assume sole responsibility for making suitable arrangements to make available to a force or a civilian component the buildings and grounds which it requires, as well as facilities and services connected therewith. These agreements and arrangements shall be, as far as possible, in accordance with the regulations governing the accommodation and billeting of similar personnel of the receiving State. In the absence of a specific contract to the contrary, the laws of the receiving State shall determine the rights and obligations arising out of the occupation or use of the buildings, grounds, facilities or services.

4. Local civilian labour requirements of a force or civilian component shall be satisfied in the same way as the comparable requirements of the receiving State and with the assistance of the authorities of the receiving State through the employment exchanges. The conditions of employment and work, in particular wages, supplementary payments and conditions for the protection of workers, shall be those laid down by the legislation of the receiving State. Such civilian workers employed by a force or civilian component shall not be regarded for any purpose as being members of that force or civilian component.

5. When a force or a civilian component has at the place where it is stationed inadequate medical or dental facilities, its members and their dependents may receive medical and dental care, including hospitalization, under the same conditions as comparable personnel of the receiving State.

6. The receiving State shall give the most favourable consideration to requests for the grant to members of a force or of a civilian component of travelling facilities and concessions with regard to fares. These facilities and concessions will be the subject of special arrangements to be made between the Governments concerned.

7. Subject to any general or particular financial arrangements between the Contracting Parties, payment in local currency for goods, accommodation and services furnished under paragraphs 2, 3, 4 and, if necessary, 5 and 6, of this Article shall be made promptly by the authorities of the force.

8. Neither a force, nor a civilian component, nor the members thereof, nor their dependents, shall by reason of this Article enjoy any exemption from taxes or duties relating to purchases and services chargeable under the fiscal regulations of the receiving State.

ARTICLE X

1. Where the legal incidence of any form of taxation in the receiving State depends upon residence or domicile, periods during which a member of a force or civilian component is in the territory of that State by reason solely of his being a member of such force or civilian component shall not be considered as periods of residence therein, or as creating a change of residence or domicile, for the purposes of such taxation. Members of a force or civilian component shall be exempt from taxation in the receiving State on the salary and emoluments paid to them as such members by the sending State or on any tangible movable property the presence of which in the receiving State is due solely to their temporary presence there.

2. Nothing in this Article shall prevent taxation of a member of a force or civilian component with respect to any profitable enterprise, other than his employment as such member, in which he may engage in the receiving State, and, except as regards his salary and emoluments and the tangible movable property referred to in paragraph 1, nothing in this Article shall prevent taxation to which, even if regarded as having his residence or domicile outside

the territory of the receiving State, such a member is liable under the law of that State.

3. Nothing in this Article shall apply to "duty " as defined in paragraph 12 of Article XI.

4. For the purposes of this Article the term "member of a force" shall not include any person who is a national of the receiving State.

ARTICLE XI

1. Save as provided expressly to the contrary in this Agreement, members of a force and of a civilian component as well as their dependents shall be subject to the laws and regulations administered by the customs authorities of the receiving State. In particular the customs authorities of the receiving State shall have the right, under the general conditions laid down by the laws and regulations of the receiving State, to search members of a force or civilian component and their dependents and to examine their luggage and vehicles, and to seize articles pursuant to such laws and regulations.

2. (a) The temporary importation and the re-exportation of service vehicles of a force or civilian component under their own power shall be authorised free of duty on presentation of a

triptyque in the form shown in the Appendix to this Agreement¹.

(b) The temporary importation of such vehicles not under their own power shall be governed by paragraph 4 of this Article and the re-exportation thereof by paragraph 8.

(c) Service vehicles of a force or civilian component shall be exempt from any tax payable in respect of the use of vehicles on the roads.

3. Official documents under official seal shall not be subject to customs inspection. Couriers, whatever their status, carrying these documents must be in possession of an individual movement order issued in accordance with paragraph 2 (b) of Article III. This movement order shall show the number of despatches carried and certify that they contain only official documents.

4. A force may import free of duty the equipment for the force and reasonable quantities of provisions, supplies and other goods for the exclusive use of the force and, in cases where such use is permitted by the receiving State, its civilian component and dependents. This duty-free importation shall be subject to the deposit, at the customs office for the place of entry, together with such customs documents as shall be agreed, of a certificate in a form agreed between the receiving State and the sending State signed by a person authorised by the sending State for that purpose. The designation of the person authorised to sign the certificates as well as specimens of the signatures and stamps to be used, shall be sent to the customs administration of the receiving

¹ Not printed here.

State.

5. A member of a force or civilian component may, at the time of his first arrival to take up service in the receiving State or at the time of the first arrival of any dependent to join him, import his personal effects and furniture free of duty for the term of such service.

6. Members of a force or civilian component may import temporarily free of duty their private motor vehicles for the personal use of themselves and their dependents. There is no obligation under this Article to grant exemption from taxes payable in respect of the use of roads by private vehicles.

7. Imports made by the authorities of a force other than for the exclusive use of that force and its civilian component, and imports, other than those dealt with in paragraphs 5 and 6 of this Article, effected by members of 8 force or civilian component are not, by reason of this Article, entitled to any exemption from duty or other conditions.

8. Goods which have been imported duty-free under paragraphs 2 (b), 4, 5 or 6 above--

(a) may be re-exported freely, provided that, in the case of goods imported under paragraph 4, a certificate, issued in accordance with that paragraph is presented to the customs office: the customs authorities, however, may verify that goods re-exported are as described in the certificate, if any, and have in fact been imported under the conditions of paragraphs 2 (b), 4, 5

or 6 as the case may be;

(b) shall not normally be disposed of in the receiving State by way of either sale or gift: however, in particular cases such disposal may be authorised on conditions imposed by the authorities concerned of the receiving State (for instance, on payment of duty and tax and compliance with the requirements of the controls of trade and exchange).

9. Goods purchased in the receiving State shall be exported therefrom only in accordance with the regulations in force in the receiving State.

10. Special arrangements for crossing frontiers shall be granted by the customs authorities to regularly constituted units or formations, provided that the customs authorities concerned have been duly notified in advance.

11. Special arrangements shall be made by the receiving State so that fuel, oil and lubricants for use in service vehicles, aircraft and vessels of a force or civilian component, may be delivered free of all duties and taxes.

12. In paragraphs 1-10 of this Article

"duty" means customs duties and all other duties and taxes payable on importation or exportation, as the case may be, except dues and taxes which are no more than charges for services rendered;

"importation" includes withdrawal from customs warehouses or continuous customs custody, provided that the goods concerned

have not been grown, produced or manufactured in the receiving State.

13. The provisions of this Article shall apply to the goods concerned not only when they are imported into or exported from the receiving State, but also when they are in transit through the territory of a Contracting Party, and for this purpose the expression "receiving State " in this Article shall be regarded as including any Contracting Party through whose territory the goods are passing in transit.

ARTICLE XII

1. The customs or fiscal authorities of the receiving State may, as a condition of the grant of any customs or fiscal exemption or concession provided for in this Agreement, require such conditions to be observed as they may deem necessary to prevent abuse.

2. These authorities may refuse any exemption provided for by this Agreement in respect of the importation into the receiving State of articles grown, produced or manufactured in that State which have been exported therefrom without payment of, or upon repayment of, taxes or duties which would have been chargeable but for such exportation. Goods removed from a customs warehouse shall be deemed to be imported if they were regarded as having been exported by reason of being deposited in the warehouse.

ARTICLE XIII

1. In order to prevent offences against customs and fiscal laws and regulations, the authorities of the receiving and of the sending States shall assist each other in the conduct of enquiries and the collection of evidence.

2. The authorities of a force shall render all assistance within their power to ensure that articles liable to seizure by, or on behalf of, the customs or fiscal authorities of the receiving State are handed to those authorities.

3. The authorities of a force shall render all assistance within their power to ensure the payment of duties, taxes and penalties payable by members of the force or civilian component or their dependents.

4. Service vehicles and articles belonging to a force or to its civilian component, and not to a member of such force or civilian component, seized by the authorities of the receiving State in connection with an offence against its customs or fiscal laws or regulations shall be handed over to the appropriate authorities of the force concerned.

ARTICLE XIV

1. A force, a civilian component and the members thereof, as well as their dependents, shall remain subject to the foreign

exchange regulations of the sending State and shall also be subject to the regulations of the receiving State.

2. The foreign exchange authorities of the sending and the receiving States may issue special regulations applicable to a force or civilian component or the members thereof as well as to their dependents.

ARTICLE XV

1. Subject to paragraph 2 of this Article, this Agreement shall remain in force in the event of hostilities to which the North Atlantic Treaty applies, except that the provisions for settling claims in paragraphs 2 and 5 of Article VIII shall not apply to war damage, and that the provisions of the Agreement, and, in particular of Articles III and VII, shall immediately be reviewed by the Contracting Parties concerned, who may agree to such modifications as they may consider desirable regarding the application of the Agreement between them.

2. In the event of such hostilities, each of the Contracting Parties shall have the right, by giving 60 days' notice to the other Contracting Parties, to suspend the application of any of the provisions of this Agreement so far as it is concerned. If this right is exercised, the Contracting Parties shall immediately consult with a view to agreeing on suitable provisions to replace the provisions suspended.

ARTICLE XVI

All differences between the Contracting Parties relating to the interpretation or application of this Agreement shall be settled by negotiation between them without recourse to any outside jurisdiction. Except where express provision is made to the contrary in this Agreement, differences which cannot be settled by direct negotiation shall be referred to the North Atlantic Council.

ARTICLE XVII

Any Contracting Party may at any time request the revision of any Article of this Agreement. The request shall be addressed to the North Atlantic Council.

BILAGA 4

12.4 Annex C to Memorandum of Understanding concerning the cooperation on the Formation of a Baltic Peacekeeping Battalion.

STATUS OF PERSONNEL OF THE ARMED FORCES AND OF CIVIL SERVANTS OF THE SUPPORTING STATES VISITING THE BALTIC STATES

SECTION I - INTRODUCTION

1. This Annex records the understandings which have been reached between the supporting States and the Baltic States to cover the status of members of the armed forces and of civil servants of the supporting States who are visiting the Baltic States for training, exercises or other official purposes.

SECTION II - DEFINITIONS

2. In this Annex the following definitions apply:

- a. "receiving State" means the Baltic State on whose territory the training, exercise or other official visit is conducted under the conditions set out in this Memorandum of Understanding.
- b. "sending State" means the supporting State, whose personnel are deployed to the receiving State for the purpose of training, exercising or visiting officially under conditions set out in this Memorandum of Understanding.
- c. "personnel of the sending State" means members of the armed forces or civil servants of the sending State.
- d. "authorities of the sending State" means those authorities of the sending State or other officials of the sending State who are empowered by its law to enforce the law and regulations of that State with respect to members of its armed forces and its civil servants, or other official representatives of the sending State.
- e. "authorities of the receiving State" means those authorities of the receiving State who are empowered by its law to enforce the law of that State with respect to its citizens.

SECTION III - NUMBERS

3. The number of individuals from the personnel of the sending State participating in any training or exercise or other official visit will be subject to limits to be determined between the receiving State and the sending State prior to any visit.

SECTION IV - STATUS

4. Military personnel from the sending State visiting a receiving State will remain for all purposes members of the Armed Forces of the sending State concerned. They will be under the command of the military authorities of their respective sending State and at all times subject to the Service Law and regulations of the military authorities of their sending State.

Jurisdiction

5. The personnel of the sending State visiting the receiving State will be obliged to respect the laws and traditions of the receiving State at all times, and to abstain from any activity inconsistent with the spirit of this Memorandum and in particular from any political activity in the receiving State. It is the responsibility of the authorities of the sending State to take the necessary measures to that end.

6. In cases of criminal and civil proceedings against the personnel of the sending State, the receiving State and the sending State will mutually determine which of the receiving State or the sending State will exercise jurisdiction, against a presumption that if the offence is committed in the course of duty the sending State will normally exercise jurisdiction. Notwithstanding these provisions, the receiving State will give sympathetic consideration to any request from a sending State to exercise jurisdiction in a specific

case.

7. In cases covered by paragraph 6 where the receiving State exercises jurisdiction over a member of the personnel of the sending State, the receiving State will, in cases where sentence is pronounced and on the request of the authorities of the sending State, transfer into the custody of the sending State the member of the personnel of the sending State concerned so that the sentence may be carried out on the territory of the sending State.

8. Any police action involving personnel of the sending State will be notified to the Ambassador of the sending State or other designated authorities of the sending State. Any personnel of the sending State arrested by the authorities of the receiving State will be released, on request, into the custody of the Ambassador of the sending State or other designated authorities of the sending State.

Claims ¹

9. The receiving State and the sending State will waive all claims against each other for loss suffered, either resulting from damage to its property or death or injury of its personnel, caused by a member of the personnel of the other State done in the course of

¹ Owing to Finnish national legislation Section IV, paragraphs 9, 10 and 11 will not apply to Finland. Finland will make her own arrangements with Baltic States.

Owing to Danish national legislation, Section IV, paragraphs 9, 10 and 11 will not apply to Denmark before parliamentary budgetary approval has been obtained.

duty in the receiving State.

In cases where the participants concerned, after consulting, judge actions resulting in a claim to be grossly negligent or intentional, the participants may re-apportion the payment of the claim between themselves.

10. The receiving State will deal with, in accordance with its laws, and settle all third party claims for loss of and damage to property and injury (including death resulting from injury) arising from any acts or omissions on the part of the personnel of the sending State done in the performance of official duties in the receiving State. The costs of settlement of all such claims will be shared equally between the sending State and the receiving State.

11. Third party claims for loss, damage, injury or death arising out of acts or omissions in the receiving State by the personnel of the sending State not done in the performance of official duty will be considered by the authorities of the sending State, who will decide whether they will offer ex-gratia payment to the injured party and if so what amount.

Weapons

12. The personnel of the sending State may on duty carry weapons in the receiving State as required for the purposes of exercises and training.

Uniform

13. The military personnel of the sending State will wear the uniform and insignia of the sending State when on duty or training in the receiving State.

Driving Licences

14. The receiving State will accept as valid current civilian or military driving licences issued by the sending State and military driving licences held by the personnel of the sending State.

Imports and Exports

15. a. The sending State may import, free of duty and without licence, into the receiving State equipment and supplies required in connection with visits covered under this Annex.

b. Such equipment and supplies will not be disposed of in the receiving State without prior permission of the receiving State, they may however, be exported into the sending State free of export duty and without export licence.

c. In this paragraph "duty" means customs duty, purchase tax and all duties and taxes payable on importation and exportation.

Taxation

16. The personnel of the sending State will be exempt from

income tax, by the receiving State on their pay and allowances and will also be exempt from any other form of direct taxation and from payment of any type of Insurance Contributions to the receiving State.

Overflying and Airfield Facilities

17. The receiving State will afford overflying rights and airfield facilities for the military aircraft of the sending State and their personnel operating in support of visits covered by this Annex.

18. Personnel of the sending State shall carry valid passport and be in possession of valid visa if needed. Should visas be required they will be obtained at no cost.

BILAGA 5

12.5 Exempel på svensk deklaration inför internationell utbildning i fredsbevarande verksamhet

DECLARATION

1. DEFINITIONS

Visiting Foreign personnel will consist of members of the Foreign armed forces and of civilian observers.

"Foreign authorities" means those Foreign authorities who are empowered by its law to enforce the law with respect to members of the Foreign armed forces or other official representatives of the Foreign State.

"Swedish authorities" means those Swedish authorities who are empowered by Swedish law to enforce the law with respect to Swedish citizens.

2. CONSTRAINTS

This declaration does not intend to ignore national legislation or international agreements. Should disagreements occur, national

legislation or international agreements will prevail.

3. CODE OF CONDUCT

It is the duty of the visiting Foreign personnel to respect Swedish law, and to abstain from any activity inconsistent with the spirit of this declaration, and, in particular, from any political activity in Sweden. It is also the duty of the Foreign authorities to take necessary measures to that end.

4. TERMS OF STAY

1. It is the duty of the Foreign authorities, in accordance with established diplomatic procedures, to apply for permission for the visiting Foreign personnel to enter and stay in Sweden.

2. Valid passport and military identity cards issued by the Foreign State and the appropriate movement order will be the only requirement for entering the Swedish territory for the visiting Foreign personnel.

3. All Foreign personnel shall be subject to the laws and regulations administered by the Swedish customs authorities.

4. Temporary import and export of military equipment and personal military equipment intended exclusively for the use of the Foreign personnel during the Exercise will be free from customs

charges, excise duties and taxation whatever its nature. The Foreign State shall apply for permission to import and export military vehicles and radio communication equipment. The Foreign State will not be allowed to import weapons or ammunition.

5. The Swedish diplomatic authorities in the Foreign State will assist the Foreign authorities in getting the necessary permissions etc.

6. Goods purchased in Sweden shall be exported therefrom only in accordance with the regulations in force in Sweden.

5. DRESS CODE AND THE POSSESSION AND CARRYING OF WEAPONS AND AMMUNITION

1. The visiting military personnel shall as a rule wear uniform. The wearing of civilian clothes will be subject to arrangement between the Foreign authorities and the Swedish authorities.

2. The Foreign units and personnel participating in the Exercise will not bring with them any kind of issued or organic weaponry or parts hereof, explosive ordnance, ammunition or parts hereof to the territory of Sweden. Weaponry is herein defined as all calibers of handguns, unit organic weapons, bayonets and knives.

The Swedish Armed Forces will provide participating units and personnel with the weaponry and ammunition necessary for the conduct of the exercise. The Swedish Armed Forces are responsible for sufficient and safe weapons-training of the personnel in

accordance with the applicable Swedish safety rules.

Henceforth, the participating Foreign units and personnel will only use the issued weapons and ammunition at the discretion of the Swedish liaison officer, Swedish weapons instructors or safety officers.

6. DRIVING LICENCE

The Swedish authorities shall accept as valid, without a driving test or fee, the driving permit or licence or military driving permit issued by the Foreign State or a sub-division thereof, on condition that the driving licence or permit is issued in Roman types.

7. JURISDICTION

1. Sweden has jurisdiction over visiting personnel.
2. The Swedish authorities will promptly notify the Foreign military authorities of the arrest of any of its personnel.
3. The Swedish and Foreign authorities will assist each other in the carrying out of all necessary investigations into offences, and in the collection and production of evidence, including the seizure and, in proper cases, the handing over of objects connected with an offence. The handing over of such objects may, however, be made subject to their return within the time specified by the authority delivering them.

4. Where an accused has been tried in accordance with the provisions of this Declaration and has been acquitted, or has been convicted and is serving, or has served, his/her sentence or has been pardoned, he/she should not be tried again for the same offence within the same territory by the Foreign military authorities. However, nothing in this paragraph shall prevent the Foreign military authorities from trying a member of its force for any violation of rules of discipline arising from an act or omission which constituted an offence for which he/she was tried by the Swedish authorities.

5. If visiting Foreign personnel is prosecuted under Swedish jurisdiction he/she shall be entitled

- a. to a prompt and speedy trial;
- b. to be informed, in advance of trial, of the specific charge or charges made against him/her;
- c. to be confronted with the witnesses against him/her;
- d. to have compulsory process for obtaining witnesses in his/her favour, if they are within the jurisdiction of Sweden;
- e. to have legal representation of his/her own choice for his/her defence or to have free or assisted legal representation under the conditions prevailing for the time being in Sweden;
- f. if he/she considers it necessary, to have the services of a competent interpreter; and
- g. to communicate with a representative of the Foreign Government and, when the rules of the court permit, to have such a representative present at his/her trial.

8. LIABILITY TO PAY DAMAGES

1. The Swedish and Foreign Government will waive all claims against each other for loss suffered, either resulting from damage to its property or death or injury of its personnel, caused by a member of the personnel of the other government done in the course of duty on Swedish territory.

2. The Swedish government will deal with, in accordance with Swedish law, and settle all third party claims for loss of and damage to property and injury (including death resulting from injury) arising from any acts or omissions on the part of the Foreign personnel done in the performance of official duties on Swedish territory. The costs of settlement of all such claims will be shared equally between the governments of Sweden and the Foreign State.

3. Third party claims for loss, damage, injury or death arising out of acts or omissions on the Swedish territory by the Foreign personnel not done in the performance of duty will be determined according to Swedish law.

4. The liability to pay damages to the visiting Foreign personnel for claims for loss, damage, injury or death arising out of acts or omissions on the Swedish territory by the Swedish personnel not done in the performance of duty will be determined according to Swedish law.

9. REPATRIATION

1. If any of the visiting personnel leaves the employ of the Foreign State he/she shall be repatriated.

2. If the Kingdom of Sweden requests the removal from its territory of any of the visiting personnel the Foreign authorities shall be responsible for receiving the person concerned within their own territory or otherwise disposing of him/her outside Swedish territory.

3. In case the Foreign authorities request the repatriation of any of the visiting personnel, the Swedish authorities will give sympathetic consideration to such a request.

10. SUPPORT

Sweden will provide at no charge to the Foreign State and the visiting Foreign personnel accommodation, nourishment, transportation within the exercise area, and the use of the equipment and the training area for the Exercise.

11. MEDICAL AND DENTAL CARE

The visiting personnel may receive medical and dental care, including hospitalization under the same conditions as comparable Swedish personnel.

12. FINAL STATEMENT

1. This declaration will only and exclusively serve the purposes of the Exercise.

It will not create any obligation under international law and will not be considered as a precedent.

2. Participating in the Exercise, Sweden and the Foreign State will take cognizance of this declaration.

3. This declaration will in no way effect the status of the visiting personnel under international law.

BILAGA 6

12.6 Sammanställning över rätten till sjukvårdsförmåner i andra länder

Konventionsland	Medborgare	Alla försäkrade	Legitimationskrav	Personer omfattade av Wienkonv.	Utsända
Australien		x	intyg eller pass	x	
Norden		x	intyg	x	x ²
Frankrike		x ¹	intyg	x	x ²
Tyskland		x	intyg		x ²
Grekland		x	intyg		x ²
Italien	x ³		intyg		
Luxemburg	x		intyg		x ²
Nederländerna	x		intyg		x ²
Polen		x	intyg eller pass	x	
Portugal		x	intyg		x ²
Québec		x ⁴	intyg		x ²
Spanien		x	intyg		x ²
Storbritannien och Nordirland		x	intyg eller pass	x	x ²
Algeriet	x		intyg eller pass	x	
Ungern	x ⁵		pass		
Österrike			intyg		x
Israel	x ⁶		intyg		

¹ Även medborgare i andra länder med vilka både Sverige och Frankrike har ingått avtal om social trygghet

² Oavsett medborgarskap

³ Gäller endast vid vistelse kortare än 3 månader

⁴ Endast för den som arbetar eller studerar för kortare tid än ett år

⁵ Endast sjukhusvård

⁶ Endast förlossningsvård

Statens offentliga utredningar 1995

Kronologisk förteckning

1. Ett renodlat näringsförbud. N.
2. Arbetsföretag – En ny möjlighet för arbetslösa. A.
3. Grön diesel – miljö- och hälsorisker. Fi.
4. Långtidsutredningen 1995. Fi.
5. Vårdens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. S.
6. Muskövarvets framtid. Fö.
7. Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. A.
8. Pensionsrättigheter och bodelning. Ju.
9. Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. Fi.
10. Översyn av skattebrottslagen. Fi.
11. Nya konsumentregler. Ju.
12. Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för redovisning och betalning. Fi.
13. Analys av Försvarsmaktens ekonomi. Fö.
14. Ny Elmarknad + Bilagedel. N.
15. Könshandeln. S.
16. Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. S.
17. Homosexuell prostitution. S.
18. Konst i offentlig miljö. Ku.
19. Ett säkrare samhälle. Fö.
20. Utan el stannar Sverige. Fö.
21. Staden på vatten utan vatten. Fö.
22. Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. Fö.
23. Brist på elektronikkomponenter. Fö.
24. Gasmoln lamslår Uppsala. Fö.
25. Samordnad och integrerad tågtrafik på Arlandabanan och i Mälardalsregionen. K.
26. Underhållsbidrag och bidragsförskott, Del A och Del B. S.
27. Regional framtid + bilagor. C.
28. Lagen om vissa internationella sanktioner – en översyn. UD.
29. Civilt bruk av försvarets resurser – regelverken, erfarenheter, helikoptrar. Fö.
30. Alkylat och Miljöklassning av bensin. M.
31. Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. M.
32. IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet. Förslag till nya samverkansformer. Ju.
33. Ersättning för ideell skada vid personskada. Ju.
34. Kompetens för strukturomvandling. A.
35. Avgifter inom handikappområdet. S.
36. Förmåner och sanktioner – en samlad redovisning. Fi.
37. Vårt dagliga blad - stöd till svensk dagspress. Ku.
38. Yrkeshögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. U.
39. Some reflections on Swedish Labour Market Policy. A.
Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. A.
40. Älvsäkerhet. K.
41. Allmän behörighet för högskolestudier. U.
42. Framtidsanpassad Gotlandstrafik. K.
43. Sambandet Redovisning – Beskattnings. Ju.
44. Aktiebolagets organisation. Ju.
45. Grundvattenskydd. M.
46. Effektivare styrning och rättssäkerhet i asylprocessen. A.
47. Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen. Ju.
48. EG-anpassade körkortregler. K.
49. Prognoser över statens inkomster och utgifter. Fi.
50. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995. M.
51. Elförsörjning i ofred. N.
52. Godtrosförvärv av stöldgods? Ju.
53. Samverkan för fred. Den rättsliga regleringen. Fö.

Statens offentliga utredningar 1995

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Pensionsrättigheter och bodelning. [8]
Nya konsumentregler. [11]
IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet.
Förslag till nya samverkansformer. [32]
Ersättning för ideell skada vid personskada. [33]
Sambandet Redovisning – Beskattning. [43]
Aktiebolagets organisation. [44]
Tvängsmedel enligt 27 och 28 kap. RB
samt polislagen. [47]
Godtrosvärk förvärd av stöldgods? [52]

Utrikesdepartementet

Lagen om vissa internationella sanktioner
– en översyn. [28]

Försvarsdepartementet

Muskövarvets framtid. [6]
Analys av Försvarsmaktens ekonomi. [13]
Ett säkrare samhälle. [19]
Utan el stannar Sverige. [20]
Staden på vatten utan vatten. [21]
Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. [22]
Brist på elektronikkomponenter. [23]
Gasmoln lamslår Uppsala. [24]
Civilt bruk av försvarets resurser –
regelverken, erfarenheter, helikoptrar. [29]
Samverkan för fred. Den rättsliga regleringen. [53]

Socialdepartementet

Världens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. [5]
Könshandeln. [15]
Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. [16]
Homosexuell prostitution. [17]
Underhållsbidrag och bidragsförsäkring,
Del A och Del B. [26]
Avgifter inom handikappområdet. [35]

Kommunikationsdepartementet

Samordnad och integrerad tågtrafik på
Arlandabanan och i Mälardalsregionen. [25]
Älvsäkerhet. [40]
Framtidssanpassad Gotlandstrafik. [42]
EG-anpassade körkortregler. [48]

Finansdepartementet

Grön diesel – miljö- och hälsorisker. [3]
Långtidsutredningen 1995. [4]
Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. [9]
Översyn av skattebrottslagen. [10]
Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för
redovisning och betalning. [12]
Förmåner och sanktioner – en samlad redovisning. [36]
Prognoser över statens inkomster och utgifter. [449]

Utbildningsdepartementet

Yrkeshögskolan – Kvalificerad eftergymnasial
yrkesutbildning. [38]
Allmän behörighet för högskolestudier. [41]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsföretag – En ny möjlighet för arbetslösa. [2]
Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. [7]
Kompetens för strukturomvandling. [34]
Some reflections on Swedish Labour Market
Policy. [39]
Några utländska forskares syn på svensk
arbetsmarknadspolitik. [39]
Effektivare styrning och rättssäkerhet
i asylprocessen. [46]

Kulturdepartementet

Konst i offentlig miljö. [18]
Vårt dagliga blad – Pstöd till svensk dagspress. [37]

Näringsdepartementet

Ett renodlat näringsförbud. [1]
Ny Elmarnad + Bilagedel. [14]
Elförsörjning i ofred. [51]

Civildepartementet

Regional framtid + bilagor. [27]

Miljödepartementet

Alkylat och Miljöklassning av bensin. [30]
Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. [31]
Grundvattenskydd. [45]
Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995. [50]

